

Communicatie als instrument en obstakel voor vluchtelingen in Vlaanderen

Een etnografische casestudy

Aantal woorden: 29.572

Heleen Ryckaert

Studentennummer : 01505999

Promotor: Prof. dr. Jan Blommaert

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Meertalige Communicatie
Nederlands – Frans – Duits

Academiejaar: 2018 – 2019

Verklaring in verband met auteursrecht

De auteur en de promotor(en) geven de toelating deze studie als geheel voor consultatie beschikbaar te stellen voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van gegevens uit deze studie.

Abstract

In dit etnografisch onderzoek peilen we naar communicatie en communicatienoden van vluchtelingen in Vlaanderen voor, tijdens en na hun vlucht. Dit onderzoek dient als aanvulling op de studie over infrastructuur van Meeus et al. (2019) en zoekt een antwoord op de vragen welke communicatiemiddelen vluchtelingen gebruiken tijdens hun vluchtproces en op welke communicatieproblemen ze stoten. De data zijn gedistilleerd uit vijftien semigestructureerde diepte-interviews met twee vluchtelingen uit Afghanistan en een vluchteling uit Syrië. Hierbij analyseerden we ten eerste hun vluchtverhaal en ten tweede hun contacten, communicatiemiddelen en taalgebruik. Op die manier kregen we een duidelijk beeld over hun communicatiepatroon en konden we concluderen dat NICT's (Tall, 2004) en nieuwe media op verschillende manieren gebruikt worden. Uit de resultaten bleek dat het gebruik van nieuwe media vooral afhangt van de leeftijd van de vluchteling, de vluchtperiode, vluchtduur en het gevaar dat de migrant loopt wanneer hij/zij contact opneemt met familie of vrienden. Uit de resultaten bleek dat het netwerk van vluchtelingen veel groter is na de vlucht en dat ze amper contact hebben tijdens de vlucht. Daarnaast gebruiken de vluchtelingen sommige communicatie- en informatiemiddelen zoals Facebookgroepen en Skype niet, omdat ze liever Whatsapp, Viber en Imo gebruiken. We merken wel op dat vluchtelingen amper de taal van het gastland gebruiken op sociale media, wat ervoor zorgt dat hun schriftelijke talenkennis vaak beperkt blijft tot die van het thuisland. In de toekomst moeten vertalende hulpmiddelen zoals Google Translate en Refugee Phrasebook nog geoptimaliseerd worden, zodat die voor vluchtelingen nog toegankelijker worden.

Voorwoord

Na meer dan een jaar intensief werken, is het eindelijk zo ver. Met trots dien ik deze masterproef in, al schrijf je zo'n onderzoek niet alleen. Nog voor de eerste letter op papier gezet werd, stonden er al heel wat mensen aan de zijlijn te supporteren. Ik wil hen daarvoor heel graag bedanken.

In de eerste plaats wens ik de personen die aan mijn onderzoek deelnamen te bedanken voor hun participatie, maar ook voor hun openheid, enthousiasme en optimisme. Voor hen was het soms niet evident hun gevoelens te delen, maar zij deden hun uiterste best om het mij met handen en voeten uit te leggen. Zij hebben mij dikwijls met hun levensverhaal geëmotioneerd en leerden mij vooral relativeren.

Doorheen mijn masterproef heb ik de kans gekregen om veel bij te leren en het menselijke aspect gaf mij een extra stimulans om met dit werk een eigen bijdrage te leveren aan de wetenschap. De respondenten hebben mij een andere kijk gegeven op het leven en hebben me met mijn neus op de harde feiten gedrukt. Het zou zeker en vast een pluspunt zijn, mochten de resultaten van deze thesis een reële meerwaarde kunnen bieden bij communicatieverbetering van vluchtelingen. Toch zijn de levenslessen die ik de laatste maanden heb gekregen voor mij meer waard dan eender welk gehoopt eindresultaat.

Dit onderzoek was enorm inspannend en tijdrovend, maar dankzij de steun en inzichten van prof. dr. Jan Blommaert kon ik nog de nodige motivatie en inspiratie vinden om deze masterproef binnen de deadline af te werken. Graag wil ik hem ook bedanken voor zijn schouderklopjes om de zoektocht naar respondenten niet op te geven, want hij maakte mij duidelijk dat alle data, ook degene die ik als een mislukking beschouwde, van essentieel belang zijn. Ik waardeer het enorm dat hij mij de ruimte gaf om het onderzoek te sturen volgens mijn persoonlijke interesse. Tijdens het schrijven en voortdurend herschrijven van mijn thesis kon ik ook altijd bij hem terecht. Hij was ondanks de strakke deadlines tot de laatste sprint bereid om mijn thesis onder de loep te nemen en om mijn bevindingen van onderbouwende commentaar te voorzien.

Tot slot wil ik alle familieleden, vrienden en kennissen bedanken voor de morele steun, de wijze raad, de hulp bij de zoektocht naar respondenten en de nodige commentaar die dit werk tot een hoger niveau getild hebben.

Dan rest mij nog u, als lezer, een fijne leeservaring toe te wensen.

Heleen Ryckaert, 28 mei 2019

Inhoudsopgave

Abstract	3
Voorwoord	4
Lijst van tabellen, afbeeldingen en afkortingen	7
Tabellen	7
Afbeeldingen	7
Afkortingen.....	7
1. Inleiding	9
1.1. Context	9
1.2. Probleemstelling en onderzoeksvragen	10
1.3. Relevantie van het onderzoek.....	10
1.3.1. Maatschappelijke relevantie	10
1.3.2. Wetenschappelijke relevantie.....	12
1.4. Structuur van de masterproef	15
2. Literatuurstudie	17
2.1. Context	17
2.1.1. Migratie	17
2.1.2. Terminologie.....	20
2.1.3. Cijfers.....	20
2.2. Communicatiemiddelen	21
2.2.1. De gsm en smartphone als ideale communicatietool	21
2.2.2. Virtualiteit.....	23
2.3. Superdiversiteit, meertaligheid en institutionele instellingen.....	25
2.3.1. Kritiek op superdiversiteit	26
2.3.2. Superdiversiteit in relatie tot asielprocedures.....	27
2.4. De link tussen integratie en taal in de samenleving.....	30
2.5. De manier waarop asielzoekers hun levensverhaal vertellen.....	31
3. Empirisch onderzoek	33
3.1. Onderzoeksmethode	33
3.1.1. De zoektocht naar respondenten.....	33
3.1.2. De samenkomst met andere onderzoekers die hetzelfde thema onder de loep nemen ...	35
3.2. Dataverzameling.....	35
3.2.1. Semigestructureerde interviews met de respondenten	35
3.3. Onderzoeksmoeilijkheden.....	40
3.4. Reflectie op de methode	41
4. Onderzoek	43

4.1. Respondentenoverzicht	43
4.2. Vluchtverhaal.....	43
4.2.1. Vluchtverhaal van Jessica	43
4.2.2. Vluchtverhaal van Mahdia.....	49
4.2.3. Vluchtverhaal van Pasha	61
4.3. Communicatiemiddelen	73
4.3.1. Het belang van communicatiemiddelen voor mensen op de vlucht	73
4.3.2. Het communicatiepatroon van Jessica.....	74
4.3.3. Het communicatiepatroon van Mahdia	81
4.3.4. Het communicatiepatroon van Pasha	85
4.4. Taalgebruik van vluchtelingen.....	86
4.4.1. Taalgebruik van Jessica.....	86
4.4.2. Taalgebruik van Mahdia	88
4.4.3. Taalgebruik van Pasha	91
5. Besluit.....	95
5.1. Discussie	100
6. Bibliografie.....	101
7. Bijlage	109
Appendix 1: Semigestructureerde interviewvragen	109
Appendix 2: Informed consent (blanco).....	110

Lijst van tabellen, afbeeldingen en afkortingen

Tabellen

Nummer	Titel	Pagina
Tabel 1	Achtergrondinformatie van de respondenten	Pagina 43

Afbeeldingen

Nummer	Titel	Pagina
Afbeelding 1	Vluchtroute Jessica	Pagina 48
Afbeelding 2	Vluchtroute Jessica in België	Pagina 48
Afbeelding 3	Vluchtroute Mahdia	Pagina 57
Afbeelding 4	Vluchtroute Mahdia in België	Pagina 57
Afbeelding 5	Screenshot openbaar Instagram account Mahdia in april 2019	Pagina 61
Afbeelding 6	Vluchtroute Pasha	Pagina 71
Afbeelding 7	Vluchtroute Pasha in België	Pagina 72
Afbeelding 8	Werking van Refugee Phrasebook (website)	Pagina 77
Afbeelding 9	Taalselectie van Refugee Phrasebook (applicatie)	Pagina 77
Afbeelding 10	Visualisatie van Jessica's communicatienetwerk	Pagina 80
Afbeelding 11	Visualisatie van Mahdia's communicatienetwerk	Pagina 84
Afbeelding 12	Visualisatie van Pasha's communicatienetwerk	Pagina 86

Afkortingen

Fedasil	Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers
CGVS	Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
NICT	New Information and Communication Technologies
UNHCR	The UN Refugee Agency
I:	Interviewer
J:	Jessica
M:	Mahdia
P:	Pasha

1. Inleiding

1.1. Context

Migranten hebben hun thuisland (moeten) verlaten en werden dus uit hun oorspronkelijk netwerk gehaald. Communicatie is dan ook fundamenteel voor hen. In dit onderzoek worden de ervaringen van vluchtelingen in beeld gebracht: communicatienoden en -problemen die tot nu toe waarschijnlijk onder de radar gebleven zijn, worden nu aan de oppervlakte gebracht. Wij onderzoeken die specifieke communicatieproblemen en bekijken op welke middelen ze een beroep doen om die moeilijkheden te overwinnen.

Wanneer vluchtelingen in opvangcentra belanden, worden ze dikwijls afgesloten van hun contacten, omdat opvang vaak samengaat met sociaal isolement en communicatiebeperkingen. Dit isolement bemoeilijkt de integratie. Het gebruik van sociale media bij vluchtelingen wordt in dit onderzoek in het bijzonder geanalyseerd om op die manier een beter beeld te krijgen van hun communicatiemiddelen. Hierbij werd ook gepolst naar ideeën over communicatieverbetering van de asielzoekers zelf. Op basis daarvan zullen we in deze masterproef proberen om concrete aanbevelingen te formuleren om te kunnen beantwoorden aan hun communicatienoden. Nieuwe inzichten kunnen dan ook worden meegenomen in de toekomst.

Wereldwijd zijn er ongeveer 65,6 miljoen mensen op de vlucht wegens diverse redenen. Asiel en migratie zijn dan anno 2019 nog steeds brandend actuele thema's (Fedasil, z.d.) . In maart 2019 vroegen in totaal 2118 vluchtelingen asiel aan bij het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS), van wie de meerderheid Pakistanen, Afghanen en Syriërs zijn (Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen, 2019). Hoewel potentiële asielzoekers op sites zoals aboutbelgium.be van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) in zowel het Arabisch, Engels, Frans als het Nederlands afgeraden worden om naar België te komen, blijft de toestroom gigantisch hoog (Het Nieuwsblad mvdr, 2019).

Complexe migratietrajecten scheppen (complexe) communicatiebehoeften. Om verschillende landen te kunnen doorkruisen, moeten migranten heel vaak een beroep doen op hun sociaal netwerk door te communiceren via allerlei technologische middelen.

1.2. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Aangezien er slechts beperkt internationaal onderzoek bestaat over communicatie, taal en contacten bij vluchtelingen, zijn de resultaten van deze studie van groot belang om in de toekomst in te spelen op deze communicatienoden.

De rode daad binnen dit onderzoek is de nood aan communicatie van vluchtelingen, asielaanvragers en migranten voor, tijdens en na de vlucht. Op basis van de literatuurstudie en de lacunes in het onderzoek van Meeus (2019) werden de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Welke middelen gebruiken vluchtelingen om te communiceren voor, tijdens en na hun vlucht?
2. Welke communicatieproblemen ondervinden vluchtelingen tijdens en na hun vlucht?
  - a. Hoe pakken vluchtelingen hun communicatieproblemen aan?
3. Welke rol spelen nieuwe media in het communicatiegedrag van vluchtelingen?
  - a. Welke media vallen uit de boot?

Op de onderzoeks- en deelvragen zal een antwoord gezocht worden door middel van een kwalitatief onderzoek via etnografische semigestructureerde diepte-interviews met drie vluchtelingen in Gent. We toetsen de bevindingen van andere onderzoeken aan de verhalen en ervaringen van die drie vluchtelingen om zo nieuwe inzichten te verwerven.

1.3. Relevantie van het onderzoek

1.3.1. Maatschappelijke relevantie

Het vluchtelingenthema is al enkele jaren niet weg te denken uit de actualiteit. De vluchtelingenproblematiek is dan ook vaak het onderwerp bij uitstek om een maatschappelijk debat te voeren. Wereldwijd zijn er miljoenen mensen op de vlucht (The UN Refugee Agency, 2018). In 2019 zullen er nog steeds mensen uit verschillende werelddelen op de vlucht slaan waarbij ze ook naar middelen moeten zoeken om te communiceren met hun naasten. Dit onderzoek beperkt zich niet tot cijfers, maar wel tot vluchtelingen van wie het leven een hele andere wending gekregen heeft de voorbije jaren. Het is van grote betekenis dat we meer aandacht hebben voor hun situatie en hun communicatienoden. Zo is het voor velen evident om een gsm of smartphone bij de hand te hebben, terwijl het voor migranten een zoektocht is om in contact te komen met hun familie en vrienden in het thuisland. Deze studie is maatschappelijk dus zeker relevant met het oog op mogelijke verbetering qua infrastructuur en toegang tot communicatiemiddelen in de toekomst. We bekijken dit probleem vanuit het standpunt van de vluchteling zelf en gaan na hoe zij hun communicatiewereld organiseren. We nemen dus geen normatief standpunt in, wat de meeste onderzoekers wel doen. Zij bekijken de leefwereld van vluchtelingen vanuit hun eigen perspectief, terwijl wij de vluchtelingen zelf aan het woord laten om zo belangrijke informatie te ontdekken die vroeger irrelevant bevonden werd.

1.3.1.1. Talige infrastructuur in onze maatschappij

De wereld wordt gekenmerkt door constante verandering en beweging van mensen, informatie en dus ook taal. Stedelijke superdiverse centra hebben de afgelopen twee decennia wereldwijd enorme demografische, sociale en culturele verschuivingen gekend en dat is duidelijk te merken in het straatbeeld. Wanneer populaties veranderen en bevolkingsgroepen met elkaar in contact komen, wordt in eerste instantie zowel de taal van de nieuwkomers als die van de inheemse bevolking beïnvloed. Het baanbrekende werk over talige infrastructuur zoals linguistic landscapes of taalkundige landschappen van Blommaert (Blommaert & Rampton, 2011) past dus onrechtstreeks ook bij deze studie, omdat hij net als in dit onderzoek de communicatie en infrastructuur van superdiversiteit door onder andere vluchtelingen analyseerde. Blommaert (2014, pp.1) definieert linguistic landscapes als volgt:

“Linguistic landscapes are arrays of public signs, linguistic as well as non-linguistic, and range from shop windows and professional billboards to handwritten signs and announcements”.

Al die taalkundige tekens (indexen) die op openbare borden aanwezig zijn, behoren dus tot onze talige infrastructuur. Sinds de jaren '90 zien we steeds meer diverse talige infrastructuur opduiken in het straatbeeld, omdat dan de eerste grote migratiestromen naar het westen plaatsvonden. Migranten klommen sindsdien hoger op de sociale ladder door winkels te openen in grootsteden. We hebben dus te maken met een non-stop veranderende infrastructuur door de groei van diversiteit in onze (westerse) maatschappij. Wij moeten ons dan ook van die diversiteit bewust worden. Niet alleen woningen vallen onder de noemer infrastructuur, maar ook communicatie behoort daartoe en dat zal het ook altijd blijven doen. Die talige infrastructuur is voortdurend in beweging en verandering en complexiteit zijn vaak voorkomend (Blommaert, 2014, pp.1). Communicatie in het straatbeeld wordt hier dus gezien als een infrastructuur voor migratie, want het is het eerste zichtbare teken dat een goed beeld geeft over het taalgebruik van migranten (Blommaert, 2000). Wij baseren ons vooral op het idee dat hierachter schuilt: taal moet niet helemaal correct zijn om effectief en efficiënt te zijn.

1.3.1.2. Rechtstaat vs. Linguïstisch repertoire

Blommaert (2008) kaart ook het belang van taaluitingen in asielprocedures aan: wanneer we onvoldoende aandacht schenken aan hoe migranten zichzelf proberen duidelijk te maken, begaan we allerlei fouten tegen de rechtsgang. Asielzoekers in West-Europa, mensen die typisch zijn ingebed in postmoderne processen van globalisering, worden non-stop onderworpen aan identificatieanalyses. Hij onderscheidt twee soorten sociolinguïstiek: ten eerste de taalkundige sociolinguïstiek die door de wettelijke instanties gebruikt wordt en ten tweede de sociolinguïstiek die aandacht besteedt aan spraak en repertoires van vluchtelingen. Blommaert (2008) wijst erop dat de procedures voor asielaanvragers nauwelijks veranderd zijn sinds de vorige eeuw. Hun cases worden op een statische, tijdloze, uniforme

én nationale manier behandeld, hoewel ze zich in een geglobaliseerde positie bevinden. De postmoderne realiteit van globalisering en migratie wordt dus niet in acht genomen, wat dikwijls tot juridische onrechtvaardigheid leidt.

Migranten bezitten in het bijzonder een “ongewoon” linguïstisch repertoire, omdat het noch aan een vorm van ‘nationale’ ruimte noch aan een nationaal en stabiel taalregime gebonden is, maar wel met het leven van de vluchteling en zijn of haar vluchtraject. Het weerspiegelt dus het bijzondere biografische leven van de spreker in sociaal-culturele, historische en politieke ruimtes, omdat het repertoire van de spreker aangetast wordt naarmate men zich (over de nationale landgrenzen heen) verplaatst. We kunnen dus concluderen dat het repertoire dikwijls prijsgeeft hoe de biografie en het traject van een migrant eruitziet.

Blommaert (2008) toont met zijn onderzoek aan dat nationale instituties zoals het CGVS te vaak uitgaan van de vanzelfsprekendheid van taalrepertoires, waarbij taal begrepen wordt binnen de grenzen van een buurt, regio of staat die overeenkomt met de geboorteplaats of toenmalige woonplaats van de asielzoeker.

1.3.2. Wetenschappelijke relevantie

1.3.2.1. Verandering en infrastructuur door migratie

Migratie werd lange tijd als eenrichtingsverkeer beschouwd, maar sinds de jaren '90 is daar verandering in gekomen. De migrant wordt aan immens veel plaatsen gelinkt en heeft daarbij verschillende transnationale relaties opgebouwd. Er zijn heel wat plaatsen en culturen waartoe ze behoren en die deel uitmaken van hun leven. Portes et al. (1999) benoemen dit soort multidirectionaliteit met de term “transnationalisme” (Meeus, Van Heur, & Arnaut, 2019, pp.5).

Meeus, Van Heur en Arnaut onderzochten in 2019 de stedelijke verandering en infrastructuur van migratie. Hierbij identificeerden ze drie soorten “politics of arrival”. De eerste dimensie noemen Meeus et al. de “politics of directionality” die duidt op de manier waarop vluchtelingen gelinkt worden aan een bepaalde plaats. Hun aankomst is dan ook multidirectioneel, omdat ze altijd aan meerdere plaatsen gelinkt worden. Ze doorkruisen heel wat landen waar ze een tussenstop maakten en ervaren op die manier meerdere “aankomsten”. Ten tweede wijst de “politics of temporality” op hun tijdelijke of permanente situatie. De focus ligt meestal op een tijdelijk verblijf, maar in de toekomst zouden ze meer gestimuleerd moeten worden om op een van die aankomsten permanent te blijven. Ten slotte stellen Meeus et al. met de “politics of subjectivity” dat persoonlijkheden van vluchtelingen voortdurend veranderingen ondergaan tijdens de vlucht (pp.5-7).

Er is in de wetenschap al heel wat geschreven over infrastructuur, maar het ontbrekende element is communicatie, en de impact ervan op het leven van de migrant wordt serieus onderschat.

Communicatie is misschien wel de belangrijkste factor voor een vluchteling en juist dit aspect ontbreekt in het werk van Meeus et al. Daarom gaan we in deze masterproef die “infrastructuur van communicatie- en kennisbehoeften” onderzoeken om op die manier dat ontbrekende aspect in het werk van Meeus et al. in te vullen.

1.3.2.2. Nieuwe informatie- en communicatietechnologieën

Digitale middelen zijn van levensbelang voor vluchtelingen, omdat door sociale media bijvoorbeeld hun relatienetwerk vergroot, maar ook omdat op het wereldwijde web relevante informatie over verblijfplaatsen, vluchtroutes en smokkelaars te vinden is. Bovendien toonde Bernal in 2005 aan dat migranten en de hedendaagse virtuele ruimtes heel goed op elkaar gelijken, aangezien de locatie bij beiden een rol speelt. Personen die met elkaar communiceren via allerlei sociale media bevinden zich doorgaans op andere locaties dan zichzelf. Meestal hebben vluchtelingen niet genoeg geld om samen met hun familie de vlucht te ondernemen, waardoor ze net als andere individuen met hen communiceren vanop een afstand. Bernal (2005) wijst er dan ook op dat dankzij het ontstaan van digitaliteit en migratie nieuwe gemeenschappen opgericht worden, omdat mensen steeds meer contact met elkaar kunnen leggen, wanneer ze zich niet in dezelfde omgeving bevinden, wat volgens hem een van de duidelijkste tekens is van de postmoderne samenleving. Door de ontwikkeling van de nieuwe technologieën kunnen mensen steeds grotere hoeveelheden informatie over de geografische grenzen heen met elkaar delen (Spinuzzi, 2014, pp.155-156). Sociale netwerken overspannen nu ook hele continenten wat betekent dat geografische afstanden overbrugd worden (Nardi, 2015, pp.21).

Ook Tall (2004) geeft aan dat de langeafstandscommunicatie tussen de vluchtelingen en hun dierbaren in het thuisland dankzij de komst van NICT's (New Information and Communication Technologies) beter onderhouden kan worden. Applicaties, internet- en kabelverbindingen en de aanwezigheid van satelliet promoten zelfs een nieuwe vorm van sociale mobilisatie buiten de nationale grenzen (pp.44). Daardoor wordt de dialectiek van het 'hier' en het 'elders' ter discussie gesteld door de gelijktijdigheid van die communicatie. De ontwikkeling van deze nieuwe technologieën impliceert een uitbreiding en diversificatie van informatiestromen, kortom een vorm van globalisering. Dit is een proces van ontkenning van afstand en multipolariteit van ruimten, van ruimten die gemakkelijk in real time met elkaar verbonden kunnen worden (pp.47).

Ook de respondenten in dit onderzoek deden tijdens en na de vlucht een beroep op NICT's, omdat ze via hun gsm en/of smartphone in contact stonden met hun familie en vrienden, maar ook met smokkelaars die hen naar Europa brachten. De opkomst ervan is dus een krachtig middel van sociale innovatie volgens Tall (2004).

Het onderzoek van Tall dateert van 2004, wat wil zeggen dat er ondertussen al nieuwe NICT's ontstaan zijn en dat de huidige NICT's die hij beschreef geëvolueerd zijn. Anno 2019 zijn er voor eender welk individu, maar voor migranten in het bijzonder, heel wat opties om te communiceren. Pasha is een Afghaanse man die in 2011 vluchtte en nog geen beroep deed op sociale media om contact met het thuisfront te onderhouden, maar enkel via berichten en telefoons in een telefoonsel om hulp vroeg. De andere respondenten daarentegen gebruikten zowel de traditionele berichten als de 'vernieuwde' sociale media. In deze studie wordt vooral gefocust op de 'nieuwe' technologieën zoals sociale media en applicaties, omdat die voor de toekomst relevanter zijn.

Het internet wordt voor de vlucht ook al gebruikt om ten eerste informatie te verkrijgen over mogelijke vluchtmanieren, - routes en -middelen, maar ook om online te kijken naar waar ze willen vluchten, door middel van afbeeldingen, video's en verhalen van anderen die hen zijn voorgegaan. Deze info kan hen beïnvloeden volgens Burrell (2008). Naast het internetgebruik ligt de focus ook op het gebruik van communicatieapps zoals Whatsapp, Imo, Viber, Snapchat, Facebook, Instagram enz., want dat zijn belangrijke kanalen om informatie uit te wisselen (Dekker, Engbersen, & Faber, 2016). Ook informatieapps die speciaal voor migranten ontworpen zijn (Refugee Phrasebook) worden besproken.

We kunnen dus uit voorgaande onderzoeken al besluiten dat communicatiemiddelen (NICT's, sociale media, applicaties) onmisbaar zijn voor migranten, maar hier gaan we dieper in op de link tussen de contacten en de communicatiemiddelen.

Meeus et al. onderzochten begin 2019 al hoe vluchtelingen in het gastland op zoek gaan naar stabiliteit in zowel de opvangcentra als in een (sociale) woning. Zij tonen aan dat migranten een opvang- en integratie-infrastructuur nodig hebben die zowel materieel is als taalkundig. Dat laatste is een blinde vlek in het onderzoek van Meeus et al. en de talige infrastructuur is zelfs ook niet tussen de regels aanwezig. Met dit werk helpen we de wetenschap dus zeker verder door die blinde vlek (gedeeltelijk) in te vullen, omdat het heel relevant is in het huidige tijdperk.

Het is dus belangrijk dat dit onderzocht wordt om vluchtelingen beter te kunnen begeleiden in de toekomst. Zij gaan dan ook verder dan voorgaande onderzoeken over migratie en stedelijkheid, omdat ze van mening zijn dat de literatuur in de voorbije decennia te veel focust op die link: "(...) much too narrow a conception of urban arrival, which does not do justice to the diversity of migration trajectories that shape our cities today." (Meeus et al., 2019, pp.2).

1.4. Structuur van de masterproef

In het volgende hoofdstuk schetsen we de migratieproblematiek aan de hand van cijfers en terminologie om op die manier de relevantie van dit onderwerp anno 2019 duidelijk te maken.

Daarna wordt er dieper ingegaan op de bestaande literatuur over communicatie bij vluchtelingen en het belang van communicatie in het algemeen. Hierbij vormen ook superdiversiteit en integratie in onze huidige maatschappij een belangrijk onderdeel. Het derde hoofdstuk behandelt de methodologie. In het vierde hoofdstuk situeren we het onderzoeksveld. Hierin wordt het vluchtverhaal van de respondenten voorgesteld en ook hun communicatiepatronen, communicatiemiddelen en contacten zijn in dit hoofdstuk terug te vinden en worden schematisch voorgesteld. Ook de vluchtroute van elke respondent wordt hier visueel weergegeven. Vervolgens worden het taalrepertoire en de taalproblemen van de respondenten onder de loep genomen. De nadruk ligt vooral op data-analyse die aan de hand van interviewfragmenten voorgesteld wordt.

De opvallendste bevindingen en aanbevelingen voor verder onderzoek worden verzameld in het laatste hoofdstuk. De bibliografie en de bijlagen sluiten dit onderzoek af.

2. Literatuurstudie

2.1. Context

2.1.1. Migratie

Migratie is van alle tijden. Al sinds het ontstaan van de mensheid kiest men ervoor om te migreren. Decennialang zag men migratie als een “(...) jump from one spatial container to another” (Glick Schiller et al. 1992; Meeus, Van Heur, & Arnaut, 2019, pp.5). Daarom is het van groot belang om voortdurend onderzoek te voeren naar diverse aspecten die migratie met zich meedraagt. Lee (1966) legt uit dat migratie bestaat uit de coherentie tussen push-factoren, wat de doorslaggevende elementen zijn voor mensen om hun vertrouwde thuisomgeving te verlaten, en pull-factoren met name het ideaalbeeld dat men heeft over de eindbestemming (Derluyn & Delodder, 2016).

Het federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers (Fedasil) geeft dan ook diverse redenen aan voor mensen om hun land te ontvluchten. Zo meldt het agentschap dat de meest voorkomende redenen om de vlucht te ondernemen oorlog en instabiliteit in het thuisland zijn. Daarnaast voelen mensen zich vaak onveilig, zodat de politieke situatie, zoals een dictatuur of onderdrukking hen aanzet om te vluchten. Dat is bij Pasha¹ en Mahdia, twee Afghaanse respondenten van deze studie, het geval. Ook armoede, gebrek aan jobs of studiemogelijkheden spelen op wereldschaal een belangrijke rol in de hedendaagse migratiestromen (Fedasil, z.d.). Dat zijn voor de familie van de derde respondente uit Syrië, Jessica, de voornaamste redenen geweest om Syrië te verlaten.

Vluchten is geen evidentie: het heeft financieel een grote impact op het verdere leven van een vluchteling en juist daarom beslissen gezinnen vaak om slechts een gezinslid de mogelijkheid te bieden om te vluchten (Fedasil, z.d.). Pasha's familie bezat bijvoorbeeld niet genoeg geld om het hele gezin te laten vertrekken, vandaar is hij helemaal alleen naar België gekomen, zonder te kunnen terugvallen op een sociaal netwerk of een kennissenkring. Een tweede respondente, Mahdia, was te jong om alleen te vluchten en zij vertrok samen met haar oudere broer uit Afghanistan.

Castles en Miller (2003) verklaren dat het migratiesysteem complexer in elkaar zit dan Lee (1996) doet uitschijnen. Met hun 'migration systems theory' beweren zij dat er zowel op meso- als op microniveau heel wat verschillende factoren ertoe doen om uiteindelijk de stap naar migratie te wagen.

Op mesoniveau bekijken Castles en Miller (2003) de aanwezigheid van gemeenschappen in het gastland. De inheemse bevolking en nieuwe bevolkingsgroepen kunnen een migratieproces vergemakkelijken, maar ook bemoeilijken. Dat zien we ook bij de Afghaanse vluchteling Mahdia: zij vindt het lastig om

---

¹ De eigennamen van de respondenten zijn fictief.

zich in België, of zelfs in Europa te settelen, omdat ze het gevoel heeft dat ze niet volledig zichzelf kan zijn. Ze gaat er namelijk van uit dat 'de' Belg haar als 'de gevaarlijke Afghaanse migrante' ziet en daarom nooit volledig deel zal kunnen uitmaken van de Europese gemeenschap. Gemeenschappen kunnen hierbij een open of een gesloten houding tegenover migranten aannemen, maar ook racisme, een andere geloofsovertuiging of andere culturele waarden beïnvloeden het migratieproces.

Op microniveau speelt dan weer het sociaal netwerk mee in de beslissing of men definitief het thuisfront verlaat (Derluyn & Delodder, 2016). Zo was het voor de familie van vluchteling Jessica een evidentie om Syrië te verlaten, aangezien heel wat familieleden de vlucht al ondernomen hadden en zich al goed gesetteld hadden in andere werelddelen. Zij beslisten dus om met het hele gezin te vertrekken, wat de vlucht (of "reis" zoals zij het noemt) emotioneel minder zwaar maakt.

Maar zo'n vlucht vraagt ook veel voorbereidingswerk. Om zichzelf en de familie te beschermen tegen gevaar, beslissen veel migranten om naar Europa te gaan. Het is een heel begeerde plaats voor migranten uit alle continenten en ze lijken alles en iedereen te willen opgeven om Europa te bereiken. Toch kunnen ze in hun eentje niet alles regelen: vluchtelingen doen meestal een beroep op mensensmokkelaars, die alles in goede banen zouden moeten leiden. Ze maken vaak misbruik van het vertrouwen van migranten. Via sociale media komen ze in contact met elkaar en er worden tussen de migranten onderling ook telefoonnummers van smokkelaars uitgewisseld (Kelepouris, 2017).

Zowel Mahdia als Pasha zijn in contact gekomen met zulke mensensmokkelaars. Het is dus van belang om ook aan dit topic aandacht te schenken, omdat zij de vluchtroute van deze respondenten mee bepaald hebben.

2.1.1.1 Mensensmokkelaars

De vraag naar mensensmokkelaars is groot en aangezien er sinds 2015 enorme migratiegolven plaatsvinden, verwacht men dat de vraag naar mensensmokkelaars alleen nog maar zal toenemen. Uit rapporten van Europol (2016) blijkt dat ongeveer 90% van de migranten een beroep doen op smokkelaars om hun reis globaal te organiseren. De overige 10% van de migranten zoekt op eigen houtje uit hoe ze in Europa geraken (Leestmans, 2018). Jessica's familie kwam niet in contact met mensensmokkelaars, omdat ze in België iemand kenden die ze meer vertrouwden en die hen een veiligere vluchtmanier kon bieden. Hierbij wordt aangetoond dat goede contacten van de migrant zijn/haar vluchtproces kunnen bepalen.

Mensensmokkelaars hebben dus het overgrote deel van de markt in handen. Mensensmokkel is in feite het illegaal overbrengen van mensen van punt A, via tussenetappes over een grens, naar punt B (Van Dale, 2019; Leestmans, 2018). Daarbovenop komt nog het economisch voordeel voor de smokkelaars: zij bieden hun cliënten een all-in pakket aan, waarvan de bedragen variëren tussen 12.000 à 15.000

euro per persoon (Leestmans, 2018). Dat verklaart ook waarom vele migranten hun familie moeten achterlaten, want vaak is het financieel niet mogelijk om dat bedrag voor ieder familielid te betalen.

De mensensmokkelaars zijn ook verantwoordelijk voor de clandestiene scheepvaart die wekelijks duizenden migranten naar het Europese vasteland overzet. Zowel Mahdia als Pasha zijn bootvluchtelingen en Mahdia heeft vooral emotionele trauma's aan de oversteek van Turkije naar Griekenland overgehouden. Petryna & Follis (2015, pp.406) geven dan ook aan dat er dringend een omwenteling moet komen. Er wordt met de vinger gewezen naar de EU-leiders die legale routes over zee weigeren te erkennen, waardoor ze volgens hen onrechtstreeks de gevaarlijke reizen aanmoedigen. Toch zou de schuld niet enkel bij hen liggen, maar ook bij de gewone westerse burger die de vluchteling niet als medeburger zou beschouwen, omdat die niet dezelfde nationaliteit deelt als hij/zij. Daarom roepen Petryna en Follis (2015, pp.406) op om zich bewust te worden van het feit dat vluchtelingen vaak geen medeburgers zijn, maar dus wel medemensen.

Maar ook de analyse van het mediagebruik bij smokkelaars is essentieel voor dit onderzoek: Facebookgroepen zijn kleine reisbureaus geworden, omdat smokkelaars er misleidende foto's op plaatsen en er migranten een reis met goede afloop beloven. Zo zouden ze migranten onder de zogenaamde beste omstandigheden naar het Westen brengen. De vluchtelingen zijn dikwijls snel overtuigd, maar nadat zij een hoge som betaald hebben aan de smokkelaar, worden zij aan hun lot overgelaten (De Morgen, 2015). Mahdia en Pasha geven wel aan dat zij wel wisten dat het geen plezierreisje ging worden, maar de wil en de drang om weg te gaan uit hun thuisland Afghanistan primeerde.

Facebook heeft weet van deze 'community' en meldde in 2015 er iets aan te willen doen, omdat het ingaat tegen de richtlijnen van het medium (SF De Morgen, 2015).

2.1.1.2. Opvangcentra Fedasil

De drie respondenten zijn allemaal een hele periode in opvangcentra verbleven. Aan de hand van de opvangcentra beschrijven ze hun eerste dagen, weken, maanden en zelfs jaren in België. Hier kwamen ze voor de eerste keer met het Nederlands in contact en konden ze gebruik maken van de telefonie en (eventueel) wifi.

Wanneer de migranten aangekomen zijn in België, moeten ze een asielaanvraag indienen bij het CGVS. Zolang het onderzoek loopt, hebben ze recht op opvang en materiële hulp, waaronder ook de kans om de telefoons in het opvangcentrum te gebruiken. Fedasil (z.d.) zegt dat de verzoekers niet verplicht zijn om te verblijven in de toegewezen opvangcentra, maar de meerderheid van de migranten doet dat wel.

Vluchtelingen kunnen in België naast de individuele opvangcentra die door OCMW's en niet-gouvernementele organisaties (ngo's) geleid worden ook in zestig andere opvangcentra terecht, waaronder zeventien centra van Fedasil. In zulke centra kunnen de bewoners rekenen op materiële hulp, maar ook op medische bijstand, begeleiding op sociaal en praktisch vlak, maar ook activiteiten en (bij)scholing behoren tot het pakket. Die materiële hulp omvat zowel eten, drinken, hygiënische middelen én af en toe telefonische voorzieningen zoals wifi en een telefoon. Hier moet wel opgemerkt worden dat de toegang tot die middelen quasi altijd betalend is.

2.1.2. Terminologie

De termen “vluchteling”, “migrant” en “asielzoeker” worden in het maatschappelijk debat vaak als synoniemen voor elkaar gebruikt. Wall, Campbell, en Janbek (2015, pp.3) vermelden dat de benamingen wel kleine nuances bevatten, maar dat deze begrippen evengoed als synoniemen gebruikt kunnen worden. Toch maakt VRT Taal (z.d.) een onderscheid tussen de drie begrippen.

In het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties van 1951 staat genoteerd dat de term “vluchteling” enkel wordt gegeven aan mensen die op de vlucht gaan voor geweld of vervolging in het land van afkomst vanwege hun ras, godsdienst of politieke overtuiging (Amnesty International, z.d.). Ze proberen internationaal erkenning te krijgen en rekenen op hulp van allerlei organisaties zoals het UN Refugee Agency (UNHCR, z.d.). Ze verkeren namelijk in groot gevaar, waardoor het onmogelijk is om terug te keren naar het land van herkomst.

Een migrant daarentegen neemt uit persoonlijke, familiale of economische redenen zelf het initiatief om zijn of haar land te verlaten. In principe kunnen ze op ieder moment zonder gevaar terugkeren naar het land van herkomst.

Tot slot verklaart VRT Taal dat asielzoekers vluchtelingen zijn die een vluchtelingenstatus aanvragen om legaal te kunnen verblijven in een land. Zij hebben volgens Vluchtelingenwerk Vlaanderen recht op opvang en begeleiding. Zij zijn enkel tijdens hun asielprocedure asielzoekers.

In deze studie gebruiken wij de drie termen als synoniemen.

2.1.3. Cijfers

Uit een rapport van het UN Refugee Agency (2018) blijkt dat er in juni 2018 ongeveer 68,5 miljoen mensen wereldwijd gedwongen werden om op de vlucht te slaan. Het aantal is exponentieel gestegen in vergelijking met de twintig miljoen vluchtelingen in 2014. Van deze 68,5 miljoen ontheemden zijn er 25,4 miljoen vluchteling in eigen land (internally displaced people) en ‘slechts’ 3,1 miljoen van hen hebben asiel aangevraagd. Dat aantal zal stijgen naargelang de vluchtelingen een plek gevonden hebben waar ze willen blijven. Ongeveer 45 procent van alle migranten komen uit Syrië (3,9 miljoen mensen)

zoals Jessica en uit Afghanistan (2,6 miljoen mensen) zoals Mahdia en Pasha. Vluchtelingen worden gedwongen om elders onderdak te vinden en het is dan ook niet verwonderlijk dat Turkije, Pakistan, Libanon en de Islamitische Republiek Iran jaarlijks de meeste vluchtelingen opvangen. De grote toestroom kan ook deze landen onder druk zetten.

Het Commissariaat- Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS) registreerde in augustus 2018 nog 2117 aanvragen, wat een heuse stijging is in vergelijking met de maanden ervoor.

Het is opvallend dat ongeveer de helft van de vluchtelingen jonger dan achttien jaar is en dat aandeel minderjarigen is in het laatste decennium steeds groter geworden (UNHCR, 2015) Ook Mahdia en Jessica waren beide minderjarig toen ze hun thuisland verlieten.

2.2. Communicatiemiddelen

2.2.1. De gsm en smartphone als ideale communicatietool

Het westerse nieuws verspreidde in 2015 vaak beelden van vluchtelingen met een gsm of smartphone in de hand. Ze werden vooral getoond om de aankomst van grote stromen vluchtelingen in Europa aan te tonen, waarna ze op enorme verontwaardiging van de westerse maatschappij stootten (Jumbert, Bellanova, & Gellert, 2018). Vele Westerlingen vinden dat ze geen recht op hulp hebben aangezien ze blijkbaar zelfs de middelen hebben om zich een gsm te veroorloven (Van Hauwermeiren, 2015). De beelden lokten controversiële reacties uit, omdat het bezit van een mobiele tool zoals een gsm of smartphone volgens veel Europeanen een teken van luxe is, hoewel het gebruik ervan in de digitale maatschappij eerder een primordiale behoefte is dan een luxe. Migranten behoren ook tot de “connected people” en hun gebruik van mobiele telefoons worden alsmear meer als een normaliteit beschouwd.

Er werd dan ook gewezen op het belang van zo’n toestel vanwege hun informatietoegang (verblijfplaatsen, tips, contacten met smokkelaars). Een smartphone zou van groter belang zijn dan voedsel, water en onderdak (Gillespie et al., 2018). Daarnaast is ook de mogelijkheid tot contact met familie en anderen een bijzondere factor om de vluchtelingen weerbaar te maken tegen emotionele aanvallen en hun welzijn deels te garanderen. Volgens Jumbert et al. (2018) is “the resilient refugee equipped with a smartphone”. Het is ook niet verwonderlijk dat vluchtelingen zich een gsm kunnen veroorloven, omdat volwassenen die op de vlucht gaan vaak voor de vlucht nog een loon ontvangen hebben en in het thuisland alles hebben moeten achterlaten. Het aantal spullen die vluchtelingen mogen meenemen tijdens hun lange vlucht, wordt door mensensmokkelaars tot een minimum beperkt. Het is dan ook een logische stap om een compact communicatiemiddel mee te nemen, omdat het de enige manier is om in contact te blijven met hun dierbaren en met de mensensmokkelaars.

Ook Latonero (2015) haalt het belang van een smartphone voor vluchtelingen aan: “social media, mobile apps, online maps, instant messaging, translation websites, wire money transfers, cell phone charging stations, and wifi hotspots have created a new infrastructure for movement as critical as roads or railways”. De gsm is een van de nuttigste gebruiksvoorwerpen om landkaarten te consulteren, updates over de oorlog en informatie over slaappleatsen te verkrijgen, maar in de eerste plaats om contact met vrienden en familie te onderhouden.

Investeren in een smartphone is vaak van levensbelang, aangezien men updates krijgt over de situatie in het thuisland, maar evengoed om zelf ervaringen uit te wisselen met familie, vrienden of de gehele wereld. De vlucht is vaak eenzaam, want de meesten onder hen moeten noodgedwongen alles en iedereen achterlaten om hun eigen leven te redden. Communicatie en virtuele interactie betekenen voor deze mensen ontzettend veel tijdens een eenzame vlucht met onbekenden (Minten, 2018)

Vrijwilligers en humanitaire organisaties hebben dan ook verschillende initiatieven genomen om op die communicatienoden in te gaan. Ze wilden vluchtelingen de mogelijkheid bieden om toegang te krijgen tot verschillende informatiebronnen door de infrastructuur in de opvangcentra aan te passen. Zo werd er bijvoorbeeld geïnvesteerd in wifinetwerken en simkaarten. Diverse vrijwilligers zamelden ook powerbanken in om langer beschikbaar te zijn (Jumbert et al., 2018).

Een degelijk smartphonemodel kan men op de tweedehandsmarkt al voor zeventig euro kopen. Omdat de huidige maatschappij ook gekenmerkt wordt door snelle verandering, komen er steeds nieuwe en snellere modellen op de markt. Dit wil zeggen dat de prijs van andere smartphones snel en veel zakt. Dat is ook de reden waarom vluchtelingen zich geen oude modellen zoals een standaard Nokia, zonder internetmogelijkheid, aanschaffen. De oudere modellen werken wel trager, maar uiteindelijk kan men ermee communiceren, wat toch het einddoel is (Van Hauwermeiren, 2015).

2.2.1.1. Internet en sociale media als goedkoop, maar belangrijk hulpmiddel

Enkel het essentiële telt als het aankomt op spullen die vluchtelingen mogen meenemen. Hieronder wordt vaak een oplader, powerbank (draadloze oplader), smartphone en/of een gewone mobiele telefoon verstaan. Het communicatiemiddel bij uitstek is dan ook de smartphone waarop apps zoals Facebook Messenger, Facebook, Whatsapp, Snapchat, Imo en Viber staan. Enkele respondenten gaven dan ook aan dat het een essentieel en vitaal onderdeel is tijdens en na de vlucht. Het succes van virtuele communicatie is volgens Earl & Kimport (2011) te verklaren aan de hand van de “scaling costs”: het kost niets om online meerdere berichtjes te sturen (Nardi, 2015, pp.20). De enige kost is die van de mobiele data, het gsm-abonnement en de gsm of smartphone. Aangezien de smartphone vaak gebruikt wordt, is het vaak de kost waard om zich een smartphone aan te schaffen.

Vluchtelingen weten vaak niet op voorhand waar ze zullen verblijven, of hebben zelfs geen weet van de landen die ze zullen doorkruisen. Dat idee wordt door Pasha bevestigd wanneer hij vermeldt dat hij niet wist dat Europa een continent is. Smartphonetools zoals Google Maps en iPhone kaarten helpen hen bij het oriënteren. Ze vertrouwen soms op hun smartphones tijdens de gevaarlijke zeereis en de moeizame grensovergangen om in contact te blijven met hun dierbaren. Smartphones kunnen het verschil maken tussen leven en dood, want in open zee gebruiken sommige vluchtelingen de ingebouwde gps-functie om hun locatie te bepalen om bij problemen de exacte locatie (via Whatsapp indien mogelijk) door te geven aan de kustwacht. Dit medium wordt gebruikt omdat bellen in open zee vaak geen goede oplossing biedt: de gsm's zijn niet waterdicht en worden voor de zekerheid in plastic zakken geborgen (SF De Morgen, 2015). Hierbij moet er wel genuanceerd worden dat migranten hun smartphone niet graag bovenhalen in volle zee, uit schrik dat ze niet meer bruikbaar zouden zijn of dat ze hem kwijt zouden geraken.

Telefoneren levert communicatieve verstaanbaarheidsproblemen op en bovendien biedt Whatsapp de functie om exacte GPS-coördinaten te delen, wat bij andere middelen niet het geval is. Daarnaast zijn GPS-signalen ook nuttig om de plaats van reddingsboeien te detecteren als de boot zinkt.

Vluchtelingen uit het digitale tijdperk houden onder meer contact met elkaar via Facebookgroepen, waarvan duizenden lotgenoten lid zijn. Het is een handig medium om zowel nuttige informatie over vluchtroutes als over levensverhalen met elkaar uit te wisselen. Ze delen foto's en ervaringen, zoeken en vragen er naar telefoonnummers van mensensmokkelaars en stippelen zo hun reis (vaak last-minute) uit (SF De Morgen, 2015).

Veel vluchtelingen zijn opgeleid, hadden een job en zijn van goede komaf. Ze behoren vaak tot de lage middenklasse en kunnen zich met het overgebleven geld een gsm permitteren. "Op de meeste plekken vragen vluchtelingen tegenwoordig om voedsel, water en om mobiele laders. Dit is een absoluut vitaal onderdeel van hun reis" volgens een BBC-journalist (SF De Morgen, 2015)

Daarom zijn er sinds de vluchtelingencrisis ook heel wat apps die zich in het bijzonder richten op asielzoekers en vluchtelingen. Volgens ontwikkelaars van zulke applicaties zijn sociale media vitaal in het migratieproces en ook tijdens het settelen in het gastland komen ze goed van pas. Anderen op de hoogte houden over de verblijfssituatie en -plaats is even belangrijk als informatie verkrijgen. Aan de hand van informatie kunnen vluchtelingen zich verplaatsen, vluchtroutes uitproberen en zich omringen met andere personen.

2.2.2. Virtualiteit

De wet van Moore luidt als volgt: "De digitale capaciteit verdubbelt elke 18 à 24 maanden" (Nardi, 2015, pp.25). Dit toont aan dat de menselijke activiteit zich grotendeels virtueel afspeelt. Zo bieden sociale

media de mogelijkheid om via het internet te telefoneren en is ook videochatten een populaire manier om in contact te komen met familie en vrienden. Daarnaast zijn instant messaging, games, forums en chatkanalen ook niet weg te denken uit onze huidige virtuele leefomgeving. 'Virtualiteit' is volgens Nardi een heel breed onderwerp, waarin vooral complexe dagelijkse activiteiten plaatsvinden in een ingewikkeld digitaal web. De mogelijkheden die het internet ons vandaag biedt, zijn ontelbaar: dankzij het internet kunnen ook menselijke (inter)acties plaatsvinden die enkel virtueel tot uiting kunnen komen en in de echte wereld niet kunnen plaatsvinden. Nardi (2015, pp.16) heeft het dan over 'virtual discontinuities'. Kallinikos et al. (2015) merken op dat de huidige technologieën die voor communicatie ontwikkeld zijn, individuen in toenemende mate de mogelijkheid geven om informatie op te zoeken en beter overweg te kunnen met technologische vernieuwingen. Dankzij deze communicatietechnologieën kunnen ze meer doelen bereiken, die vroeger onmogelijk zouden geweest zijn (Nardi, 2015, pp.16).

Er werden in de voorbije decennia al heel wat onderzoeken naar virtualiteit gevoerd, maar Carpignano (1999, pp.178) vermeldt dat mediastudies paradoxaal genoeg te weinig aandacht besteden aan het medium zelf (Nardi, 2015, pp.25). Onderzoekers beslisten daarom om meer aandacht te besteden aan de manier waarop interacties online plaatsvinden met behulp van technologie. Ze willen de link leggen tussen de technologieën die steeds uitgebreider worden en de sociale activiteit die daardoor ontstaat. Hoewel men al lang geïnteresseerd is in de link tussen beide, is er nood aan wetenschappelijke vernieuwing. Vele onderzoeken werden namelijk uitgevoerd in het tijdperk waarin Facebook, Twitter en andere sociale media, zoals YouTube en Instagram, nog niet alom bekend waren of niet zo frequent gebruikt werden (Nardi, 2015, pp.16-17). Karpf (2012, pp.639) wijst erop dat het huidige internet anders is dan dat van een decennium geleden, omdat er meer online acties mogelijk zijn dankzij de opkomst van diverse media. Nieuwe patronen in het gebruik van digitale media zijn mogelijk, aangezien we steeds nieuwe communicatievaardigheden aanleren en er in toenemende mate informatie ter beschikking gesteld wordt om onze vaardigheden online te verbeteren. Elfenbein (2014, pp.295) daarentegen stelt het nut van de overvloed aan documentatie op het internet in vraag: "I can put text up on the internet and call it published, but if nobody can find it, does it really matter?" (Nardi, 2015, pp.21-25).

Met de huidige technologieën zijn onderzoekers in staat om omvangrijke data die zich virtueel afspelen, zoals die van Twitter, Facebook en andere sociale media te analyseren. Hierbij kunnen ook uitingen van culturele waarden op grote schaal onderzocht worden en dat is baanbrekend voor verder onderzoek. Technologie biedt ruimtes waarin mensen hun culturele activiteiten kunnen beoefenen en waar ze beïnvloed worden door mensen van andere culturen (Manning, 2009). Nardi (2015, pp.18) spreekt daarom over een grensvervaging tussen de virtuele en de echte wereld.

Virtuele verschijnselen zijn een deel van de realiteit en daarom moeten alle conversaties net zoals in de offlinewereld in hun context begrepen worden. Toch uit Bainbridge (2009) kritiek op dit idee, omdat er volgens hem een té grote kloof tussen de on- en offlinewereld bestaat, hoewel hij toegeeft dat er overlappings merkbaar zijn (Nardi, 2015, pp.20).

2.3. Superdiversiteit, meertaligheid en institutionele instellingen

De 21ste eeuw wordt ook wel het digitale tijdperk genoemd, maar naast de opkomst van allerlei nieuwe technologische hulpmiddelen, is deze eeuw een van superdiversiteit. Europese wetenschappers roepen in toenemende mate het paradigma van “superdiversiteit” op om te verwijzen naar het gigantisch toegenomen scala aan taalkundige, religieuze, etnische en culturele bronnen die kenmerkend zijn voor de moderne samenleving. Vroeger werden migranten eerder beschouwd als een groep etnische minderheden, maar nu vormen ze geen uitzondering meer in het straatbeeld. De benaming “etnische minderheid” heeft een negatieve connotatie en wordt steeds meer vervangen door de term “superdiversiteit” (Blommaert & Rampton, 2011).

De notie werd bedacht door Steve Vertovec toen hij de demografische en sociaaleconomische veranderingen in post Cold War Britain analyseerde: "Superdiversiteit benadrukt dat de nieuwe conjuncties en interacties van variabelen die in het afgelopen decennium zijn ontstaan - in het openbaar discours, beleidsdebatten en academische literatuur – de diversiteit die we kenden in Groot-Britannië overtreffen" (2007, pp.1025). Blommaert en Rampton (2015, pp.1) definiëren dat begrip op hun beurt als volgt:

“Super-diversity is characterized by a tremendous increase in the categories of migrants, not only in terms of nationality, ethnicity, language, and religion, but also in terms of motives, patterns and itineraries of migration, processes of insertion into the labour and housing markets of the host societies, and so on (cf Vertovec, 2010)”.

Dit wil zeggen dat de diversiteit in Europa en in andere continenten alsmat verder toeneemt, ondanks alle pogingen van verschillende Europese regeringen om een halt toe te roepen aan verdere migratie. In verschillende Europese steden wonen mensen van diverse origines samen, wat onze westerse maatschappij verandert. Op een halve eeuw tijd evolueerde Europa tot een migratiesamenleving waarin superdiversiteit overal aanwezig is en de maatschappij bijgevolg ook veelzijdiger en complexer in elkaar zit dan ooit tevoren (Geldof, 2013). De aanwezigheid van superdiversiteit draagt wel risico's met zich mee: Geldof (2013) getuigt bijvoorbeeld dat mensen van een andere etnische afkomst een hoger risico lopen op armoede dan inheemse bewoners van het gastland. Hij stelt voor om meer openlijke debatten te voeren en de dialoog aan te gaan tussen de inheemse bewoners en de nieuwkomers.

Blommaert en Rampton (2011) leggen uit dat superdiversiteit begrepen moet worden als diversificatie van diversiteit wegens veranderende migratiepatronen in Europa en elders. Het is niet zo dat deze diversiteit enkel maar uitgelegd kan worden in termen van multiculturalisme (de aanwezigheid van meerdere culturen in een samenleving). Aan de basis van deze verschuiving liggen ten eerste de veranderende migratiepatronen en -routes naar Europa en ten tweede de voortdurende migratie door dezelfde mensen binnen Europa: "Meer mensen verplaatsen zich van meer plaatsen, via meer plaatsen naar meer plaatsen" (Vertovec, 2010, pp.86). Mensen die zich verplaatsen, hebben dus veel ervaring opgedaan tijdens hun verplaatsing of vlucht en brengen hun diverse bronnen en ervaringen mee van verschillende plaatsen in hun dagelijkse interacties en ontmoetingen met andere personen en instellingen (Jacquemet, 2014).

Niet enkel mensen verplaatsen zich, ook de globalisering van communicatieve praktijken en sociale formaties vormen een deel van de superdiversiteit. Dankzij de elektronische wereldwijde communicatie ten gevolge van televisiekabellijnen en satellietverbindingen, vaste en mobiele telefonie en het internet zijn er verschillende communicatieve omgevingen ontstaan, waar meerdere talen en meerdere interactiekanalen gelijktijdig worden opgeroepen (De Swaan, 2001; Jacquemet, 2005; Danet and Herring, 2007; Pennycook, 2007).

Superdiversiteit verwijst echter niet alleen naar migranten en hun nationaliteiten, talen en religies, maar ook naar hun motieven, patronen en de weg die ze hier bijvoorbeeld afleggen op de arbeidsmarkt (Blommaert & Rampton, 2011). Pasha had onder andere een ander motief dan Jessica's ouders om naar hier te komen en daardoor zijn hun patronen ook anders. Ze hebben een andere route uitgestippeld en zijn zo elk op hun eigen manier terecht gekomen op de Belgische arbeidsmarkt.

2.3.1. Kritiek op superdiversiteit

Het concept 'superdiversiteit' wordt echter door tal van sociologen en linguïsten onder vuur genomen, omdat het te eurocentrisch voorgesteld wordt, maar ook vanwege de naam wordt kritiek geuit op superdiversiteit. Zo zou men met het voorvoegsel "super" kunnen verwijzen naar een betere maatschappij dan vroeger, terwijl het vernoemd is naar de complexe realiteit van het huidige leven in de grootsteden. Op tal van plaatsen, zoals in asiel- en opvangcentra, zitten gedeterritorialiseerde sprekers die een talenmix met vrienden, familie en omstanders spreken. Wetenschappers verwachten dat superdiversiteit een normaliteit en zelfs de norm zal worden in de toekomst, omdat de grote meerderheid toegang heeft tot een populaire cultuur aan de hand van sociale media in allerlei talen. Blommaert betoogt dat er echter wel negatieve gevolgen verbonden zijn aan de superdiverse omgeving, omdat het daardoor steeds moeilijker wordt om de identiteiten van autochtonen en immigranten te voorspellen: "De vooronderstellingen van een gemeenschappelijk integratiebeleid – we weten wie de

immigranten zijn en dat ze een gedeelde taal en cultuur hebben - kunnen niet langer worden gehandhaafd." (2010: 7).

2.3.2. Superdiversiteit in relatie tot asielprocedures

De meerderheid van de westerse landen en internationale organisaties zoals de UN hebben de laatste decennia moeite gedaan om de institutionele ontmoeting tussen ambtenaren en asielzoekers te faciliteren. Om deze categorie van internationale migranten tegemoet te komen, kunnen ze een beroep doen op tolken bij de interviews van het CGVS. Verder krijgen ze nu ook in bepaalde opvangcentra toegang tot websites met nuttige informatie en kunnen ze rekenen op hulp van advocaten, maatschappelijke werkers en zelfs culturele bemiddelaars. Dit lijkt een stap in de goede richting om die superdiversiteit te omarmen, maar ondanks de inspanningen rijmt meertaligheid in asielprocedures niet met het nationale taalideaal. De staat verwacht vaak dat immigranten de lokale taal van het gastland begrijpen, en ook in staat zijn om semigestructureerde interviews af te leggen (Eades & Arends, 2004; Pollabauer, 2004; Maryns & Blommaert, 2001; Blommaert, 2009; Blommaert & Rampton, 2011).

2.3.1.1. Denotaties in een meertalige en superdiverse omgeving

De geloofwaardigheid van het levens- en vluchtverhaal van de vluchteling is de belangrijkste factor om een asielaanvraag goed te keuren of juist te weigeren. Tijdens het asielproces focussen de overheids- en internationale instanties zich dan ook vooral op denotaties om de geloofwaardigheid van de asielaanvraag te bepalen. Ze bekijken dan of de beschrijving en de naam van een plaats, evenement, persoon, geboortedatum klopt met hetgeen de asielaanvrager in kwestie verklaart. Dit principe, dat onder de term "renarration" verstaan kan worden, is van uiterst belang voor de asielaanvraag (Jacquemet, 2014). Mahdia kon bijvoorbeeld zelf de kleur van hun vluchtauto niet beschrijven, wat haar verhaal minder geloofwaardig maakte voor de instanties die haar ondervroegen.

Blommaert (1999) onderzocht hoe asielzoekers hun belevenissen in het land van herkomst (home-narratives) beschrijven in de context en ging na in welke mate dat een invloed heeft op de examinatoren bij de Dienst Vreemdelingenzaken en het CGVS. De manier waarop ze hun levensverhaal vertellen kan voor hen negatief uitdraaien, wanneer bovenstaande instanties hen niet begrijpen (Poveda, 1965, pp.272)

Asielzoekers hebben het dus deels zelf in handen of hun aanvraag wordt goedgekeurd of juist niet: ze zijn op deze manier verantwoordelijk voor de correctheid van hun informatie, terwijl de beoordelaars van het CGVS hen ondervragen, verslagen schrijven en data controleren om ervoor te zorgen dat de getuigenissen controleerbaar zijn. Zij moeten er alles aan doen om te zorgen dat de geleverde denotationele informatie goed en correct uitgelegd wordt om op die manier ook door de examinatoren

juist geïnterpreteerd te worden. Zo niet, riskeren zij dat hun verklaringen niet geloofwaardig zijn, wat kan leiden tot een weigering van de asielaanvraag en een onmiddellijk bevel om het gastland te verlaten.

2.3.1.2. Grote linguïstische bagage bij vluchtelingen door mobiliteit

Vluchtelingen zijn ontzettend mobiel en heterogeen: ze verplaatsten zich voortdurend en door die constante nieuwe ervaringen wordt hun persoonlijkheid en hun talig repertoire veelzijdiger. Dankzij die mobiliteit en diversiteit zijn vluchtelingen uiterst meertalig. Overal waar ze komen leren ze stukjes van de thuistaal en nemen die mee naar hun nieuwe bestemming. Wanneer ze daar toekomen, belanden ze in een compleet nieuwe situatie en moeten ze bijgevolg opnieuw van nul beginnen en de taal leren. In de nieuwe omgeving en maatschappij waar vluchtelingen terecht komen, beseffen mensen vaak niet hoe meertalig vluchtelingen zijn. Zo worden ze in België ook direct opgedragen om het Nederlands onder de knie te krijgen. Er wordt te veel gefocust op wat ze niet hebben of kunnen, terwijl ze juist heel veel hebben: een grote taalkundige bagage. Bij Pasha viel zijn meertaligheid meteen op. Zo heeft hij naast het Pashtun en het Nederlands ook het Punjabi en het Engels onder de knie. Migranten zijn vertrouwd met veel talen en dialecten doordat ze grote delen van Europa doorkruist hebben:

“Instead of focusing on communicative inequalities in institutional and instrumental settings, there is an emphasis on creativity and linguistic profusion when sociolinguistic research focuses on nonstandard mixed language practices that appear to draw on styles and languages that aren't normally regarded as belonging to the speaker, especially in recreational, artistic and/or oppositional contexts (and often among youth)” (Blommaert & Rampton, 2011, pp.7).

Blommaert en Rampton bevelen ons dus om ons niet te focussen op de Nederlandse achterstand die vluchtelingen hebben, omdat dat tot communicatieve ongelijkheid leidt. In plaats daarvan moeten we kijken naar hun taalkundige creativiteit en overvloed, want de talige rijkdom van vluchtelingen overheerst altijd. Deze opvatting verschilt dan ook van dominante institutionele opvattingen over het taalgebruik van vluchtelingen. Het is meer dan alleen een pure afwisseling tussen de eigen taal en de nationale standaardtaal. Ze gebruiken heel veel verschillende stukjes taal die ze tijdens hun vlucht onrechtstreeks meegenomen hebben (Blommaert & Rampton, 2011). Als minderjarige asielzoekers op de schoolbanken van een ander land terecht komen wordt soms gefocust op de taal die ze niet kunnen, terwijl ze net wel heel meertalig zijn:

“In earlier research (Blommaert et al., 2006) we pointed out that immigrant children are being declared ‘language-less’ and illiterate when they enter such immersion classes. Their often intricate multilingual repertoires are not recognized and certainly not used as existing and valuable linguistic-communicative instruments, and pupils find themselves in an ‘A-B-C’

environment in which language and writing needs to be learned from scratch” (Blommaert, 2008, pp.445).

Dit voorbeeld geldt ook voor Jessica en Mahdia, die tijdens het onderzoek nog naar school gaan. Zij zijn beschaamd, omdat ze minder goed Nederlands spreken dan hun klasgenoten.

Vluchtelingen beschikken met andere woorden over een uitgebreid linguïstisch repertoire. Repertoires zijn samenraapsels waarin we verschillende deeltjes talen en culturen kunnen onderscheiden. Zo weerspiegelt een repertoire een mensenleven en heeft het bijgevolg een sterke biografische dimensie. Door het repertoire van een asielzoeker te onderzoeken is het mogelijk om hun sociale geschiedenis te achterhalen. Het onafgewerkte karakter is bovendien een fundamenteel kenmerk en die onafgewerkte, maar concrete stukjes geven de sociale positie weer van elke respondent. Het repertoire kan voorgesteld worden als een opeenstapeling van lagen, waarbij de moedertaal de fundamentele bouwsteen vormt en dus de onderste laag vertegenwoordigt. Van daaruit worden er steeds nieuwe stukjes en lagen toegevoegd. Mensen die hun thuisland hebben moeten ontvluchten en een heel traject afgelegd hebben waarbij ze verschillende landen en culturen hebben doorkruist, hebben dikwijls de kans gehad om hun repertoire veelvuldig aan te vullen. Want wanneer ze vragen willen stellen aan anderen kunnen ze dat enkel door middel van taal. Ze pikken dus verschillende waardevolle geschreven en gesproken stukjes van nieuwe talen op. In repertoires van asielzoekers zitten dus heel wat onafgewerkte zaken, maar die kunnen ze juist vaak gebruiken, ook al vinden ze zelf van niet. De meertaligheid bij hen is vaak verbazingwekkend.

2.3.1.3. Eentaligheid in Belgische asielprocedures: problemen bij asielaanvragen

Maryns (2005) onderzocht in welke mate eentaligheid opgelegd wordt om succesvolle communicatie te garanderen in de Belgische asielprocedures. In theorie krijgen asielaanvragers de mogelijkheid om zelf te kiezen in welke taal ze hun verhaal willen motiveren: in de meeste gevallen kiest de migrant dan voor zijn of haar eigen taal met behulp van een tolk, daarnaast kan hij of zij ook opteren voor een lingua franca om rechtstreeks met de examinerator in interactie te staan.

Wanneer de asielaanvrager beslist om het gesprek in het Engels te voeren, wordt de informatie-uitwisseling een vermoeiend proces, omdat de ambtenaar zelf geen native speaker is. De taalcode vormt in het bijzonder een probleem wanneer de migrant moet uitleggen, waarom hij of zij het geboorteland verlaten heeft, omdat er dan een vorm van “experiential narration” volgt. Hierbij vertelt de migrant een verhaal waarbij hij een talenmix van Engels en andere Engels-gerelateerde talen gebruikt, die te vergelijken zijn met pidgin en creools, waardoor de ambtenaar af en toe de indruk zou kunnen krijgen dat de migrant geen moeite wil doen om Engels te spreken. De asielaanvragers zijn gewoon niet in staat

om zich in correct en duidelijk Engels uit te drukken, omdat hun taalkundig repertoire deze kennis niet bevat.

Taal valt niet te vatten binnen een vast systeem, want de functie waarin taal gebruikt wordt, bepaalt de variaties ervan in de repertoires van de sprekers. Maryns en Blommaert (2001) spraken dan ook het idee tegen dat iedereen over een volledige bekwaamheid beschikt van alle codes (talen) die tot het repertoire van de spreker behoren. Het is dus niet logisch dat vluchtelingen niet begrepen worden, want de eentalige standaard in asielpcedures is gedateerd, omdat quasi elke spreker over een gemengd talenpallet beschikt. Wanneer gevraagd wordt aan de asielaanvrager om een taal te selecteren voor de interviews, dwingt men hem of haar eigenlijk om de juiste code uit zijn of haar meertalige repertoire te kiezen, terwijl dat in feite een onmogelijke taak is (Maryns & Blommaert, 2001).

2.4. De link tussen integratie en taal in de samenleving

Volgens Blommaert (2016) is integratie een enkelvoudig begrip dat slechts in een richting te vatten is. Integratie is het sociale parcours dat een individu aan de buitenrand aflegt om zich te verenigen met anderen in het centrum, met andere woorden in de samenleving. De universele manier om tot de “mainstream” samenleving te behoren, is door middel van integratie. Elk individu kan zich op drie manieren profileren om in de samenleving aanvaard te worden: ten eerste door een job te vinden, vervolgens door respect te tonen voor de normen en waarden van die samenleving en er bijgevolg ook naar te handelen en ten derde door de taal van het gastland aan te leren en elke mogelijke gelegenheid om ze te spreken te grijpen. Een basiskennis van de taal is een must, maar een goede kennis ervan blijkt dikwijls de sleutel te zijn tot aanvaarding in de “mainstream” samenleving. Kennis van de taal opent deuren tot sociale rechten, maar ook tot meer werkgelegenheid en dat valt niet te contesteren. We kunnen dus concluderen dat aangepast gedrag en een goede talenkennis van de nieuwkomer een normale burger maken.

We krijgen via het begrip “integratie” dus een ideaalbeeld over “de” samenleving. Hierin onderneemt iedereen stappen om tot de burgerlijke middenklasse te behoren om zo volledig geïntegreerd te geraken in onze maatschappij. Deze stappen zijn verplicht, want anders loopt men het risico om uitgesloten te worden. De meeste nieuwkomers doorlopen het traject door een beroep te doen op het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Dit zijn immers de beste en snelste manieren om tot de “mainstream” samenleving te behoren en onrechtstreeks te wennen aan de normen en waarden.

Blommaert (2016) stelt echter het idee van een “mainstream” samenleving in vraag, omdat niet iedereen die al tot het centrum behoort de taal van de grote meerderheid perfect beheerst en verschillen in cultuur, ideologie en sociologie niet in acht genomen worden, want men gaat volgens

Blommaert te vaak uit van een homogene samenleving. De realiteit is namelijk anders: er bestaat geen enkele homogene samenleving, omdat er mede door migratie steeds overlappingen voorkomen van en binnen groepen. Blommaert legt deze onderlinge hiërarchie uit met de notie “fractaliteit”, waarbij nieuwkomers zowel goed als slecht geïntegreerd kunnen zijn in verschillende niches van de maatschappij.

Het is echter geen evidentie dat eender welk individu aanvaard zal worden, omdat iedere nieuwkomer constant in de gaten gehouden wordt en elke fout dus opgemerkt en afgestraft wordt. Dit ligt in lijn met de gedachtegang van de klassieke liberalen, want volgens hen is de zoektocht naar verandering en verbetering via heterogeniteit een manier om wanorde te creëren en juist daarom worden zulke afwijkingen bestraft. Blommaert vindt het een sociale en morele noodzaak om afstand te doen van die simplistische en homogene voorstelling van onze samenleving, omdat het homogene discours erover volgens hem op niets slaat en surreëel is (Blommaert, 2016).

2.5. De manier waarop asielzoekers hun levensverhaal vertellen

In deze masterproef wordt naast de communicatiebehoefte en -middelen ook gepeild naar het levensverhaal van de respondenten. Hun persoonlijke ervaringen worden volgens Ochs en Caps (1996) gedefinieerd als verbale en gevisualiseerde voorstellingen van een aantal fragmenten die in hun geheel een opeenvolging van vroegere, actuele of mogelijke gebeurtenissen in hun leven voorstellen. Toch zijn deze analytische vignettes volgens Kundera (1981) geen weerspiegeling van de realiteit, omdat “de strijd van de mens tegen de macht de strijd is van herinnering tegen vergeten” (130: 3). Hij gaat er dus van uit dat de beleefde ervaringen nooit volledig overeenstemmen met het verhaal over die specifieke gebeurtenissen, omdat het geheugen dat niet kan vastleggen en onmiddellijk abstract voorstelt.

Wat de respondenten vertellen, is volgens Kundera (1981) dus een dialoog die afsluit met een korte samenvatting en kan nooit helemaal betrouwbaar zijn, omdat herinneren een vorm van vergeten is (132: 128). Goffman (1974) stelt vast dat elk verhaal vanuit een bepaald gezichtspunt voorgesteld en verteld wordt (pp.82). Dat idee stemt overeen met de visie van Ricoeur (1988). Wanneer hij de configuratiedimensie bestudeerde, merkte hij op dat respondenten van “verschillende gebeurtenissen de belangrijkste gehelen (en details)” eruit halen om zo een nieuw verhaal te creëren (184: 174). Dat verhaal wordt volgens Labov (1984, pp.133) mede dankzij fonologische, lexicale en morfo-syntactische structuren verteld. Aan de hand van een discursieve methode, creëert de respondent zelf een structuur met een introductie, de ontwikkeling van de gebeurtenis en een plot. Daarbij worden de passages dikwijls gekoppeld aan plaatsen en in termen van huidige en verleden universums.

Zijn of haar verhaal krijgt een verhalend perspectief dat door zijn of haar talig repertoire zoals talen, dialecten en registers geconstrueerd wordt. Terwijl ze hun verhaal vertellen, wisselen ze af en toe tussen talige codes, die de verplaatsingen in hun levensverhaal moeten voorstellen.

Het viel wel op dat de respondenten het op sommige momenten moeilijk hadden om over bepaalde gebeurtenissen te vertellen, door posttraumatische stress, depressie en angst. Zwijgen onderdrukt paradoxaal op een linguïstische manier emoties die gelinkt worden aan sommige evenementen. Ochs en Capps (1996) gebruiken de notie 'narratieve asymmetrie' om het zwijgen van de respondenten te benoemen.

3. Empirisch onderzoek

3.1. Onderzoeksmethode

Deze studie situeert zich binnen het kwalitatief onderzoeksveld en de aanpak richt zich op diepte-interviews met drie vluchtelingen. De data worden verzameld en in de diepte-interviews verwerkt, geïnterpreteerd en in de context van voorgaande onderzoeken geplaatst. Op deze wijze worden de resultaten teruggekoppeld naar het theoretische kader.

3.1.1. De zoektocht naar respondenten

Vluchtelingen ondervinden dikwijls problemen wanneer ze willen communiceren, maar voor we hierbij stilstaan, kunnen we beter onszelf als onderzoeker in vraag stellen. Het is allesbehalve eenvoudig om met vluchtelingen in contact te komen, hoewel er bij het CGVS elke maand gemiddeld tussen de duizend en drieduizend verzoeken ingediend worden (Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen, 2019). Dat komt niet omdat de vluchtelingen niet openstaan voor een gesprek of geen zin hebben om traumatische ervaringen terug boven te halen. Ook het gebrekkige taalgebruik van de migrant of de houding en vragen van de onderzoeker spelen hierin geen rol. Op deze vraag is geen sluitend antwoord te vinden. Organisaties die vluchtelingen opvangen, willen hen beschermen, maar dit wordt vaak uitgebreid tot overbescherming, wat de vluchtelingen de kans ontnemt om te communiceren met anderen.

Die overbescherming werd al snel duidelijk wanneer we het lokaal opvanginitiatief van het OCMW Destelbergen contacteerden om te vragen of zij vluchtelingen kenden die aan dit onderzoek wilden meewerken. Eerst werd op dit verzoek niet geantwoord, waarna we hen een bezoekje brachten. De hoofdcoördinator van het opvangcentrum gaf wel aan dat er wel een mogelijkheid was tot een gesprek met vluchtelingen op een voorwaarde: we moesten een gestructureerd schema opstellen waarbij elke vraag duidelijk op papier gezet werd. Ook werd er gevraagd naar het aantal interviews, de duur van die interviews, het thema, de onderzoeksvraag en tot slot het doel van de masterproef. Voor dit onderzoek moesten we niet te veel vragen opstellen, zodat de vluchtelingen ruimte krijgen om hun eigen verhaal te vertellen. Er werd daarnaast ook gehamerd op het feit dat migranten helse tochten hebben afgelegd en dat ze traumatische gebeurtenissen met zich meedragen. Het is dus volgens de hoofdcoördinator geen goed idee om hierop in te gaan, om de migranten niet van de wijs te brengen. Aangezien we zonder duidelijk afgebakend thema op zoek moesten naar onze respondenten en heel geïnteresseerd zijn in de vlucht, was het voor ons geen optie om samen te werken met dit OCMW. De ongestructureerde zoektocht naar respondenten met een vluchtachtergrond werd dus verdergezet.

Vol goede moed zochten we verder naar respondenten. Op vrijdag negen november 2018 organiseerde het 11.11.11-comité een lezing over vluchtelingen. Hier vertelden twee jonge broers over hun vlucht uit Congo. De lezing gaf me al veel informatie over hun traumatische ervaringen, hun manier van communiceren en de zoektocht naar huisvesting in België. Na de lezing sprak ik een van de vluchtelingen aan en vroeg of hij het zag zitten om een paar keer samen te komen om over dit onderwerp te praten. Hij was onmiddellijk enthousiast, hoewel hij benadrukte dat hij liever niet te diep ingaat op het effectieve vluchtverhaal, omdat dit te gevoelig ligt. We spraken af en toe via Facebook Messenger voor we afspraken in de Gentse Vooruit. De communicatie via Messenger verliep heel vlot en deze Congolese respondent leek heel enthousiast te zijn om mee te werken aan het onderzoek. Toch daagde hij niet op onze afspraak op en had hij alle contact verbroken. De contactverbreking kan te wijten zijn aan het gebrek aan zin om nogmaals deze traumatische verhalen boven te halen.

Na deze twee mislukte pogingen nam ik contact op met een kennis (Peter Parmentier), die in Deinze de Oxfam- Wereldwinkel uitbaat en hier ook vluchtelingen tewerkstelt. Hij wees mij echter door naar het Sint-Janscollege in Sint-Amandsberg, waar hij leerkracht godsdienst is en waar de onderzoeker ook school liep. Hier leerde de onderzoeker de Afghaanse klusjesman Pasha kennen, die onmiddellijk wou meewerken aan het onderzoek. Hij kon zich namelijk heel vlot in het Nederlands uitdrukken en vindt praten de beste methode om die trauma's en het gemis van zijn familie een plaats te geven. Ik had ook al enkele vrienden gecontacteerd met de vraag of ze iemand kenden die wilde meewerken. Een vriendin die ook op het Sint-Janscollege had gezeten verwees me zo ook door naar Pasha. Hij bleek dus de ideale respondent te zijn. Met de convenient methode werd dus een respondent, Pasha, bereikt die de onderzoeker al kende. Daarna leek de sneeuwbalmethode de ideale manier om andere respondenten te werven. Met deze methode probeert de onderzoeker via eerder geïnterviewde respondenten in contact te komen met nieuwe respondenten. Nochtans wordt er in de literatuur vaak kritiek geuit op de laatste methode, maar het bleek toch een goede manier om de andere respondenten te werven (Mauthner et al., 2002, pp.56; Brieau et al., 2017). Pasha kende een Afghaanse meisje op de school waar hij werkt. Zij was enthousiast om deel te nemen aan de semigestructureerde interviews om haar Nederlands op die manier te kunnen oefenen. De sneeuwbalmethode bleek een goede strategie om nog andere deelnemers te bereiken zoals de Syrische Jessica. Maar het gevaar bij deze methode kan wel het gebrek aan diversiteit zijn, aangezien het mogelijk is dat deelnemers die elkaar kennen vaak dezelfde kenmerken hebben (Ritchie & Lewis, 2003, pp.94; Brieau et al., 2017).

3.1.2. De samenkomst met andere onderzoekers die hetzelfde thema onder de loep nemen

Samen met acht andere masterstudenten onderzochten we hoe vluchtelingen communiceren. In juni 2018 kwamen we voor de eerste keer samen met prof. dr. Jan Blommaert die het onderzoek begeleidt. Tijdens deze eerste inleidende sessie bespraken we het onderzoeksdoel. Hierbij werd geen duidelijke afbakening gehanteerd en de onderzoeksvragen hingen grotendeels af van de input die we tijdens het onderzoek van de respondenten kregen. Het hoofddoel was om te weten te komen hoe vluchtelingen communiceerden in hun thuisland, tijdens de vlucht en in België.

Daarna startte de zoektocht naar respondenten, wat moeilijker bleek te zijn dan verwacht. Iedereen had hetzelfde onderzoeksthema, maar we zijn wel elk apart op zoek gegaan naar vluchtelingen om te interviewen. Begin oktober had de onderzoeker drie respondenten gevonden die elk vijf keer een gesprek gingen afleggen met de onderzoeker. Het werd al snel duidelijk dat Mahdia minder mondig was dan Pasha en Jessica, waardoor zij tien keer geïnterviewd werd. Pasha daarentegen werd, net als Jessica, maar viermaal geïnterviewd.

Na een tweede sessie met prof. dr. Jan Blommaert en de andere studenten in september, kwamen we tot een eerste bevinding: contact zoeken met vluchtelingen is een hele uitdaging. Ze worden als het ware overbeschermd door allerlei organisaties, opvangcentra en vrijwilligers die strikte bureaucratische principes nastreven. Die overbescherming heeft ons onderzoek in het beginstadium af en toe bemoeilijkt en wat vertraagd. Prof. dr. Jan Blommaert wou ons laten ondervinden op hoeveel moeilijkheden onderzoekers stoten om vluchtelingen te bereiken en hij vond het dan ook een must om ons als onderzoeker zelf te laten ondervinden waarom we die mensen niet zo eenvoudig kunnen bereiken. De overbescherming was dus duidelijk aanwezig en is deels goed voor die vluchtelingen omdat ze op die manier zover mogelijk weggehouden worden van negatieve invloeden, maar vormt deels ook een beperking, want ze mislopen zo de kans om te communiceren en nog eens na te denken over hun levensverhaal om het via oprechte gesprekken een plaats te kunnen geven.

3.2. Dataverzameling

3.2.1. Semigestructureerde interviews met de respondenten

In de tijdspanne tussen september 2018 en maart 2019 vonden in totaal vijftien semigestructureerde diepte-interviews plaats. Er werd vooraf via sociale media een plaats en tijdstip afgesproken.

Tijdens de interviews werden vooraf opgestelde vragen² aan hen gesteld over hun afkomst, vluchtverhaal, aankomst in België en het gebruik van de gsm en van sociale media. De respondenten konden zelf kiezen welke aspecten van het verhaal zij wilden vertellen en wensten uit te lichten, maar

---

² Appendix 1

ook welke bijkomende onderwerpen zij nog in de kijker wilden zetten. Op die manier werd aan hen niet rechtstreeks gevraagd om gevoelige onderwerpen uit de doeken te doen, maar konden ze zelf beslissen of ze liever details voor zich wensten te houden (Oh, 2012, pp.285; Brieau et al., 2017).

De semigestructureerde interviews waren de beste methode om dit kwalitatief onderzoek uit te voeren, omdat zowel de interviewer als de geïnterviewde op deze wijze meer vrijheid hebben dan bij de klassieke diepte-interviews, zeggen Ortega-Alcazae en Dyck (2011, pp.110). De input van de respondenten kan pas goed verwerkt worden volgens Yin (2011, pp.26-28; Brieau et al., 2017) wanneer de onderzoeker een open houding aanneemt door de juiste, open vragen te stellen en zo de emoties en de clue van het verhaal bloot te leggen. Dit komt echter niet overeen met hetgeen Blommaert (2010) beweert: vragen stellen is niet de ideale methode om informatie te verkrijgen. Daarom kozen we ook niet voor een gestructureerd interview waarbij alle vragen op voorhand vastliggen, maar wel voor een semigestructureerd interview met een bepaald richtlijn, maar toch ook met voldoende ruimte om uit te wijden over de thema's waar de vluchtelingen aandacht aan geven.

Om de gesprekken vlot te laten verlopen, bepaalde de geïnterviewde op voorhand welke onderwerpen behandeld gingen worden. Via sociale media kregen de respondenten al een schets van het onderzoeksonderwerp, maar er werden bij de eerste ontmoeting ook duidelijke afspraken gemaakt over de gespreksonderwerpen die aangekaart zouden worden en er werd hen ook gevraagd om een informed consent te ondertekenen. Twee vluchtelingen zouden nog minderjarig zijn, dus zij moesten toestemming krijgen van een familielid om deel te nemen aan het onderzoek.

De respondenten konden op elk ogenblik beslissen om het interview stop te zetten of om over te gaan naar een ander onderwerp. Dat was een belangrijke afspraak, aangezien zij traumatische ervaringen meegemaakt hebben en het niet de bedoeling is om hen overstuur te brengen.

De vluchtelingen kregen de mogelijkheid om voluit te vertellen over eender welk onderwerp dat zij belangrijk vinden, maar de onderzoeker stelde vooral open vragen die in duidelijk verstaanbaar en gemakkelijk Nederlands geformuleerd waren. Dit is volgens Bishop en Purcell (2016, pp.265) nodig, aangezien geen enkele respondent het Nederlands als moedertaal heeft en omdat ze dus nood hebben aan een heldere formulering van de vragen. Toch is het belangrijk dat de onderzoeker ruimte geeft aan de respondent om zijn of haar verhaal te kunnen vertellen, met eventuele pauzes, omdat het zo duidelijker wordt aan welke thema's de respondent veel aandacht hecht.

Vooraf werden de algemene topics bepaald en aan de hand daarvan stelde de onderzoeker een globale vragenlijst op, om aan elk onderdeel genoeg aandacht te kunnen schenken tijdens de interviews. Zo overziet de interviewer geen enkel onderwerp en weet hij of zij precies welke ideeën nog aan bod moeten komen. Yin haalde in 2011 wel aan dat de context bij semigestructureerde interviews de vragen

af en toe vervormt of laat wegvallen, hetzij omdat ze niet relevant zijn, hetzij omdat ze al beantwoord werden (pp.134). De algemene vragen werden in functie van de resultaten van de interviews bijgewerkt (Brieau et al., 2017).

In het eerste verkennende gesprek werd onderzocht in welke mate de vluchteling in staat was om zichzelf te uiten in het Nederlands. Dat bleek bij alle drie de respondenten geen probleem te vormen, zodat er al snel overgegaan kon worden tot een verdere kennismaking en een analyse van het gsm-gebruik. In de volgende gesprekken werd het vluchtverhaal langzaam verteld door de migrant.

De onderzoeker analyseerde na elk gesprek de informatie die meegedeeld werd aan de hand van een vorm van ethno-poetics, toegepast op de concrete behoeften van dit onderzoek namelijk een getrouwe transcriptie van het woordelijke. Hierbij worden interviewfragmenten onderstreept wanneer de respondent de nadruk legt op bepaalde fragmenten. De woorden die luider uitgesproken worden, worden in hoofdletters weergegeven. Neven- en onderschikkende voegwoorden zijn vetgedrukt en toevoegingen worden aan de hand van accolades aangeduid. Tot slot verduidelijken we bepaalde fragmenten aan de hand van dubbele ronde haken. De fragmenten worden in een duidelijk leesbare structuur voorgesteld.

3.2.1.1. Drie fases

Blommaert (2010, pp.18) lijst drie stappen op waaruit veldwerk-gebaseerd onderzoek bestaat: wat voorafgaat aan het veldwerk, het veldwerk zelf en wat er na het veldwerk komt. Deze drie fases komen respectievelijk overeen met: de voorbereiding en documentatie van de interviews, veldwerkprocedure en analyse van hetgeen de respondenten gezegd hebben en de manier waarop ze dat deden en tot slot het uitschrijven en analyseren van de interviews.

Voor de voorbereidende fase kwamen we samen met prof. dr. Jan Blommaert. Hij stelde voor om de respondenten in twee fases te interviewen. Tijdens de eerste interviews moesten we vooral meer te weten komen over de achtergrond van onze respondenten. Enkele voorbeeldvragen zijn: van waar kom je, hoelang ben je al in België, waarom ben je moeten vluchten, heb je je familie moeten achterlaten, hoe was het leven in het thuisland, hoe heb je de vlucht ervaren, hoe is het leven hier, hoe ben je hier geraakt enz.

Met de vraag naar hoe het leven hier is, komen we bij de tweede laag van het onderzoek, namelijk communicatie. Tijdens de tweede fase stelden we onder andere de volgende vragen: hoe communiceer je in België, hoe communiceerde je in je thuisland en tijdens de vlucht, welke communicatiemiddelen heb je, op welke sociale media heb je een profiel en met wie communiceer je, hoe hou je contact met familie en/of vrienden, welke middelen waren er vroeger, wat zou je nodig hebben om met mensen te communiceren enz. Toch geeft Blommaert (2010, pp.4-5) aan dat vragen stellen niet de meest ideale

manier is om informatie te verkrijgen van respondenten: mensen denken amper na over hun sociaal en cultureel gedrag en beseffen dan ook niet dat ze specifieke sociale en culturele gedragingen vertonen. Aan de hand van etnografisch veldwerk worden ook de 'normale' zaken in een mensenleven als belangrijk onderzoeksmateriaal beschouwd. Hierbij is alle informatie die de vluchteling vertelt waardevol voor het onderzoek.

In de derde fase transcriberen we enkele interviewfragmenten volgens toegepaste etnografische regels.

3.2.1.2. Interviews versus gesprek

Bij interviews stelt de interviewer in wezen een vraag, waarop de geïnterviewde een antwoord geeft en de interviewer op zijn of haar beurt opnieuw een vraag stelt. Wij houden geen klassiek interview, omdat wij focussen op hetgeen de respondent wenst te vertellen en hetgeen hij of zij juist niet wil vertellen. Wij spreken dan ook liever over een oprecht gesprek dan over een interview, omdat het menselijke aspect wel de bovenhand heeft. Hierbij moeten we wel nuanceren dat interviews gewoon gesprekken zijn en dat de interviewer ook een belangrijke taak heeft in deze conversatie (Briggs, 2005; Blommaert, 2010, pp.45). Hoe meer de interviewer de geïnterviewde het gevoel geeft dat hij/zij geïnterviewd wordt, hoe beknopter en minder informatierijk de conversatie zal zijn:

“Never behave like an interviewer: people will behave like interviewees. They will try to keep their answers brief and to the point, formulate them in factual declarative sentences, and ask at the end ‘next question’?”

We bereiden dus wel vragen voor, maar dat wil niet zeggen dat al die vragen gesteld worden. Respondenten geven soms onrechtstreeks antwoord op ongestelde vragen en wanneer ze iets frappants zeggen of benadrukken, vragen we door. We moeten er ook rekening mee houden dat een interview er in realiteit anders uitziet dan verwacht, daarom vermeldt Blommaert dat de vragen van de interviewer ook getranscribeerd moeten worden. Ook anekdotes die de respondenten tussen de vragen door vertellen, bevatten veel informatie. Kortom, slechte interviews bestaan niet volgens Briggs (2005), omdat er uit elk gesprek wel informatie voortvloeit die op haar beurt een bron van informatie vormt (Blommaert, 2010, pp.45): “Interviews are conversations: a particular kind of conversation, but a conversation nonetheless”.

In de begeleidende sessie hamerde Blommaert meermaals op het idee dat een interview altijd waardevol is, hoewel we daar soms niet bij stilstaan. Interviewers zijn afvalverzamelaars. Alle informatie die hen meegedeeld wordt, kan later nog meer informatie bevatten dan oorspronkelijk gedacht. De interviewer moet zich daar dan ook bewust van worden en mag niet te restrictief te werk gaan (Blommaert, 2010, pp.61). Daarom observeren we de levensloop van de respondenten tot in het kleinste detail en analyseren we hun linguïstisch repertoire om daarna hun communicatienoden te

identificeren. Op die manier kunnen we ook communicatieproblemen aan de oppervlakte brengen en hun eigen oplossingen voor die problemen onderzoeken.

De nadruk in dit onderzoeksrapport ligt hoofdzakelijk op de analyse van de interviews, maar er moet ook rekening gehouden worden met de bril die de onderzoeker tijdens het analyseren van de interviewfragmenten opzet. Blommaert (2000) toonde met zijn onderzoek over het interviewen van asielzoekers aan dat er bepaalde patronen op te merken zijn wanneer onderzoekers en instanties zoals het CGVS en DVZ hen ondervragen. Hierbij geeft hij aan dat de interviewer in grote mate bepaalt hoe het interview eruit zal zien en hoe bijgevolg de geïnterviewde daarop zal antwoorden. Er valt ook niet te ontkennen dat de aanwezigheid van een video- of geluidsrecorder, een notitieboekje of laptop het interview heel wat onnatuurlijker maken, omdat de respondent beseft dat het om 'belangrijke' informatie gaat. Het verhaal van de asielzoeker is daarom ook geen monoloog, maar wel een conversatie waarvan de vragen die de onderzoeker voorbereidde dikwijls weggelaten worden (Blommaert, 2000, pp.26).

3.2.1.3. Gebruik van citaten en quotes

Met behulp van citaten en interviewfragmenten worden de analyses van deze masterproef ondersteund. Aangezien elke respondent een andere levensstijl, een ander vluchtverhaal, een andere situatie heeft, hanteren we een afwisseling tussen veralgemeningen van concepten en verhalen en tussen verschillen in de verhalen. Hierbij wordt er extra veel belang gehecht aan de opvallendste en meest unieke uitspraken (Brieau et al., 2017).

3.2.1.4. Informed consent

Via een informed consent³ krijgen de respondenten de keuze of ze anoniem willen blijven, een pseudoniem wensen te gebruiken en of het interview al dan niet opgenomen mag worden (Due, 2016, p. 12). Bij de data-analyse werd de aandacht in het bijzonder gevestigd op hetgeen de vluchtelingen zelf vertelden, maar ook op dat wat ze niet wensten te vertellen of bewust verzwegen (Davis & Mosdell, 2006, pp.158-159; Brieau et al., 2017)). Dit vormt immers een goed beeld over waar zij aandacht aan willen hechten of waar hun noden liggen.

---

³ Appendix 2

3.3. Onderzoeksmoeilijkheden

Het valt niet te ontkennen dat het niet evident is om deze kwetsbare doelgroep te overtuigen om deel te nemen aan deze studie. Vluchtelingen (wiens asielpprocedure al dan niet afgerond is) zijn daarom ook moeilijk te bereiken. Zo is niet iedere correspondent even open en eerlijk over zijn of haar verleden. Een logische verklaring is de angst om teruggestuurd te worden. Ook is het van essentieel belang om als onderzoeker rekening te houden met de traumatische ervaringen van de correspondenten. Tot slot speelt de taal en het af en toe beperkte taalniveau hen parten om zich uit te drukken zoals ze willen (Coessens, Laurens, & Verté, 2016).

Realisme is noodzakelijk bij de selectie van de respondenten. Er deden zich enkele kansen voor om in contact te komen met vluchtelingen, maar weinigen onder hen zagen het zitten om hun vluchtverhaal terug op te rakelen. Op voorhand hadden we dan ook geen vaste selectiecriteria opgesteld wat betekent dat afkomst, geslacht, ouderdom of andere demografische gegevens en het aantal jaren in België geen rol speelden voor dit onderzoek. De enige selectiecriteria waaraan de respondent dus moest voldoen, is vluchteling zijn en in België verblijven. Het onderzoek wordt om die reden dan ook niet verder afgebakend (Brieau et al., 2017; Coessens, Laurens, & Verté, 2016).

Maar niet alleen de respondentenwerving was een moeilijke factor. De interviews zelf kunnen soms weinig relevante informatie bevatten en slechts enkele seconden later kan er heel belangrijke informatie naar boven komen. Ook het structureren van die informatie bleek moeilijker te zijn dan verwacht, omdat het interview zelf vaak niet verloopt volgens plan, dit wil zeggen met een goede structuur waarin we de twee fases van het onderzoek apart analyseren. Etnografisch veldwerk is dan ook synoniem voor chaos, waarin elk stukje informatie die chaos gedeeltelijk opvult, maar nooit compleet zal zijn. Het is daarom onmogelijk om het onderzoek helemaal af te ronden, omdat er altijd nog stukken informatie ontbreken. Blommaert en Dong (2010, pp.26) vermelden dan ook dat chaos bij het onderzoek hoort:

“Chaos is the normal state of things. It is nothing to worry about”. Maar ze stellen onderzoekers tijdens het veldwerk ook gerust: “The more we get to understand the contexts of events, the less we experience such events as chaotic”

3.4. Reflectie op de methode

Migranten zijn een kwetsbare groep en daarom moeten we ook rekening houden met het ingewikkelde ethische vraagstuk dat hierbij komt kijken. Yin (2011, pp.98-99) duidt daarnaast ook aan dat het niet de bedoeling is om de resultaten van kwalitatief onderzoek te veralgemenen.

In totaal werd er aan drie vluchtelingen gevraagd om hun levensverhaal en hun communicatiepatroon uit te leggen. Er zijn natuurlijk taalbarrières die dit minimumaantal respondenten problematisch kunnen maken (Brieau, 2017). Brieau (2017) vermeldt dat zowel de participatiegraad als de kwaliteit van de interviews een bedreiging kan vormen voor de kwaliteit van het onderzoek. Siddiquee en Kagan (2006, pp.193-196) stelden zich dan ook de vraag hoe onderzoekers er zeker van kunnen zijn dat het verhaal in de moedertaal van de vluchteling hetzelfde is, zoals ze het in een taal die verschilt van hun moedertaal zouden vertellen. De vluchteling maakt constant beslissingen wanneer hij zijn of haar verhaal vertelt: sommige elementen worden benadrukt terwijl andere aspecten (bewust) weggelaten worden. Dat zorgt ervoor dat de verhalen die verteld worden niet altijd een waarheidsgetrouwe en neutrale weerspiegeling van de realiteit zijn (Wahl, 2014, pp.8-9; Brieau,2017).

Toch zijn de resultaten van het onderzoek waardevol, ondanks het beperkte aantal respondenten. Vluchtelingen krijgen een kans om hun stem te laten horen met het oog op een verbetering van de communicatiemiddelen in opvangcentra, een verbetering van NICT's over de hele wereld en een aanvulling op het reeds gevoerde onderzoek. Dit wil niet zeggen dat de resultaten van deze studie veralgemeend kunnen worden, maar zoals Brieau (2017) aanhaalt kunnen ze wel indicatoren zijn voor een verbeterd beleid tegenover hun communicatienoden en kunnen de resultaten instellingen zoals Fedasil, Vluchtelingenwerk Vlaanderen en zelfs het CGVS helpen om zich nog beter in te zetten voor vluchtelingen, door hen niet alleen basisvoorzieningen zoals onderdak, drinken en eten aan te bieden, maar ook meer mogelijkheden om te communiceren met het thuisfront, vrienden en kennissen.

4. Onderzoek

4.1. Respondentenoverzicht

Tabel 1: Onderzoekseenheden

Voornaam ⁴	Leeftijd	Geslacht	Nationaliteit	In België sinds
Mahdia	18 jaar ⁵	Vrouw	Afghaans	December 2015
Pasha	28 jaar	Man	Afghaans	Oktober 2011
Jessica	17 jaar	Vrouw	Syrisch	December 2017

4.2. Vluchtverhaal

4.2.1. Vluchtverhaal van Jessica

Jessica is een negentienjarige vluchteling van Syrische afkomst. Zij woont sinds negen december 2017 in België samen met haar ouders en haar oudere broer. Het verhaal van Jessica is een unieke case om te analyseren, omdat zij niet het ‘typische’ vluchtverhaal achter de rug heeft. Zij heeft het geluk gehad dat ze geen traumatische gebeurtenissen heeft meegemaakt tijdens haar vlucht, wat miljoenen anderen wel beleefd hebben.

4.2.1.1. Achtergrond: beginsituatie

Zij vluchtte samen met haar vierentwintigjarige broer en ouders naar België wegens de slechte omstandigheden in Syrië. Het was niet zozeer de oorlog die er veel slachtoffers maakte, maar eerder de barre levensomstandigheden zoals het gebrek aan elektriciteit, water en geld dat de familie deed beslissen om te vluchten. Het leven was er te duur geworden en Jessica’s ouders hadden al langer plannen om naar Europa te gaan en zo in de voetsporen te treden van duizenden anderen.

J: Het is HEEL slecht in Syrië ((lacht)). Mijn mama en papa wilden WEG. Iedereen wilde WEG.

*Er is {**namelijk**} oorlog.*

Het leven is er ook SLECHT. We hadden bijna geen elektriciteit of WATER. Er was geen geld.

Jessica woonde samen met haar gezin en andere familieleden in de hoofdstad van Syrië, Aleppo. Ze verhuisden voor hun vlucht naar België nog naar de West-Syrische havenstad Tartous en het gezin leidde hier een veiliger en beter leven dan in de hoofdstad. Ze merkten dan ook duidelijke verschillen op tussen beide woonplaatsen: in Tartous waren er minder sporen zichtbaar van de oorlog waarin het land

⁴ De persoonsnamen zijn fictief.

⁵ De leeftijd van respondent 1 is twijfelachtig: het CGVS stelt haar leeftijd in vraag.

verkeert. Jessica's broer bleef echter in Aleppo wonen omdat de universiteit daar namelijk een betere naam heeft en een diploma van de University of Aleppo hem later meer kansen zou bieden. Desondanks besloten ze om naar België te vluchten, waar ze iemand kenden die alles voor hen regelde.

J: {Ik woonde} in Aleppo, een hele GROTE stad.

*We wonen in Aleppo, **maar** we verhuizen naar Tartous, {en dat is} OOK een GROTE stad.*

*{Een stad} aan de zee. Daar is het BETER. Hier lijkt alles GOED, **of** {er is} VEEL minder {van de} oorlog {te zien}.*

***MAAR** mijn BROER ((wou)) blijft in Aleppo ((blijven)), {want} hij studeert nog. {want} de universiteit is BETER in ALEPPO.*

***Maar** we moeten WEG naar België. De Belg regelt tickets voor het vliegtuig voor ons **EN** {hij zorgt er ook voor dat we} een visa {hebben}.*

We zijn naar Libanon {gegaan} voor naar Brussel te gaan.

4.2.1.2. Vlucht en route

De wil om naar Europa, België in het bijzonder, te reizen was groot. Haar vader kende een Belg die al vijftien jaar in Brussel woont en hij overtuigde hen om naar België te komen. Het belang van contacten is dus in haar geval heel duidelijk aangetoond: dankzij deze persoon hoefden ze niet zoals vele landgenoten een gevaarlijke reis af te leggen. Ze hoefden zich dan ook geen zorgen te maken over de manier waarop ze in België zouden geraken aangezien die man alles voor hen regelde. De vliegtuigtickets werden door hem geboekt, en ze wisten meteen waar ze naartoe moesten bij aankomst in Zaventem om de asielpcedure te starten. Hij zorgde er bijvoorbeeld voor dat ze een visum in handen hebben.

J: Europa is gewoon mooi ((lacht)). Het is een REIS.

*Wij kennen ook een Belg. Die {man} woont in Brussel **en** die {man} zei ook dat België LEUK is.*

*Hij zorgt ervoor dat wij het VLIEGTUIG kunnen nemen **en** zorgt voor een GOEDE asielpcedure.*

Wij wilden ook een IDENTITEITSKAART.

Die {Belg} regelde dat ALLEMAAL.

Uiteindelijk namen ze op acht december 2017 het vliegtuig met eindbestemming Brussel in Libanon, waar ze met de auto naartoe waren gereden. Het lukte hen namelijk niet om in Syrië het vliegtuig te nemen, omdat het te gevaarlijk was. Het was voor hen niet zo'n moeilijke beslissing om hun thuisland

te verlaten omdat ze zelf niet in gevaar verkeerden en omdat ze enkele mensen kenden die ook al uit Syrië gevlucht waren. Daar gaan we in het hoofdstuk 'contacten' dieper op in. Jessica vermeldt hier onrechtstreeks dat ze haar contacten van vroeger wel mist, maar dat het vertrek relatief meeviel, omdat haar belangrijkste contacten (haar gezinsleden) met haar meelingen. Zoals in de literatuurstudie werd aangetoond, is communicatie en virtuele interactie heel belangrijk voor migranten die alleen het thuisland verlaten.

J: IEDEREEN gaat weg in Syrië. Het was een REIS voor altijd, of {toch} voor LANG.

Wij nemen de auto naar Libanon en dan de ((nemen we het)) vliegtuig naar Brussel.

I: Zou je ooit nog willen teruggaan naar Syrië?

*J: **Maar** Syrië is mooi. Wij kunnen nog op vakantie gaan.*

*Ik mis Syrië. Ik mis IEDEREEN, **maar** België is HEEL GOED en {is} VEEL BETER dan Syrië.*

4.2.1.2.1. Geloofsovertuiging

Jessica benadrukt dat ze geen doorsnee Syrische vrouw is, omdat ze niet islamitisch is. Ze heeft dan ook een andere geloofsovertuiging dan de meerderheid van de Syriërs. Ze is katholiek, net als drie miljoen andere Syriërs, maar het contrast in aantal is enorm volgens haar. Er zijn in totaal 23 miljoen Syrische moslims, wat van Jessica en haar familie een uitzondering maakt. Dit geloof is van generatie op generatie doorgegeven, waardoor ze ook een andere kledingstijl heeft en nooit een hoofddoek heeft gedragen. Ze valt dus meer op dan andere Syrische vrouwen. Haar vader is koster en het geloof speelt een enorm grote rol thuis. Het woord 'koster' behoort niet tot het talig repertoire van Jessica en ze heeft haar eigen manier gevonden om dat gebrek aan taal op te vullen door terug te vallen op een NICT: ze zoekt op Google Translate de vertaling van het woord op door de Syrische vertaling ervan in te geven op het medium.

De toevoeging van dit geloofsaspect komt overeen met de theorie van Wahl (2015, pp.8-9) die zegt dat vluchtelingen sommige aspecten in de verf willen zetten, terwijl ze andere elementen liever niet vertellen.

J: Ik ben ook KATHOLIEK. Drie miljoen mensen zijn katholiek in Syrië en er zijn 23 miljoen mensen islam.

***Daarom** zijn we ANDERS. Je ziet, ik draag geen hoofddoek {en} ik moet geen lange kleren dragen en mag mijn haar en gezicht tonen.*

Mijn papa is ((neemt gsm, opent Google Translate en typt een Arabisch woord in)) KOSTER?

Ja, KOSTER.

Hierboven tonen we een beeld over een situatie in het thuisland. Deze “home narratives” bevatten volgens Blommaert (2000, pp.26) veel informatie over items waaraan de vluchteling waarde hecht. Vluchtelingen contextualiseren hun eigen ervaringen die te maken hebben met ofwel politieke, economische, sociale of culturele thema’s, om zo de gesprekspartner een beter beeld te geven over hun vluchtsituatie. Hun einddoel is om de gesprekspartner mee te nemen in hun leefwereld, om zo te kunnen rekenen op “full understanding”. Jessica zegt hier dan ook “zoals je ziet...” en “in Syrië...”.

Blommaert (2000) toonde aan dat de prioriteit bij migranten niet ligt bij de grammaticale en lexicale correctheid, maar wel bij de informatie die ze geven. Mensen baseren zich in het algemeen op het lexicon van anderen om hierin een structuur te zien en wanneer deze structuur ontbreekt, vormt dat vaak een probleem in verstaanbaarheid van de ander. Daarom roept Blommaert (2000, pp.30) op om zich meer bewust te worden van het verschil in linguïstische competenties, om zo dieper te kunnen ingaan op de gegeven informatie in plaats van op de gebreken in een interview met migranten.

De vluchtelingen beseffen dat ze heel wat uitleg te geven hebben en gaan daarom bij eender welk interview details geven die voor hen belangrijk lijken te zijn (Blommaert, 2000, pp.24). Dat is hier het geval.

Deze Syrische respondente geeft spontaan aan dat ze katholiek is, omdat ze ervan uitgaat dat dit meer duiding geeft aan haar verhaal. Vluchtelingen gaan er vaak vanuit dat de inwoners van het gastland, de interviewers in het bijzonder, geen achtergrondkennis hebben over het geboorteland van de geïnterviewde. Zij vinden het bijzonder belangrijk dat aan sommige aspecten van hun identiteit meer aandacht gehecht wordt, om hun verhaal volledig te kunnen begrijpen. Dit kan verwarrend zijn wanneer ze hun verhaal chronologisch proberen te vertellen, terwijl ze aan sommige aspecten die niet tot die chronologische vertelling behoren meer aandacht willen schenken. Op die manier willen ze hun ervaringen en belevenissen delen, terwijl die details ook tegen hen gebruikt kunnen worden om een asielaanvraag af te keuren, zegt Blommaert (2000, pp.24-25).

4.2.1.3. Aankomst en leven in België

Toen ze in België aankwamen, verbleven ze drie à vijf dagen in een hotel. Ze brachten eerst hun asielaanvraag bij het Brusselse Commissariaat in orde, waarna elk gezinslid geïnterviewd moest worden. Jessica’s moeder heeft een interview in haar plaats afgelegd omdat ze minderjarig was op het moment van de vlucht, maar Jessica moest af en toe ook zelf wat extra duiding geven.

Ze beschrijft de eerste vijf dagen in België als vakantie, omdat ze in een hotel verbleven en konden rondwandelen in Brussel. Daarna werden ze veertig dagen ondergebracht in het Peeterskasteel te

Scherpenheuvel, en daar merkten ze de ernst van de situatie op: het was er veel lastiger. Ze hadden wel een privékamer voor het hele gezin, maar daar zaten veel Arabieren waardoor ze zich als meisje niet veilig voelde. In Syrië is het namelijk normaal dat je als meisje of als vrouw achtervolgd wordt, dat er mannen naast je rijden en je in hun auto willen sleuren. Daarbij worden ze frequent uitgescholden. In België is het dus in alle opzichten veel veiliger volgens Jessica. Hier hebben we alweer een voorbeeld van zo'n "home narrative" (Blommaert, 2000, pp.26). Jessica zorgt er hier voor dat de gesprekspartner, die uit een andere cultuur komt, een beeld krijgt over de situatie en de gedragingen in haar thuisland, om op die manier enerzijds een contrast te tekenen tussen het toen en het nu en anderzijds om de onderzoeker een "full understanding" te bieden.

J: Het was LEUK: we blijven drie of vijf dagen op HOTEL.

*Dan gingen mama en papa naar het Commissariaat ((CGVS)) voor de identiteitspapieren **en** de aanvraag van asiel.*

*We moeten dan interviews doen, **MAAR** ik was nog JONG, **DUS** mama doet mijn interview.*

Toen zei het Commissariaat dat we naar Scherpenheuvel moeten voor VEERTIG dagen.

*HIER was het NIET leuk. Het was KLEIN, **maar** we hebben wel EEN kamer voor mijn broer, mijn mama en mijn papa.*

*OOK zijn er ARABIEREN **en** dat is niet leuk als meisje.*

*In Syrië kijken mannen {**namelijk**} ALTIJD. Ze volgen {je} met de auto **en** ze fluiten **en** ze raken je aan **en** ze zeggen: 'bitch', 'prostitute' en nog zoveel. Dat is niet leuk.*

Na Scherpenheuvel werd hen een sociale woning aangewezen in Nevele. Hier verbleven ze amper twee maanden, omdat ze niet op kosten van de maatschappij wilden leven. Momenteel betalen ze een eigen huis in Gent af. Het OCMW helpt hen wel. Ook hier zien we dat ze zonder het letterlijk uit te drukken clichés de wereld wil uithelpen: westerlingen gaan er volgens haar te vaak vanuit dat migranten op kosten van de westerse samenleving willen leven en dat ze speciaal naar Europa gekomen zijn om te profiteren.

J: In Nevele wo{0}n{d}en we in een sociaalwoning {gedurende} TWEE maanden.

*We wilden hier WEG. Het is {**namelijk**} niet leuk dat mensen voor ONS betalen.*

Nu wonen we in Gent. In een huis van ONS, **maar** het OCMW bekijkt ons. Ze kijken of het goed gaat met ons.

4.2.1.3.1. Schoolloopbaan

Jessica zat in het zesde middelbaar toen ze haar thuisland verliet en haar broer zat in zijn master tandheelkunde. Ze konden hun laatste examens niet meer afleggen, want anders zou het visum dat hun kennis in Brussel voor hen geregeld had, verlopen. Dat zorgt ervoor dat haar broer nu niet afgestudeerd is als tandarts en dat Jessica haar jaar opnieuw moest doen in België. Zij moest in België in het vijfde middelbaar herbeginnen in de Gentse school Benedictuspoort. Over het algemeen valt het op dat ze al een goede Nederlandstalige basis heeft, maar ze heeft slechts enkele woorden om nevenschikkingen te uiten. Vooral door het nevenschikkend voegwoord ‘maar’ kan ze zo’n tegenstelling het gemakkelijkst overbrengen naar haar gesprekspartner.

J: Ik zit in Syrië in mijn zesde {middelbaar}. Ik zit nu in het VIJFDE.

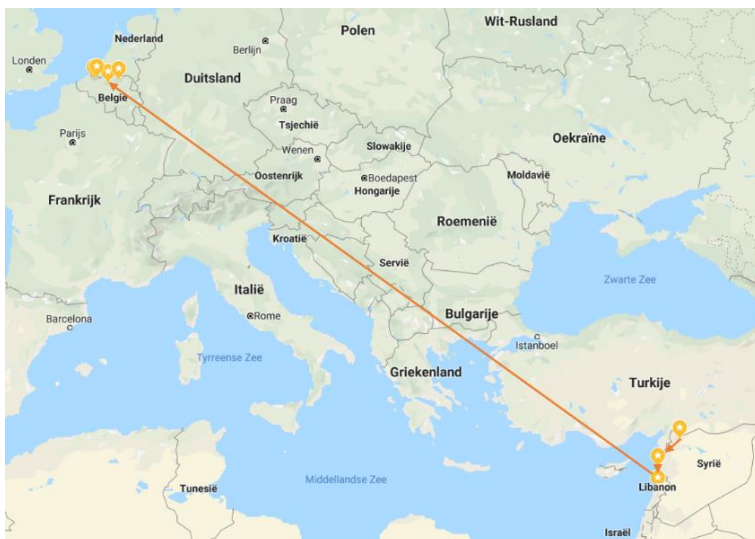
MAAR daar moeten we ZEVEN jaar doen.

Mijn broer zit in zijn LAATSTE examen voor tandarts.

MAAR wij kunnen die examens NIET MEER doen, **want** die VISA ging verlopen.

NU moeten we, mijn broer en ik, alles OPNIEUW doen in België, {want} wij hebben GEEN DIPLOMA.

Afbeelding 1 en 2 stellen de vluchtroute van Jessica visueel voor (Google Maps, 2019).

Afbeelding 1: Vluchtroute Jessica

Afbeelding 2: Vluchtroute Jessica in België

4.2.2. Vluchtverhaal van Mahdia

Mahdia is een Afghaanse bootvluchteling die sinds elf januari 2016, midden in de Europese vluchtelingencrisis, in België verblijft. Ze heeft eind januari 2016 haar eerste asielaanvraag ingediend, maar die werd afgewezen. In februari 2019 diende ze haar tweede asielaanvraag in, maar die procedure is tijdens het onderzoek nog volop aan de gang. Hier gaan we in het onderdeel 'Problemen bij asielaanvraag in België' dieper op in. De case van deze respondente is belangrijk onderzoeksmateriaal, omdat zij als bootvluchteling een hele groep vluchtelingen vertegenwoordigt. De case kan natuurlijk niet veralgemeend worden, maar het geeft wel een duidelijk beeld over de manier van communiceren onder andere op zee. Er valt wel op te merken dat Mahdia de communicatie van de vlucht niet zelf in handen had, maar wel haar broer die haar begeleidde. Daardoor werd er niet altijd een duidelijk beeld verkregen van de communicatie met smokkelaars, familie en vrienden.

4.2.2.1. Achtergrond: beginsituatie

Mahdia ging tot en met het tweede middelbaar naar school in haar woonplaats Mazar-i-Sharif, de banlieue van de stad Bahlan, waar haar moeder ook les gaf. Ze was op dat moment veertien jaar oud, wat niet onbelangrijk is voor haar case. Zij beschrijft haar woonplaats nauwkeurig door contrasten aan te geven met haar woonplaats in België. Voor haar is dat de manier om aan de onderzoeker uit te leggen hoe zij leefde en die weergave in contrasten komt ook terug in de manier waarop ze over communicatie in een verder stadium praat.

Een kennis van haar vader werkte bij een vereniging met veel macht die ze zelf "de maffia" noemt. Hij was rond de vijftig en kwam regelmatig over de vloer om met haar vader te praten: de man wou met Mahdia trouwen, hoewel hij al vier andere vrouwen had. Haar vader weigerde en is later door mannen van deze vereniging na het werk op weg naar huis in zijn auto neergeschoten. Het gezin vernam om 21u dat de vader op slag dood was en dat de oudste zoon naar het ziekenhuis moest gaan om het lijk op te halen. Ze heeft het lichaam van haar vader niet gezien omdat haar moeder het haar vanwege haar jonge leeftijd verbood. Vanaf dat moment moest Mahdia niet meer naar school en haar moeder werd zwaar ziek waardoor ze geen les meer kon geven.

I: Kan je me iets meer vertellen over je woonplaats in Afghanistan? Waar woonde je?

M: Ik woon in Mazar-i-Sharif {en dat is} VEEL GROTER dan hier, {want} hier zijn de huizen niet zo groot {en} de tuinen zijn niet zo groot.

*Wij hebben ZO grote huizen en een GROTE tuin **en** wij hebben VIJF kamers, TWEE salons, DRIE toiletten **en** een badkamer samen **en** een keuken.*

I: En waar ligt het {dorp}?

M: Het ligt eigenlijk rond BAHLAN. Da's **dus** van MIJN stad naar de hoofdstad. Het {dorp} ligt dicht bij MIJN stad.

I: Is dat een gekende Afghaanse stad of eerder een dorp?

M: Dat is een stad, **MAAR** wij wonen niet in het dorp: wij wonen rond Bahlan.

I: Ging je in Mazar-i-Sharif naar school?

M: Ja, gelijk een dorp dicht bij mij{n} huis.

Bahlan is eigenlijk ver, {het is een} helemaal andere stad.

Tot het tweede {middelbaar ging ik} SAMEN met mijn mama {naar school}.

I: Hoezo samen met je mama?

M: Ze WERKT daar **en** geeft les, zij was {**dus**} een leerkracht.

Ik ben VEERTIEN en ging mee met mama {naar school}.

Ze was verdrietig **en** ZIEK na de dood van mijn papa.

Ik moest {**bijgevolg**} een korte periode alleen naar school **en** dan {ben ik} naar hier ((België)) gekomen.

I: En wat deed je papa?

M: Mijn papa werkte zo

-ik weet niet hoe ik het moet zeggen-

er was een GRENS tussen MIJN stad en {een} andere stad **en** {hij} was daar om auto's te controleren.

Maar ik weet het niet zo zeker, {**want**} ik praatte niet zo veel met hem,

want hij was zo OUDER dan mij

en ik weet niet waarom {**want**} ik had wel goeie band met mijn vader,

{**maar**} met mijn mama {had ik} WEL {een betere band},

eigenlijk met papa NIET ZO ((innerlijke tegenspraak)).

I: Kan je wat meer vertellen over de reden van je vlucht? Waarom zijn jullie moeten vluchten uit Afghanistan?

M: Mijn papa had HEEL veel kennissen, veel, HEEL HEEL VEEL.

{Mijn vader} werkte bij de vliegtuigen **en** daar werken ook veel mensen met 'power'.

Aan de grens kwam HEEL HEEL rijke maffia. Ik weet niet hoe hij die kende. De MAFFIA.

Een man van vijftig kwam bij papa en wou praten.

Hij wou {**namelijk**} TROUWEN met mij.

Hij had ook vier andere vrouwen **en** papa was NIE{T} blij {**want**} hij wou dat NIE.

De maffia schoot hem {dood} in de auto na het werk.

I: Wanneer zijn jullie dat te weten gekomen?

M: {Om} negen uur ging mijn broer naar het ziekenhuis **en** hij ging papa halen.

Hij was ((op slag)) DOOD onmiddellijk **en** ik mocht papa nie{t}zien van mama,

{**want**} ik was te JONG.

I: Welke gevolgen heeft de dood van je papa voor jou gehad?

M: Ik ga nie{t} meer naar school {vanaf} dan **en** mama is ZIEK **en** gaat ook nie{t}meer {naar school}.

Na de dood van haar vader, kwam "de maffia" geregeld langs bij haar broer en ze vroegen zijn toestemming om met Mahdia te trouwen. Hij weigerde net als hun vader en ze besloten uit veiligheid met z'n tweeën zonder concreet doel voor ogen te vluchten. Er was onvoldoende geld voorhanden om het hele gezin te laten vertrekken uit Afghanistan.

I: Wat gebeurde er daarna?

M: De maffiaman kwam bij mijn broer daarna **en** wou nog MET MIJ trouwen.

Mijn broer wou da{t} OOK NIE{T} **en** het was NIE{T} VEILIG {meer voor ons}.

In Afghanistan zitten ((praten)) vrouwen NOOIT bij ((met)) mannen:

Mijn broer zei {**dus**} ALLES aan mijn mama, **maar** niet aan mij,

maar ik WOU ook niets weten, **want** ((dus)) ik wist er niets van.

4.2.2.2. Vlucht en route

Mahdia's moeder besloot dat Mahdia en haar broer het meest in gevaar verkeerden in Afghanistan, dus voor haar was het een logische stap dat zij moesten vertrekken, en dat de rest van het gezin in Afghanistan bleef. Dat was een heftige beslissing, maar de kans dat de kinderen van haar zus de zware tocht en oversteek zouden overleven, was klein, vermeldt Mahdia.

I: Dus zijn jullie gevlucht? Met z'n tweeën?

*M: Ja, we hadden GEEN GELD voor iedereen **en** {enkel} mijn broer en ik waren NIET VEILIG.*

*Er waren {**dus**} geen genoeg geld **en** mijn zus had drie kindjes, JA NU vier {kindjes},*

***en** het is moeilijk, **want** die weg is GEVAARLIJK voor oude mensen en kinderen.*

*Voor hen is die weg {**dus**} nie{t} goed en nie{t} veilig **en** {we hadden} ook NIE{T} genoeg geld.*

*Ja, voor ons {was die vlucht} OOK NIE{T} veilig, **maar** wij moesten zo VEEL te voet gaan {**en**} op ((in)) een auto {met} ZO VEEL mensen: 8-9, soms 10 mensen op een KLEINE AUTO.*

*Voor kinderen {is het **dus**} ZEKER nie{t} goed, **want** sommigen STERVEN zo, **want** ze kunnen nie{t}zo ademen.*

Ze reden met haar broers auto van Mazar-i-Sharif naar Nimruz, met een tussenstop in de hoofdstad Kaboel. In Nimruz ontmoette haar broer een mensensmokkelaar die hen naar Iran vervoerde per auto en per motor. Ze gaven hem veel geld om contactgegevens van andere mensensmokkelaars te verkrijgen. Ook hier speelt geld dus een rol om contacten te kunnen leggen om op die manier Europa te bereiken. Ze reden verder met een andere smokkelaar naar Turkije, maar moesten hier ook een groot stuk stappen. Deze tocht duurde ongeveer twee dagen. Eens aangekomen in Turkije werden ze direct op een (versleten) boot naar Griekenland gezet. Dit vond ze het vreselijkste deel van hun vlucht omdat ze de kleine boot met quasi 75 anderen moesten delen. De boot zat dus overvol en Mahdia moest op de met water ondergelopen bodem zitten, omdat ze bij de kleinste passagiers hoorde. Gewoonlijk duurt zo'n tocht drie kwartier, maar zij hebben er vijf uur over gedaan: ze vertrokken om twee uur 's nachts en zijn pas om zeven uur aangekomen. Ze voegt hieraan toe dat ze de enige Afghaanse passagiers aan boord waren.

I: Hoe en naar waar zijn jullie dan gevlucht?

M: Met de AUTO van mijn broer zijn we naar Nimruz gegaan, {**maar**} we zijn wel in Kaboel eerst gestopt.

In Nimruz kwam mijn broer praten met een SMOKKELAAR. Hij regelde de weg naar Iran met de auto en met de motor.

I: Kende je broer die man al?

M: NEE, **maar** hij moest VEEL GELD betalen.

I: Wat gebeurde er na de vlucht uit Nimruz?

M: We zijn in Turkije gaan praten met EEN ANDERE smokkelaar {**en**} hij voerde ons naar ergens **en** dan moesten we TWEE DAGEN stappen.

I: Naar waar ging je dan?

M: Dat weet ik nie{t} op voorhand **en** ik weet het ook nie{t} meer.

Maar dan zijn we in een BOOT naar Griekenland gegaan. Die boot was **NIET LEUK**, {**want**} de boot was KAPOT **en** er waren VEEL mensen.

I: Er was dus geen plaats? Hoe lang duurde die oversteek met de boot ongeveer?

M: Ik zat op de grond **en** de boot was KAPOT.

Ik had KOUD, {**maar**} 75 andere mensen hebben OOK koud. Ik zat in het water **en** had koud.

De smokkelaar zei dat het drie kwart{ier} ging nemen ((duren)), **maar** de boot was kapot **en** wij zijn om TWEE uur {’s nachts} vertrokken **en** {pas} om ZEVEN uur {’s ochtends} aangekomen.

De mensensmokkelaars hadden een gsm bij zich om gevaar te melden, maar dat hebben ze niet gedaan hoewel de vluchtelingen zich duidelijk in een onmenselijke en levensgevaarlijke situatie bevonden: iedereen was onderkoeld. De NICT’s (satellieten voor bereik) op zee zijn ook niet zo optimaal als op het vasteland. Het is wel bijzonder dat Mahdia en haar broer tijdens deze lange oversteek geen gsm of smartphone gebruikt hebben, omdat de boottocht niet exact volgens plan verliep. Dit valt te verklaren enerzijds door de schrik dat het enige communicatiemiddel dat haar broer bij zich had in het water zou vallen, maar anderzijds ook om het thuisfront niet ongerust te maken. Het zou ook kunnen dat ze het zelf nog niet veilig vonden om hun gezinsleden te informeren waar ze zich bevonden, aangezien ze nog steeds door “de maffia” opgespoord konden worden wanneer ze contact opnamen met hun familie. Mahdia verklaart zelf niet waarom ze op dat moment niet communiceerde.

I: Had je een mogelijkheid om contact te zoeken met andere mensen? Via gsm, sociale media of via een ander medium?

M: In de boot zaten geen Afghanen, **dus** wij praatten nie.

ALLEEN de bootbestuurders hadden een gsm **om** {voor} gevaar te zeggen ((waarschuwen)).

In Griekenland volgden ze andere vluchtelingen en belandden ze op een bus die Macedonië, Slowakije en Oostenrijk doorkruiste. Nadien namen ze de trein richting Duitsland. Ze wilden hier heel graag blijven omwille van het asielbeleid van Merkel en omdat de andere vluchtelingen Duitsland ook als eindbestemming zagen. Wanneer ze haar vluchtverhaal vertelt, zijn er heel wat zaken waar ze over twijfelt. Daarom gaat ze ook snel over sommige tussenstops zoals Macedonië, Slowakije en Oostenrijk, terwijl het toch wel enkele dagen geduurd heeft vooraleer ze dit traject afgelegd hadden.

I: Dan had je al een hele tocht achter de rug, maar moest je weg uit Griekenland. Hoe hebben jullie dat gedaan?

M: Er waren veel mensen die weggingen. We zijn met een BUS gegaan door, ik DENK Macedonië, Slowakije, ik weet het NIE{T} ZEKER wat er ondertussen gebeurd {is},

maar daarna zijn we in OOSTENRIJK gekomen **en** hier nemen we de TREIN naar Duitsland.

I: Zoals veel mensen op de vlucht dat wilden? Of gingen jullie alleen naar daar?

M: Veel mensen zeiden aan mijn broer dat Duitsland goed is, {**want**} er is een GOEDE POLITIEK daar. Het is {**dus**} de goede plaats in Europa.

Ze wil binnen vijf à zes jaar eens terugkeren naar haar thuisbasis, in de hoop dat “de maffia” hen dan al vergeten is. Haar moeder is sinds de dood van haar vader ziek en moet haar zus helpen om voor haar vier kinderen te zorgen. Zij kunnen dus onmogelijk naar België komen, vermeldt Mahdia.

I: Heb je heimwee naar Afghanistan en je familie?

M: Ja.

I: Zou je ooit nog willen terugkeren naar daar?

M: Ja, **maar** het is er nie{t} veilig nu. **Als** de maffia weg is, ja.

I: En zou je familie niet naar hier kunnen komen?

M: Mijn mama is ZIEK. Ze kan {dus} nie. Mijn zus heeft vier kinderen, {dus} mama is {daar} NODIG.

4.2.2.3. Aankomst en leven in België

Wanneer ze in België aankwam heeft ze samen met haar broer enkele dagen in Brussel geleefd, waar ze in het Noordstation sliepen. Daarna verbleef ze een jaar in een opvangcentrum in Dendermonde en ten slotte werd ze voor twee maanden naar Koksijde overgeplaatst. In dit fragment wordt duidelijk dat de respondent wel weet dat het niet om een gewoon gesprek gaat, wanneer ze zegt “niet opschrijven”.

I: Toen je aankwam in België, had je dan al onmiddellijk een idee waar je ging verblijven?

M: Wij mochten nie{t} kiezen, {want het} Commissariaat beslist waar wij moeten verblijven.

We waren in BRUSSEL en we hebben in het station geslapen.

Daarna hebben we gebabbeld en ... zijn we naar Dendermonde gegaan voor een jaar. Daarna zijn we naar KOKSIJDE geweest.

I: Hoeervaarde je de eerste uren en dagen in België?

M: We kwam aan in het weekend, **maar** het Commissariaat was niet open.

We zijn in het weekend in België aangekomen. Op vrijdagavond of op ZATERDAG **of** NEE vrijdagavond ((lacht)).

We hebben dan TWEE dagen in het Noordstation geslapen. Wij waren daar, **omdat** dat dicht is bij het Commissariaat.

Maandagochtend gingen we naar het Commissariaat **en** zij hebben ons naar een asielcentrum in BRUSSEL gestuurd. **Maar** ik weet de naam niet meer, {het} was KLEIN.

I: En hoelang ben je daar dan verbleven?

M: Ik weet het nie{t}zo goed meer, **maar** ik denk twintig dagen gebleven: NIET lang {dus}.

Maar dat niet {op}schrijven. Ik weet het nie{t} [lacht].

Ze woont momenteel samen met haar 25-jarige broer in Oostakker en zit in haar vierde jaar Humane wetenschappen aan het Sint-Janscollege in Sint-Amandsberg. Zij wou echter samen met haar broer in Duitsland blijven, want iedereen in hun omgeving en tijdens de vlucht had Duitsland als gewenste eindbestemming in gedachten. Contacten tijdens de vlucht hebben dus een grote invloed op hen.

I: Waarom wilden jullie specifiek naar België komen?

M: Dat wilden we nie. Mijn broer wou dat niet. **Zijn** doel was Duitsland.

IEDEREEN vlucht naar Duitsland. Het is **daar** goed.

Mij maakt dat nie{t}uit.

In Duitsland aanvaarden ze GEEN vluchtelingen uit Afghanistan. Ze sturen ze ONMIDDELLIJK terug. Wij zaten daar **dus** nie{t} goed **en** moesten weg.

Dat wilden we nie, **want** we waren juist EEN MAAND onderweg geweest.

I: Maar waarom zijn jullie dan toch naar hier gekomen en zijn jullie uiteindelijk niet in Duitsland gebleven?

M: Het was er TOCH nie{t}zo goed als iedereen vertelde, zei mijn broer.

Mijn broer heeft op de gsm gezocht welke landen in de buurt van Duitsland lagen, **dus** dan zijn we naar België {gekomen}. TOEVALLIG.

I: In welke mate was België of een ander land beter dan?

M: Ik weet nie{t} hoe procedure in Duitsland lopen. Ik WEET het nie{t}.

I: Kan je dat beamen dat België een beter land is voor asielzoekers?

M: Nee, volgens mij SLECHT. Ik was minderjarig toen ik naar hier gekomen ben **en** ja, ik ben een meisje **en** ze hebben gewoon gezegd dat ik GEWOON terug moest gaan naar MIJN land.

Ik was een MAAND onderweg **en** vond dat NIE{T} EERLIJK.

Ik kreeg een brief dat ik binnen een week naar een gesloten centrum moet gaan, **maar** ik ben nie{t}gegaan, **omdat** ik nie{t}wil gaan naar Afghanistan.

Ik moest binnen vijftien dagen {het} land verlaten.

I: Waar woon je nu?

M: Ik woon samen met mijn broer officieel in OOSTAKKER, {**want**} dan kan ik gemakkelijk met de bus naar school.

MAAR meestal blijf ik bij een vrouw, INES⁶. Zij HELPT mij.

---

⁶ De persoonsnamen zijn fictief om anonimiteit te garanderen.

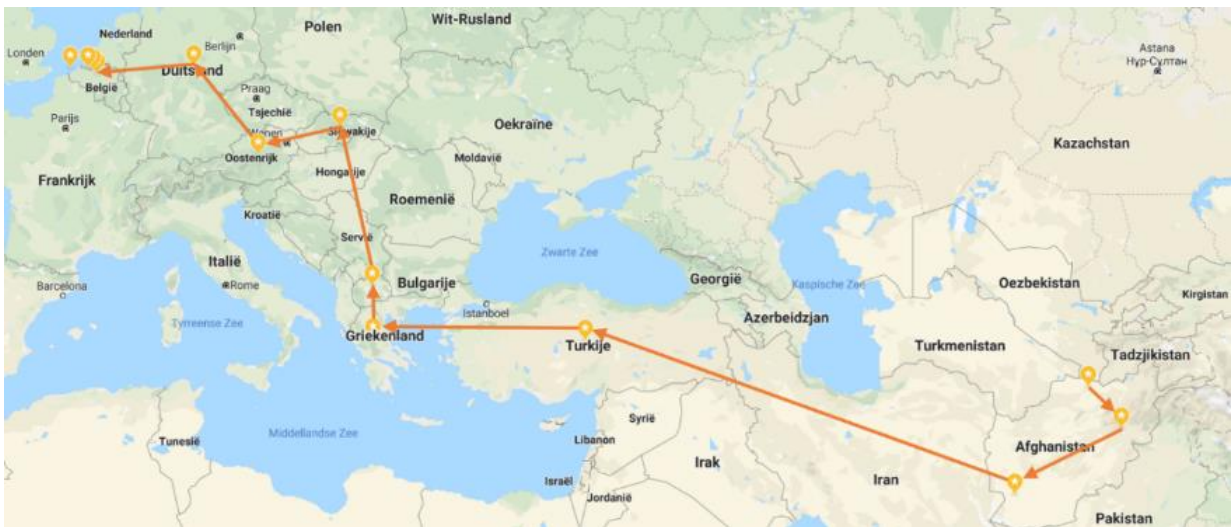
Haar man gaf fysica aan mij in Destelbergen {en} zo ken ik haar en ze is HEEL lief.

I: Waarom woon je nu minder samen met je broer?

M: ik wil nie{t}ALLEEN blijven.

Ines HELPT mij met mijn huiswerk en voor school en daar ben ik comfortabel, comfortabel? ((zoekt naar bevestiging van woordgebruik))

Afbeelding 3 en 4 stellen Mahdia's vluchtroute visueel voor (Google Maps, 2019).

Afbeelding 3: vluchtroute Mahdia

Afbeelding 4: Vluchtroute Mahdia in België

4.2.2.3.1. Problemen bij de asielaanvraag in België

Mahdia's eerste asielaanvraag in België werd geweigerd. Ze was nog jong toen ze op de vlucht sloeg in Afghanistan en haar broer nam het heft in handen, waardoor ze niet altijd op de hoogte was van de stappen die hij nog wou ondernemen om Europa binnen te geraken. Tijdens het eerste interview met de medewerkers van het CGVS in Brussel wist ze op heel weinig vragen te antwoorden. Dat wijt ze aan het talig aspect, omdat ze zich niet kon uitdrukken in het Nederlands of in het Engels, maar ook omdat ze haar vluchtroute zelf niet in de hand had en dus niet altijd wist hoe haar broer de vlucht heeft aangepakt en waar ze overal gestopt waren.

Haar biografie is daarnaast ook van cruciaal belang voor haar statuut in België en daar was ze zich zeer van bewust. Ze praat niet graag over haar leeftijd, aangezien dat een struikelblok vormde bij haar eerste asielaanvraag. Ze vermeldt dat ze zeventien jaar oud is, of dat is toch alleszins de leeftijd die ze zelf aanneemt als vluchteling, in de hoop als minderjarige berecht te worden. De medewerkers van het Brusselse Commissariaat trokken haar leeftijd in twijfel en lieten een botscan uitvoeren. Uit dit botonderzoek is gebleken dat ze twintig jaar oud zou zijn en bij aankomst ook al zeker achttien jaar. Deze informatie werd mij door een van haar leerkrachten op haar middelbare school meegedeeld, omdat hij de zorgcoördinator van de school is en af en toe met haar spreekt over haar vorderingen in haar asielprocedure. Zelf vertelt ze deze informatie liever niet, omdat ze volgens haar leerkracht dan ongelooftwaardig en leugenachtig overkomt in alles wat ze zegt.

Blommaert (2000) duidt aan dat de interviewer vragen kan stellen die voor de vluchteling "Gefundenes Fressen" zijn, omdat hij of zij daar vlot, enthousiast en gedetailleerd over kan praten. Maar het tegengestelde klopt ook en dat is hier het geval. Haar leeftijd is duidelijk een delicaat en gevoelig onderwerp, waardoor ze het moeilijk vindt om er open en bloot over te vertellen. Zoals Blommaert (2000, pp.13) ook aantoonde, twijfelt de vluchteling steeds meer en last ze meer pauzes in.

I: Hoe oud ben je?

M: Euh... Ik ben zeventien. Achttien nu.

I: Ik heb van meneer Parmentier vernomen dat er een onderzoek naar je leeftijd is opgestart, omdat je er ouder uitziet dan zeventien jaar. Klopt dat?

M: (Pakt portefeuille en kijkt naar een kaart) 1998 euh... ja.

((Pakt bibkaart)) [twijfelt].

Onderzoekers hebben een BOTSCAN gedaan en nu ben ik twintig jaar oud (kijkt weg).

I: Hoezo?

M: Bij aankomst zegde ((zei)) ik dat ik veertien {jaar} en negen maanden {oud} ben.

*Nu zeggen ze dat ik twintig {jaar oud} ben. Nu ben ik {een} VOLWASSEN vluchteling, **maar** ik wil daarover nie{t}praten.*

*Ik was een beetje, euh... veel dikker dan nu [lacht] **en** ik droeg ook een hoofddoek. Ik denk dat ze daarom dachten dat ik ouder was, **MAAR** dat weet ik nie.*

Ze zou meer kansen krijgen als minderjarige dan als meerderjarige, daarom loog ze over haar leeftijd. Mahdia wou eind november 2018 opnieuw een asielaanvraag indienen nadat haar vorige aanvraag bij haar aankomst in België geweigerd werd, maar stelde dit uit omdat ze nog steeds geen details over haar vluchtverhaal verkregen had via haar broer. Ze is bijgevolg een hele tijd illegaal in het land geweest.

Ondertussen bereidde haar pro-Deoadvocate haar voor op de asielprocedure en in het bijzonder op de vragen die gesteld zouden worden. De advocate deed zich voor als de ondervrager en Mahdia moest zo goed mogelijk proberen te antwoorden. Mahdia was nog jong toen ze op de vlucht sloeg en er zitten veel zwarte gaten in haar verhaal. Daardoor komt ze onbetrouwbaar en leugenachtig over, wat haar asielprocedure nog moeilijker maakt. Bij het eerste interview vroegen ze vooral door naar details, waar ze niets over wist omdat haar broer alles geregeld had. De voorbije maanden heeft ze dus heel wat informatie verzameld bij haar moeder en haar broer, maar ook al het papierwerk en attesten in orde gebracht.

Op vrijdag vijftien februari is ze naar Brussel geweest om zich te laten registreren voor een nieuwe asielaanvraag.

I: Hoe is het met je nieuwe asielaanvraag gesteld?

M: Ik moest, ik weet nie{t} WANNEER WAS DA{T}, in februari, EIND februari naar Brussel gaan om {me} opnieuw in te schrijven.

*Nu moet ik IN MEI voor een nieuwe annexe, **maar** mijn advocaat weet ALLES.*

Ik weet er eigenlijk nie{t}veel over.

I: Door die botscan is je eerste asielaanvraag meteen geweigerd. Betekent dat dan dat je momenteel illegaal in het land bent?

*M: Ja, **maar** ik ga in november {2018} een NIEUWE aanvraag hebben.*

I: Ik heb van meneer Parmentier vernomen dat je momenteel een advocate onder de arm genomen hebt die je helpt bij die asielaanvraag.

M: Ja.

I: Wat doen jullie dan zoal om je voor te bereiden op die interviews en dergelijke? Want dat was ook een probleem bij je eerste aanvraag, werd mij verteld.

M: Ja. Ik ben JONG UIT Afghanistan gegaan. Mijn broer wist ALLES. Ik NIETS.

Ik kan nie{t} antwoorden op de vragen **en** nu helpt ze ((advocate)) mij om te antwoorden op vragen. {Nu helpt ze mij} GOEDE antwoorden {te geven}.

I: En weet je nu meer over je vlucht en de redenen van je vlucht dan bij je eerste aanvraag?

M: Ja. Ik stuur naar mijn mama **en** mijn broer zegt ook iets daarvan.

Nu zegt de advocate wat een goed antwoord is.

I: En ben je nog steeds illegaal in het land?

M: Nee, mijn papieren zijn in orde door Ines ((vertrouwenspersoon)) {**en** dankzij mijn} psycholoog {**en** dankzij mijn} advocaat **en** mijn broer.

Omdat ze in april 2019 minder problemen ervaart met de taal is ze vastberaden om in België te blijven.

Op haar Instagram account geeft ze haar geboortedatum wel weer in haar biografie: daar beweert ze dat ze op twaalf januari 2001 geboren is, wat een vals jaartal zou kunnen zijn. De informatie die in de biografie op een Instagram account wordt meegedeeld, is voor iedereen op elk moment beschikbaar.

I: Op jouw Instagram account heb je in je biografie gezet dat je geboren bent op twaalf januari 2001 en dus achttien jaar oud bent. Dit is dan niet jouw echte geboortedatum en leeftijd?

M: 2001 is mijn ECHTE geboortedatum. 1998 komt op echte IDENTITEITskaart, die ik zal krijgen in België.

Bib zegt OOK dat ik uit '98 ben ook, **MAAR** 2001 is mijn echte geboortedatum.

I: En merken jouw klasgenootjes niet dat jij zozegd dan ouder bent?

M: Euh... ja ja, **maar** in de klas zit ik ook met mensen van de leeftijd.

Dat is GEMAKKELIJKER voor mij, {**want**} ik krijg {dan} minder vragen.

Op afbeelding 5 wordt de biografie van haar openbaar Instagram account voorgesteld, waarop Mahdia aangeeft dat ze in 2001 geboren is, wat dus betekent dat ze wel degelijk achttien jaar oud is in 2019. Om de privacy van deze respondent te bewaren, wordt haar accountnaam niet vrijgegeven, maar ook hierin gebruikt ze een pseudoniem met daarnaast de vermelding van haar geboortedag en -maand,

zonder jaartal. Ze legt dus vaak de nadruk op haar geboortedatum en het frustreert haar dat officiële instanties zoals het CGVS haar niet geloven. De informatie die ze in haar biografie weergeeft, toont ook aan dat ze zich op sociale media met een gecontesteerde identiteit profileert.

Afbeelding 5: Screenshot openbaar Instagram account Mahdia in april 2019

4.2.3. Vluchtverhaal van Pasha

Pasha is een 28-jarige Afghaanse man die in 2011 naar België gevlucht is, omdat een veilig leven in Afghanistan geen garantie voor hem was, integendeel. Pasha's vluchtverhaal is een geschikte case om te analyseren, vermits hij voor de grote vluchtelingenstroom in 2015 besloot om te vluchten. Hij heeft bijgevolg minder 'voorbeelden' gehad hoe men moet vluchten en hij moest zelf alles uitvissen. Het wordt ook duidelijk in deze case dat niet iedere vluchteling een beroep doet op sociale media om contact te zoeken met de naasten. Hij is ook tien jaar ouder dan de andere respondenten, wat ervoor zorgt dat hij niet met de constante aanwezigheid van technologie is opgegroeid. Hij is dus in een heel andere generatie van smartphones naar België gekomen wat wil zeggen dat het aantal apps -die specifiek voor vluchtelingen ontwikkeld zijn zoals Refugee Phrasebook en Refugee Buddy (Van Grunsven, 2016) veel kleiner was of gewoonweg niet bestond. Hij heeft dan ook met veel minder materiaal in handen zijn vlucht moeten uitstippelen en middelen moeten zoeken om contact te houden met zijn familieleden, vrienden en smokkelaars. Dat zorgt voor een groot verschil in dit onderzoek naar communicatie bij vluchtelingen.

4.2.3.1. Achtergrond: beginsituatie

Pasha komt uit de Afghaanse provincie Nangarhar die aan Pakistan grenst. Dit is een van de gebieden waar de Taliban uitvalsbasisen hadden. Hier hebben ze ook enkele opleidingscentra ingeplant, omdat Pakistan de Taliban op financieel, organisatorisch en logistiek vlak steunt. Hoewel Pakistan een belangrijke speler is, vermeldt Pasha dat de Russen de constante oorlog in Afghanistan veroorzaakt hebben. Hij rekent daarnaast ook niet op een goede afloop, omdat het moeilijk is de oorlog onder controle te houden, vermits het berglandschap de grenspolitie verhindert om snel op te rukken bij nieuwe invallen en aanvallen.

I: Van waar ben je afkomstig?

P: Ik kom uit Afghanistan, uit Nangarhar. Ik spel het: N-A-N-G-A-R-H-A-R. {Het ligt} aan de grens met PAKISTAN.

I: Hoe lang ben je in België?

P: Sinds 2001. Da{t} weet ik nog GOE. De Russen maakten OORLOG in Afghanistan. Zij zorgen da{t} er ALTIJD oorlog in Afghanistan is.

Nu is Rusland KAPOT. De buurlanden willen NU iets van ons {en} da's moeilijk te controleren, {want} ge weet da{t} er in Afghanistan HEEL VEEL bergen zijn.

De police en de security kan daarom niets oplossen. SNEL oplossen.

De situatie in Afghanistan is het laatste decennium enorm verslechterd: ondanks alle inspanningen uit het westen heerst de Taliban over veertig procent van het Afghaanse grondgebied. In 2018 was Afghanistan het gevaarlijkste land ter wereld omdat het grootste aantal mensen er stierven in de guerrillaoorlog die de Taliban er voert (Franssen, 2019). De aanwezigheid van de Amerikaanse soldaten zou de situatie moeten verbeteren, maar veel verandert er niet. Het is namelijk niet eenvoudig om de Taliban te verdrijven, waardoor de Afghanen er geen veilig leven kunnen leiden. Bovendien profiteren de Afghaanse buurlanden van de aanwezigheid van Amerikaanse militaire troepen: zij kunnen zonder zorgen rekenen op de stabiliteit die hun aanwezigheid biedt om ondertussen zelf regionale energie- en transportwegen aan te leggen (Boxhoorn, 2019).

Pasha heeft een zwaar emotioneel trauma meegemaakt in Afghanistan. Hij is geboren en vertrokken in oorlogstijd. Zijn vader en broer werden lange tijd door de Taliban bedreigd en vermoord om een onbekende reden. Pasha was in shock door deze gebeurtenis, maar hij was vooral woedend en agressief. Hij uitte zijn woede bij het plaatselijk politiebureau. Dit bracht hem achteraf in gevaar: iedereen kent iedereen en het beroepsgeheim wordt er niet gerespecteerd. De Taliban was dus snel op de hoogte van Pasha's bezoek aan het politiebureau. Bijgevolg wilden ze hem te pakken krijgen en ze vielen op een gegeven moment gewapend het huis binnen waar hij samen met zijn moeder, broer en twee zussen woonde. Pasha was juist te voet vertrokken om boodschappen (hij spreekt dit uit als 'boesjsjappen') naar een winkel die op een uur wandelen lag. Ze vroegen aan zijn moeder waarom hij zo agressief was, maar zijn moeder gaf hier geen duidelijk antwoord op. Bijgevolg maakten ze alles met veel geweld kapot en waagden ze een poging om hem op te sporen. Ze garandeerden zijn moeder dat ze gingen terugkomen en dat ook Pasha hetzelfde lot als haar man en andere zoon ging ondergaan. Zijn moeder beval hem te vertrekken, maar dit was niet zonder enig risico omdat de Taliban de hele buurt had opgeroepen hen te verwittigen als ze hem zagen. Toen hij thuiskwam, pakte hij zijn moeder vast en gaf haar nog een laatste kus. Drie mannen van de Taliban waren ook bij zijn burens binnengedrongen met

kalasnikovs. Gelukkig hadden zijn burens zelf ook wapens waarmee ze waarschuwingsschoten gelost hadden zodat Pasha's familie wakker werd en wist dat hij direct moest vertrekken.

P: Toen ik kind was, was er oorlog.

Toen ik VERTROK was er OOK oorlog.

Het is erg: ik ben mijn broer en mijn vader kwijt door de Taliban. Ze zijn VERMOORD en bedreigd door de Taliban.

Ik ben BOOS, TELEURGESTELD, GESHOCKT ((geshockeerd)).

Ik zat met agressie en ging naar de POLICE. Ik was HEEL AGRESSIEF, ma{ar} da's nie{t} goe{d}, want IEDEREEN kent elkaar.

Ik was zo ((dan ook)) in gevaar, want er werd verteld over mij in de police.

De Taliban zocht dus naar mij en zijn met WAPENS naar ons huis gegaan.

Ons huis met mijn broer, zussen EN moeder.

Ik ging om boesjsjappen ((boodschappen)) {en} die boesjsjappen ((boodschappen)) zijn EEN UUR wandelen.

De Taliban vroeg mijn moeder: "WAAROM is Pasha zo boos?" Mijn moeder wist da{t} nie{t} da'k naar de POLICE ging en dan werden ze BOOS. Ze deden A-LLES KAPOT.

Ze gingen mij zoeken en terugkomen als ik terug was. Ze zeiden da'k DOOD ging zoals mijn vader en zoals mijn broer.

Ik wist da{t} nie{t} toen 'k thuiskwam. Mijn moeder weende en zei da'k weg moest. SEBIET ((direct)) weg moest. Ma{ar} 'k KON NIE{T}zo weg, want de Taliban zei tegen IEDEREEN da'k nie{t} weg MAG.

Want mijn moeder zei da{t} ze bij de buur met KALASNIKOV binnengekomen zijn. Da{t} heb'k zelf OOK gehoord, want de buur heeft een PISTOOL en heeft geschoten voor ons.

Dan moest 'k SEBIET ((direct)) WEG.

4.2.3.2. Vlucht en route

Hij vertrok met een boerka en hakken aan naar de bushalte, waar een taxi hem naar een vriend van zijn overleden vader in Herat bracht. Deze man werkte vroeger bij een luchthaven en heeft de beste oplossing uitgedokterd om te kunnen vluchten. Hij verbleef vier dagen in de gastenkamer van deze man,

maar hij beseftte zelf ook dat hij daar niet kon blijven. Een onbekende man kwam het huis binnen en zei dat hij Pasha kon helpen als hij meekwam. Aangezien hij niet op de hoogte was en geen gsm bij zich had, kon hij zijn gastheer niet bereiken en om uitleg vragen. Hij dacht dat het om verraad ging en weigerde dus mee te gaan. Toen zijn gastheer terug thuiskwam, beval hij Pasha de volgende keer wel mee te gaan, zodat hij hem verder zou kunnen helpen en in veiligere plaatsen zou kunnen onderbrengen.

P: Mijn MOEDER zei da'k kleren van haar moest aandoen.

***Dus** ik ging in boerka **en** met punten [twijfelt], puntenschoenen ((hakken)) naar BUITEN.*

Daar stond de taxi. Die taxi bracht mij naar HERAT, naar de vriend van mijn vader. Die werkt bij de vlieghaven.

*Ik kon NIE{T}lang, maar vier dagen, bij hem in de gastkamer blijven, **want** dan kwam een nieuwe man in da{t} huis **en** zei da'k moest MEEGAAN, ma{ar}ik kende die nie{t}, **dus** ik zei nee.*

*Ik heb geen gsm toen **en** ik kon de vriend van mijn vader nie{t}telefoneren.*

*Ik vertrouw NIEMAND. Toen de vriend van mijn vader terugkwam, zei ik da{t} **en** was hij BOOS. Ik moest de volgende keer WEL meegaan. Die man zou mij {in} VEILIG{HEID} brengen.*

Bijgevolg ging Pasha de volgende keer wel mee en hij reed samen met vier andere onbekende vluchtelingen van Herat (Afghanistan) naar Iran. Dit is geen ideale plek voor Afghanen, aangezien Iraniërs en Afghanen niet overeenkomen. Hij kaart hier dus de problematiek aan tussen volkeren met een verschillende nationaliteit, die ervoor zorgt dat integratie onmogelijk wordt. Er is sprake van racisme. Uiteindelijk heeft hij hier twee weken en drie dagen in een kamer met verschillende andere mensen samengeleefd. De vriend van zijn vader betaalde zijn eten en zijn onderhoud. Er werd onderling niet gebabbeld over hun problemen en gevaren. Een mensensmokkelaar kwam hen met de auto ophalen en ze vertrokken naar Turkije. De man sprak Dari, dus Pasha kon hem verstaan aangezien het zowel in Iran als in Afghanistan een officiële taal is. Hij was heel argwanend, maar moest dat gevoel van zich afzetten aangezien hij anders nergens zou geraakt zijn. De mensensmokkelaar gaf hem een nummer waarnaar hij in geval van nood altijd kon bellen.

*P: Ik ging met VIER nieuwe mensen naar Herat en naar IRAN, **ma{ar}** da's daar NIE{T} goe{d} voor mensen uit Afghanistan, **{want}** mensen uit IRAN en mensen zoals ik zijn NIE{T} GOE{D} met elkaar. Zij schelden ons uit **en** zij zijn racistisch.*

*Ik moest verschuilen met meer mensen in EEN kamer. Twee en een half weken in EEN kamer, **ma{ar}** de vriend van mijn vader gaf eten en kleren en douches.*

I: Praatte je dan met de andere mensen in de ruimte?

*P: Ja, **ma{ar}** NIEMAND was blij.*

*We praten nie{t} over de REDENEN da{t} we vertrokken. We praten over WEINIG. Heel weinig, **want nie{t} iedereen** spreekt Dari **of** Pashtun.*

I: Dus gedurende je vlucht heb je niet veel gebabbeld?

*P: De overzetter van de auto naar Turkije spreekt Dari, en ik KAN Dari, **dus** ik versta hem dan.*

*Ik vertrouw WEINIG mensen, **ma{ar}** ik moet da{t} vergeten: vertrouwen is NODIG, **{want}** anders was ik nog in Afghanistan.*

Hij toont aan de hand van een voorbeeld aan hoe onmenselijk de vluchtsituatie soms kan zijn. Een deel van de route naar Iran legden ze af met een busje waarin veertien mensen verscholen zaten. Er kwam echter een gaskabel los waardoor de bestelwagen zich vulde met gas. Het is onmogelijk om de achterklep van binnenuit te openen, dus ze stampten allemaal tegelijkertijd met hun voeten de deur open. De overlevingsdrang primeerde.

*P: In Iran gingen we met VEERTIEN in de bus, **ma{ar}** da's GEVAARLIJK, **want** er is veel GAS, **dus** de bus zat vol GAS.*

*We zitten achter{aan in} de bus, **en** we kunnen de achterdeur nie{t} openduwen of opendoen met slot. We duwen met onze VOETEN. IEDEREEN SAMEN en dan gaat de deur open.*

We denken nie{t}. We DOEN da{t}.

De hele rit van Afghanistan naar Iran kon niet met de auto afgelegd worden, aangezien de gebergtes niet voor voertuigen toegankelijk zijn. Hij heeft het Zagrosgebergte in Iran samen met duizenden andere vluchtelingen te voet afgelegd. De berg was besneeuwd en velen van hen overleefden de tocht niet. Het gebergte was niet aangelegd om te wandelen, integendeel ze moesten veel klimmen en er waren veel kliffen. Ongeveer 98 procent van die tocht was gevaarlijk. Zelfs dieren zouden het heel lastig hebben. Hierbij kwamen ook nog extra complicaties: hun kledij werd nat van de regen, de sneeuw werd ijs en er

was slechts een halve fles water voor vijftig mensen voorzien. Eens ze aangekomen waren in Turkije dronk Pasha zeewater uit dorst.

*P: We gingen eerst met de auto, **ma{ar}** da's nie{t} mogelijk. Er is een PROBLEEM met de bergen, **want** hier mogen we nie{t} met de otto.*

*In Iran heb je ZAGROS((gebergte)) **en** dan moesten we wandelen. Wandelen met DUIZEND {mensen}.*

*Er lag sneeuw op de berg Zagros **en** ik zag VEEL doden.*

*Er was geen pad. Het is gevaarlijk, HEEL GEVAARLIJK, {**want**} er waren gaten ((kliffen)). 98% is GEVAARLIJK **en** ik had natte kleding, {**want**} het regende.*

*De sneeuw is geen sneeuw, **maar** IJS.*

***En** ik had met VIJFTIG mensen een halve fles water, **DUS** da's gewoon EEN druppel voor IEDEREEN. Ik had DORST. VEEL DORST **en** ik drink {daarom} ZEEwater in Turkije, zout zeewater.*

Eens ze aangekomen waren in Turkije, werd het snel duidelijk dat het leven hier ook niet zo ideaal was als de mensensmokkelaar beloofd had. Er was een overvloed aan vluchtelingen, gebrek aan deftige woonplaatsen, aan eten, aan werkgelegenheid. Hij verbleef in totaal twee weken in een kamer vol vluchtelingen (± zestien mensen). Daarom wou Pasha verder doorreizen naar Europa. Hij vermeldde dat hij eigenlijk niet eens wist dat Turkije een land was en dat Europa een continent was in plaats van een land. Deze uitspraak toont dan ook heel duidelijk aan dat vluchtelingen geen idee hebben waar ze zullen belanden en het gebrek aan wereldkennis hen ook zorgen baart. Ze moeten dus vertrouwen in het goede van de mens om op een veilige plek te belanden. Het is daarnaast ook moeilijk om een visum in Turkije te krijgen. Het is niet gemakkelijk om vluchteling te zijn. De mensensmokkelaars garanderen hen een veilige en gemakkelijke vlucht, maar het tegendeel wordt met zijn verhaal zeker bewezen.

*P: In Turkije was het nie{t} leuk. De overzetter zei dat het GOE{D} was in Turkije, **ma{ar}** da{t} was nie{t} zo.*

Ik zat met HEEL VEEL MENSEN, ZESTIEN mensen, samen in EEN KAMER.

{Ik had} GEEN goeie woning, geen werk, geen eten, geen VISUM.

*Ik zat in Turkije, **ma{ar}** ik kende da{t} nie{t}. Ik weet pas in België da{t} Turkije een LAND is **en** da{t} Europa een continent zoals Azië is.*

't Is gewoon moeilijk. Vluchteling zijn is moeilijk. Veilig vluchten en gemakkelijk vluchten is moeilijk en da{t} zeggen ze NIE{T}.

Hij gaf al zijn geld af aan de mensensmokkelaar die hen van Turkije naar Griekenland bracht. De boottocht met vijf andere lotgenoten duurde een halfuurtje. Ze voeren op een stroom en dus niet in volle zee. Hun kleren waren kletsnat en er was geen drinkwater aanwezig dus dronken ze water uit de zee. Eens ze aangekomen waren in Griekenland nam de politie hen direct mee. Alles wat ze nog hadden zoals kledij en papieren moesten ze afgeven. In ruil kregen ze tweedehandskledij en eten. Hij mocht slechts een maand in Griekenland (Athene) verblijven wat Pasha zorgen baarde. Uiteindelijk kocht hij met zijn laatste geld (ongeveer drie euro) een telefoonkaart die hij kon gebruiken in een telefoonhokje om naar de vriend van zijn vader te bellen. Weinig mensen hebben een gsm of gsm-abonnement die bereik heeft in Afghanistan. De vriend van zijn vader ging een oplossing zoeken.

P: Ik had bijna GEEN geld, {want} ik moet mijn laatste geld aan de OVERZETTER van Turkije naar Griekenland geven.

*Dan gingen we op de boot met VIJF nieuwe ((onbekende)) vluchtelingen. De bootreis duurt een halfuur. Da's ZO kort, OMDAT wij nie{t} op ZEE vaarden, **maar** op een RIVIER.*

*De reis was nie{t} leuk. Wij waren NAT en hadden geen drinkwater, **dus** hadden we VEEL dorst.*

*DAAROM dronken we zout zeewater. We kwamen aan en dronken zo ZOUT zeewater, **maar** de police nam ons mee **en** we mogen ons kledij nie{t} houden.*

Ik stond NAAKT en de police had mijn papieren. We kregen wel zo kledij en eten.

*Uiteindelijk mocht ik EEN maand in Athens blijven, **dus** ik had SCHRIK. VEEL SCHRIK.*

*Ik had geen geld, enkel DRIE euro **en** ik ging naar een telefoonkabin ((telefooncel)) om te BELLEN naar de vriend van mijn vader.*

I: Je had geen gsm bij je dan of was die afgepakt?

*P: Ik had wel een gsm, **ma{ar}** die werkte nie. Geen{enkele} gsm heeft goeie verbinding met Afghanistan **en** DAAROM ging die vriend van mijn vader da{t} REGELEN.*

In tussentijd kreeg Pasha onderdak in een winkel van Pakistanen in Athene. Daarna kreeg hij melding dat de vriend van zijn vader vervoer voor hem geregeld had richting Rome. Samen met nog een andere vluchteling verstopte hij zich in een soort slaapplek onderaan een vrachtwagen. Daardoor heeft de

grenscontrole hen nooit ontdekt. De rit duurde ongeveer een dag en hij overnachtte samen met vier Italianen in een tentenkamp. Dat was een teken voor Pasha dat Italië niets aan eigen volk geeft. Dus waarom zou het land dan investeren in vluchtelingen? Ze stalen eten van slapende buschauffeurs, wat hen ongewild tot crimineel of dief maakte. Na vier dagen nam hij illegaal de trein naar de Gare du Nord in Parijs waar hij twee dagen in een soort tentenkamp onder een brug naast de Seine verbleef. Hij was van plan om in Frankrijk te blijven, maar andere vluchtelingen overtuigden hem dat België het beste land is voor een goede toekomst en dat het onderwijsniveau er ook hoog ligt. Hij nam na vier dagen de trein naar Brussel-Zuid en sliep in het centraal station.

*P: Ik woonde **dan** ((toen)) bij Pakistaniërs in Athens. Zij namen de telefoon **en** de vriend van mijn vader kon mij naar ROME brengen.*

*Het was wel lastig. Met één andere man uit IRAN sliepen we AAN een bed ONDER de camion. Bij de grenzen zijn we NOOIT ontdekt **en** da's goe{d}.*

*Een keer we in Rome waren, bleef ik in tenten slapen met VIER andere Italianen. DAAROM wou ik NIE{T} IN ITALIË blijven, {**want**} de Italianen krijgen zelf NIETS, **dus** ik zeker NIE{T}.*

I: Hoe overleefde je daar dan?

*P: Wij stelden eten van buschauffeurs die OP de parking slapen. DAAROM werd ik dief **en** da{t} wou ik nie{t}. Ik wou gewoon nie{t} in Rome blijven, **of** in Italië blijven.*

*{Dus} ik pakte ((nam)) de trein in Rome, ZONDER geld of ticket, **want** ik wilde WEG.*

Ik ging naar Parijs, Gare du Nord van Parijs. Ook HIER blijf ik in tenten. Tenten naast de SEINE.

*Ik was MOE. Ik bleef hier maar TWEE dagen. Ik wilde{eigenlijk} in Frankrijk blijven, **maar** dan zeiden ze mij dat België beter is. Ik kan daar WERKEN en studeren. Ik bleef dan twee dagen nog in Parijs **en** neemde de trein zonder geld naar België. Naar Bruxelles-Midi **en** ik sliep dan in't station.*

4.2.3.3. Aankomst en leven in België

In Brussel pakte hij het heft in eigen handen en sprak andere mensen die in het centraal station overnachtten aan: "Are you Afghaan?". Pasha vermeldt dat het gemakkelijk is om andere Afghanen te herkennen aan uiterlijke kenmerken. Zo is het ook gemakkelijk om direct in het Dari te beginnen spreken met mensen die er Afghaans uitzien. Hij vergelijkt deze situatie met kenmerken van andere

nationaliteiten zoals clichés over de Nederlander. Volgens hem kan je hen er ook direct uitpikken. Sommigen antwoordden in Brussel in het Pashtun en vertelden hem waar hij naartoe moest om een asielaanvraag in te dienen, waar hij eten kon halen, waar hij kon douchen, ... Er was een lange wachtrij bij het Commissariaat om een asielaanvraag in te dienen. Uiteindelijk belandde hij twee en een halve maand in een gesloten centrum te Steenokkerzeel dankzij Fedasil. Daarna werd hij voor een jaar overgeplaatst naar Sint-Truiden en nadien woonde hij een half jaar in een sociaal huis in Stekene bij Sint-Niklaas. Enkel in Sint-Niklaas had hij toegang tot wifi. Van het OCMW kreeg hij zeven euro 'zakgeld' per maand voor persoonlijke uitgaven. Hij investeerde niet in communicatiemiddelen, maar wel in eten en drinken. Op die manier proefde hij letterlijk de Vlaamse cultuur, die minder pikante gerechten voorschotelt dan de Afghaanse.

*P: In het centraal station ging ik naar andere mensen op de GROND. Ik vroeg: "Are you Afghaan?" **en** sommige antwoordden in Pashtun, **dus** dan zei ik WA{T} ik wou DOEN. Die zijn gemakkelijk te herkennen.*

Da's zoals Nederlanders bij Vlamingen: je kan die OOK herkenne{n}, aan hun uitzicht en de GEWOONTES.

*Ik vroeg WAAR ik asielaanvraag moest stellen, WAAR de etenswinkel was, WAAR de douches zijn **en** WAAR de kledij is.*

*Ik ging naar 't COMMISSARIAAT, **ma{ar}** daar stonden VEEL mensen te wachten. Ik heb daar ZES UUR gewacht.*

*Dan ging ik TWEE en een half maand naar Steenokkerzeel met Fedasil. Dan ging ik naar Sint-Truiden **en** dan woonde ik ZES maanden in Sint-Niklaas, in een sociaalwoning.*

I: En had je in de opvangcentra en in Sint-Niklaas communicatiemogelijkheden? Ik denk dan aan een gsm, wifi, mobiele data, een computer met internetverbinding?

*P: Ik had enkel wifi in Sint-Niklaas, **ma{ar}** ik heb nie{t} veel GELD gekregen van't OCMW. Ik krijg ZEVEN euro op een maand, **dus** 'k geef da{t} nie{t} aan een gsm.*

*WEL aan FRIETJES of iets pikants, **want** in België is't eten NIE{T} pikant **en** in Afghanistan wel.*

Hij wou allesbehalve in de sociale woning blijven, want dat is iets voor gehandicapten en werklozen volgens hem. Hij wou niet dat anderen hem zagen als een profiteur. Daarom volgde hij een opleiding bij de VDAB om bij Stad Gent als schilder aan de slag te kunnen gaan. Hij heeft de buitenkant van het Huis

van Alijn, het STAM en het SMAK geschilderd. Ondertussen was zijn netwerk ook groter geworden en zochten collega's mee naar een andere job voor hem. Na anderhalf jaar kwam er een vacature vrij voor klusjesman in het Sint-Janscollege in Sint-Amandsberg.

*P: Ik woon in een sociaalwoning. **Ma{ar}**da's voor GEHANDICAPTE en WERKLOZE mensen.*

Ik ben GEEN profiteur, ik WIL GEEN profiteur zijn. Het is ERG als mensen da{t} denken van mij.

*Ik ben naar VDAB gegaan **en** ben DAN naar Stad Gent gegaan **en** heb daar geschilderd.*

Kende ((Ken jij)) het Huis van Alijn? IK heb da{t} gedaan. Kende ((Ken jij)) het STAM en het SMAK? Da{t} heb IK OOK gedaan.

*Ik ken VEEL mensen bij Stad Gent. Ik wil nie{t} HEEL mijn tijd schilderen. Die mensen zoeken ook jobs voor mij **en** Marie⁷, een vriendin bij Stad Gent, vond mijn job HIER {in Sint-Amandsberg}.*

Hij solliciteerde voor de job, maar er waren nog veertien andere kandidaten waardoor zijn collega's hem wat ontmoedigden. Zelf geloofde hij wel in zijn kansen en zijn enthousiasme en zelfvertrouwen zorgden ervoor dat hij veertien dagen op proef mocht komen. Uiteindelijk kreeg hij een vast contract van onbepaalde duur aangeboden tot grote verbazing van zijn collega's, en hij ondertekende dit direct. Hij heeft wel last van rugproblemen omdat ze met twee personen de hele school moeten onderhouden, maar wil zich niet ziek melden omdat hij angst heeft dat Vlamingen gaan denken dat hij profiteert en niet wil werken. Daarom heeft hij bij het ziekenhuis Jan Palfijn MRI foto's laten nemen. Hij hecht veel waarde aan betrouwbaarheid en vertrouwen: "Vertrouwen kan je niet herstellen. Eenmaal het vertrouwen weg is, dan is het onmogelijk om dat terug te verdienen. Wanneer iemand liegt, zal die altijd blijven liegen. Dat besef je als persoon en je gaat hen nooit au sérieux nemen. Hierbij is religie, taal of het land van afkomst totaal onbelangrijk. Menselijkheid primeert."

P: Er zijn nog VEERTIEN andere mensen voor de job. DAAROM zeiden de mensen die ik ken bij Stad Gent da{t} ik NIE{T} VEEL KANS heb.

***Ma{ar}** ik geloofde WEL in mijzelf. Ik heb da{t} ook GETOOND in het gesprek mee ((met)) de directeur **en** daarom mocht ik VEERTIEN dagen, **du**s twee weken, op PROEF komen.*

*Iedereen vond da{t} zot. Ik NIE{T}, ik WIST da{t} ik da{t} kon. Ik deed mijn beste, **en** dan krijg ik een vast contract van onbepaalde duur.*

---

⁷ De persoonsnamen zijn fictief om anonimiteit te garanderen.

De mensen van Stad Gent weten echt nie{t} ((geen blijf)) met hun verbazing. Ik teken natuurlijk SEBIET ((direct)).

I: Dus nu ben je de trouwe klusjesman op school?

P: Ja, **ma{ar}** ik heb pijn aan mijn rug, **want** wij doen de school met TWEE. Ik moet als enige man veel ZWARE dingen meepakke{n}. **Ma{ar}** ik mag nie{t} opgeven, {**want**} anders denkt iedereen da'k profiteur ben.

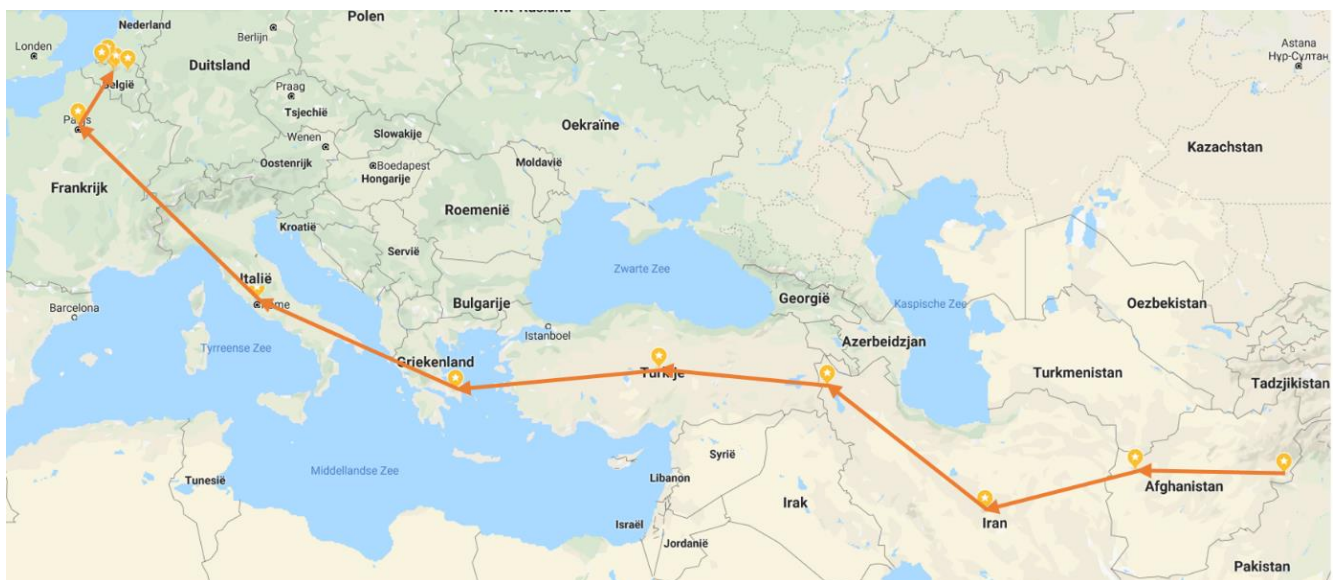
Ma{ar} ik ben WEL naar Jan Palfijn gegaan voor MRI-scan.

Ik wil nie{t} da{t} iedereen denkt da'k PROFITEUR ben.

Vertrouwen is BELANGRIJK. Ge kunt geen vertrouwen opnieuw hebben: een keer da{t} da{t} WEG is, dan is da{t} WEG. Een keer iemand LIEGT, liegt die ALTIJD.

Da{t} maakt dus nie{t} uit da{t} die moslim **of** christen **of** boeddha is, **of** Hollands, Vlaams **of** Duits spreekt, **of** die van Syrië of Griekenland komt. 't Is belangrijk da{t} iemand MENS is.

Afbeelding 6 en 7 stellen Pasha's vlucht visueel voor (Google Maps, 2019).

Afbeelding 6: vluchtroute Pasha

Afbeelding 7: vluchtroute Pasha in België

4.2.3.3.1. Impact van de vlucht op de persoonlijkheid

Hij heeft veel heimwee en het spijt hem dat hij geen foto heeft van zijn gezin. Hij vraagt zich ook constant af wat er met zijn familie gebeurd is en wil duidelijke antwoorden. Hij voegt eraan toe dat hij al de helft van zijn haar verloren is sinds 2011 door de stress. Zijn moeder is ziek en ligt in een ziekenhuis in Pakistan. Hij is haar vorig jaar gaan bezoeken, maar dat was geen gemakkelijke beslissing aangezien hij er financieel niet goed voorstaat. Hij moet maandelijks vijfhonderd euro huur betalen en geeft ongeveer tweehonderd euro uit aan kosten aan zijn auto. Hij ziet er altijd goedlachs uit, maar inwendig heeft hij pijn en is hij constant gestresseerd.

I: Denk je nog vaak terug aan Afghanistan?

P: ALTIJD. Ik heb heimwee. Ik heb GEEN FOTO van mijn familie, ik wil WETEN wat er is met hen.

***Ma{ar}** ik wil ook ANTWOORDEN. Snapt ge, ik had vroeger veel haar. Echt zo ZWART haar en nu ben ik KAAL [wrijft over zijn haar]. Nie{t} KAAL, **ma{ar}** ik heb minder haar.*

*Da's door de zorg, de STRESS, de paniek. Ik weet da{t} mijn moeder ZIEK is, **want** vorig jaar ben ik naar 't ziekenhuis geweest bij haar. Ik was twijfelaar, **want** dat kost GELD en ik heb niet zo veel.*

Kijk, ik moet VIJFHONDERD betalen voor mijn huis in de Kikvorststraat in Gent, dan heb ik mijn OTTO die's ((hiervoor moet ik maandelijks)) tweehonderd euro ((betalen)).

Ik LACH altijd he, maar ik ben in STRESS. ALTIJD. Ik heb pijn vanbinnen [legt hand op hart]

Zijn positivisme typeert Pasha in alles wat hij doet: “Positivisme kan je in de toekomst altijd gebruiken. Alles is mogelijk, in het Engels vertaalt zich dat in “try, try again”. Niets is onmogelijk, als je maar een poging waagt. Dat positivisme verdwijnt soms wel achter de angst dat de Taliban bij hem zou kunnen binnenvallen. Hij heeft ook trauma’s overgehouden aan de verschrikkelijke dood van zijn vader en zijn broer.

*P: Ik ben ALTIJD positief. Positief vanbuiten. Het is NIE{T} gemakkelijk, **maar** in Engels zeg ik: “try, try again”. Je moet altijd PROBEREN.*

Langs binnen ben ik WEL bang. Als ik ’s avonds in bed lig, kijk ik naar de deur. DOOR de deur kan de Taliban binnen.

Ik kan NIE{T} GOE{D} SLAPEN. Het beeld da{t} mijn vader en broer dood zijn, blijft in mijn hoofd.

4.3. Communicatiemiddelen

4.3.1. Het belang van communicatiemiddelen voor mensen op de vlucht

Tijdens de vlucht zijn eten, drinken en digitale communicatiemiddelen van cruciaal belang. Bernal (2005) toont aan dat de virtuele ruimtes en vluchtelingen heel wat gelijkenissen vertonen. In beide gevallen contacteren individuen personen die zich (meestal) niet in dezelfde ruimte bevinden als zichzelf. Individuen gebruiken sociale media om vrienden, familie en kennissen te contacteren vanop een afstand, maar ook vluchtelingen verplaatsen zich steeds verder en moeten middelen proberen te vinden om zowel smokkelaars als hun familie te bereiken vanop een afstand.

Gillespie et al. (2018) toonden in hun onderzoek ook aan dat een smartphone voor bootvluchtelingen tijdens de oversteek van de Middellandse Zee van levensbelang is. Zo zijn er veel vluchtelingen die hun smartphone in een plastic zak opbergen, zodat die niet kapotgaat. Mahdia geeft dan ook aan dat het niet alleen voor vluchtelingen, maar ook voor de overzetter van groot belang is dat ze een gsm bezitten tijdens die tocht om zowel de locatie te bepalen met behulp van de ingebouwde gps-functies, maar ook om de kustwacht te signaleren in geval van nood.

Zowel Jessica, Mahdia en Pasha maakten gebruik van hun (mobiele) telefoon om hun familie te informeren over hun locatie.

Vluchtelingen wegen af welke informatie het meest betrouwbaar, relevant en geloofwaardig is (Leurs 2017, pp. 690). Gillespie et al. (2018) toonden aan dat vluchtelingen de informatie die ze via familieleden, vrienden, activisten, ngo’s en andere vluchtelingen vernemen het meest vertrouwen. Ze

vertrouwen in het bijzonder de informatie van mensen waarmee de vluchtelingen een bestaande sociale relatie hebben (Dekker et al., 2018).

4.3.2. Het communicatiepatroon van Jessica

4.3.2.1. *Communicatiemiddelen Jessica*

Wat sociale media en internetmogelijkheden betreft, is Jessica geen doorsnee tiener. Ze vindt sociale media een “waste of time”. Ze heeft niet het gevoel dat ze veel mist omdat ze geen Facebookprofiel heeft. Ze gebruikt daarentegen wel dagelijks Whatsapp en Instagram, maar haar Instagram pagina wordt enkel benut om de foto’s en verhalen van haar vrienden te zien. Zelf post ze niets. Ze geeft aan dat ze gerust zonder smartphone zou kunnen leven, maar dat een gsm zonder toegang tot internet wel een basisrecht is. Ze vindt het dus ook niet erg dat er op school geen toegang is tot wifi, hoewel ze wel schrok bij de lage prijs voor gsm-abonnementen en wifi. Als ze in de les zich niet kan uitdrukken, gebruikt ze altijd mobiele data om toegang te krijgen tot Google Translate. Als haar mobiele data op is, gebruikt ze een authentiek vertaalwoordenboek (Arabisch-Nederlands of Engels-Nederlands).

I: Heb je accounts op sociale media?

J: Ja, Instagram.

*Is Whatsapp ook sociale media? **Want** dat heb ik ook,*

***maar** {ik heb} GEEN FACEBOOK. Ik HAAT het. Het is een “waste of time”. Ik mis NIETS.*

Ik lees graag daarin plaats ((in de plaats daarvan)).

I: waarvoor gebruik je deze media?

J: Ik post NIETS. Eigenlijk heb ik alles niet nodig. Ik kan leven zonder SMARTPHONE.

*Ja, zonder smartphone, **maar** een gsm MET internet is {wel noodzakelijk} voor iedereen.*

Wifi is goedkoop. Alles van de gsm is hier goedkoop. Ik heb VEEL mobiele data.

I: En gebruik je die data allemaal op?

*J: Ik heb 1000 GIG voor 4G. Op school is er geen wifi, **MAAR** ik MAG dat wel gebruiken op een toets.*

*Voor Google Translate, **Maar** soms is dat op. **Dan** gebruik ik een {vertaalwoorden}boek.*

Jessica gebruikte af en toe ook Refugee Phrasebook, waarin hele lijsten staan met nuttige Nederlandstalige woorden en uitspraken voor het dagelijkse leven. Deze app kan zeker en vast een meerwaarde bieden voor vluchtelingen aangezien het aan hen een heleboel nuttige woorden en vaste

zinnestjes en uitdrukkingen ter beschikking stelt die in het dagelijkse leven in het gastland gebruikt kunnen worden. Communicatie-apps zoals Refugee Phrasebook willen “language gaps” tussen asielzoekers en inwoners van het land waar ze belanden, overbruggen.

I: Gebruik je nog andere middelen om je uit te drukken?

J: JA. In het begin. Nu niet meer.

Ken je Refugee Phrasebook? Dat is gemakkelijk. ZO kan ik Nederlands leren in het begin. Het is met veel woorden in het Nederlands om UIT te leggen.

Natuurlijk zijn er wel apps waarbij de nadruk ligt op communicatie zoals Refuchat en Refugee Phrasebook. Deze laatste applicatie is ontwikkeld voor zowel vluchtelingen als hulpverlenende instanties. De collectie woorden en zinnen wordt niet enkel op de app aangeboden, maar ook via de site ‘refugeephasebook.de’ of op papier. Op die manier hebben veel meer mensen van alle klassen en leeftijden toegang tot dit hulpmiddel. Het ultieme doel is om de stap naar communicatie tussen mensen met verschillende achtergronden te vergemakkelijken of om simpelweg communicatie mogelijk te maken. De maker van de app, Lips, zegt: “Information nowadays is also a form of emergency aid”.

De verzameling woorden en vaste uitdrukkingen ontstond uit de wil om vluchtelingen welkom te heten in Europa. Het initiatief kwam van enkele Duitse hulpverleners in 2016, omdat er dan al 1.1 miljoen vluchtelingen in Duitsland geregistreerd waren. Vrijwilligers van over de hele wereld vertaalden verschillende woorden en zinnen in dertig verschillende talen. Het gaat om woorden en zinnen uit de dagelijkse, medische en juridische context. In 2015 werden ongeveer 100.000 woordenlijsten uitgedeeld in heel Europa. In 2016 was de vraag naar geprinte woordenlijsten nog hoger. De mensen die de app, site of de papieren versie raadplegen kunnen kiezen voor welke doeleinden ze bepaalde woordenschat nodig hebben: er zijn woordenlijsten om basisconversaties te kunnen voeren, om zich medisch of juridisch uit te drukken, maar er zijn ook kortere versies van deze lijsten beschikbaar. Voor de hulpverleners is bovendien een speciale lijst ontwikkeld om zich beter te kunnen inwerken in de leefwereld van hun gesprekspartners (Van Grunsven, 2016).

Om de lijsten uit te breiden, hebben de vrijwilligers wel meer informatie nodig over de behoeftes van de vluchtelingen. Hoe willen ze zich uitdrukken en waarover wensen ze zich uit te drukken? Het doel is om vrijwilligers in contact te laten komen met vluchtelingen die al een hele weg door verschillende landen afgelegd hebben in de hoop zo beter te kunnen inspelen op de nood aan vertalingen van bepaalde woorden, begrippen, concepten en situaties voor lokale woordenlijsten. In maart 2019 zijn de vrijwillige vertalers nieuwe woordenlijsten aan het aanleggen en aanvullen voor medische en juridische

doeleinden. Verder bleek uit de gesprekken van die vrijwilligers met vluchtelingen dat er ook nood was aan woordenschat voor oriëntering (Van Grunsven, 2016).

Refugee Phrasebook is dus niet per se een informatie-app, maar eerder een communicatie-app. Andere communicatie-apps zoals Viber en Skype zorgen er wel voor dat er steeds minder nood is aan extra communicatie-apps, omdat het aanbod steeds groter wordt. Het aanbod aan informatie -apps is daarentegen veel kleiner (Van Grunsven, 2016).

In afbeeldingen 3 en 4 wordt de werking van de site en app van Refugee Phrasebook voorgesteld. De eerste stap bestaat erin een selectie te maken van de taal of talen die vertaald moeten worden en de taal of talen waarin er vertaald moet worden. Dan krijgt de gebruiker een overzicht van woorden en vaste zinnestukjes die van pas kunnen komen tijdens het vluchtproces. Wat hier in het oog springt is dat er geen vertalingen bestaan voor het Syrisch in het Nederlands. Vluchtelingen moeten dus voortdurend werken met gebrekkige instrumenten. Daarom moeten migranten vaak zelf manieren zoeken om zich te uiten: Jessica gebruikt het Engels als intermediair voor het Nederlands.

Maar er zitten nog meer gaten in de infrastructuur van deze app: de Arabische woordenschat werd duidelijk door een Arabische vrijwilliger aangevuld in de applicatie. De (Syrische) appgebruiker kan slechts af en toe kiezen voor een Syrische vertaling die naast de Arabische vertaling weergegeven wordt. De Arabische woordenschat lijkt niet op die van Syrië, waardoor de Arabische woorden ook amper door Syrische gebruikers begrepen worden. Refugee Phrasebook moet dus in de komende jaren door vrijwilligers en professionele vertalers van alle nationaliteiten aangevuld worden om optimaal te zijn voor de gebruikers van de applicatie.

ENGLISH	GERMAN [DEUTSCH]	ARABIC PHONETICS (FUSHA) / SYRIAN PHONETIC
Hello	Hallo	Marhaba
Welcome	Willkommen	ahlan wa sahlan
good morning	guten Morgen	Sabáh al-khayr
good evening	guten Abend	massa Alchayr Masa al-khayr
goodbye	auf Wiedersehen	ma'a 's-saláma / bye
sorry / excuse me	Entschuldigung	afwan, law samáht
please	bitte	lou tismah/Afwan
thank you / thanks	danke	Shukran
you're welcome [response to thank you / thanks]	gern geschehen	Ahlan wa sahlan
my name is...	ich heiÙe...	ismi
What is your name?	Wie heiÙen Sie?	Shou Esmak
I'm from...	Ich komme aus...	Ana min
family	(die) Familie	Oussra / Aa'ila
this is my husband	das ist mein Mann	hada zawji / da zawji
my wife	(meine) Frau	hadhihi zawjati /di mara'ti
my children	(meine) Kinder	Attfaii
this is my daugther	(meine) Tochter	binti
this is my son	(mein) Sohn	ibni
this is my baby	(mein) Baby	tifli
this is my brother	(das ist mein) Bruder	hadha akhi
this is my sister	(das ist meine) Schwester	hadhihi ukhti
this is my father	(das ist mein) Vater	hadha abi
this is my mother	(das ist meine) Mutter	hathihi ummi / Hai Mama
i'm hungry / i'm starving	Ich habe Hunger.	ana jaw'an
(My child) is hungry	(mein Kind) hat Hunger	tifli jaw'an
I'm thirsty	Ich habe Durst.	ash'ur bi'l-'atsh / Atschaan
water	Wasser	Ma'a
Do you have...	Haben Sie...	indak...?
Where is..?	Wo ist...	ayn? fayn? / ouin
Where is the toilet? / Where is the bathmroom?	Wo ist die Toilette?	ayna 'l-hammam
Where is the bathroom?	Wo ist das Badezimmer?	
I need to take a shower	Ich brauche eine Dusche	Bihaja ana athmam

Afbeelding 8: Werking van Refugee Phrasebook (website)

Afbeelding 9: Taalselectie van Refugee Phrasebook (applicatie)

Haar ouders en haar broer hebben daarentegen wel een profiel op Facebook en LinkedIn.

I: En ben je de enige die geen profiel heeft op Facebook?

*J: Nee. Mijn papa, mijn mama en mijn broer hebben Facebook ook **en** zo LinkedIn, **maar** ZO VEEL gebruiken ze da{t} nie{t}.*

Ze hadden op de vlucht van Libanon naar Brussel ook een powerbank mee. Het gezin heeft een groeps gesprek op Whatsapp waarin ze in het Arabisch communiceren. Thuis kijken ze ook enkel Arabische of Engelse films en series op Netflix met Arabische ondertitels zodat haar ouders ook alles kunnen meevolgen. Daarnaast hebben ze ook satellieten laten installeren om de Arabische televisiekanalen te kunnen ontvangen.

I: En onderweg van Syrië naar Brussel, hebben jullie dan je gsm, sociale media of andere communicatiemiddelen gebruikt?

*J: Wij hebben geen bereik, **maar** spelen wel SPELLETJES op de gsm op de vlucht. We hebben ook een POWERBANK mee.*

*We hebben een Whatsappgesprek met mama, papa en mijn broer, **maar** dat is niet nodig tijdens de vlucht.*

4.3.2.2. Contacten Jessica

Ze mist Syrië wel, maar beseft dat ze het nooit zo goed kan hebben in Syrië als in België. Dat is de reden waarom veel andere familieleden ook gevlucht zijn. Zo heeft ze bijvoorbeeld een tante in Canada, Zweden en Nederland. Ze heeft ook een nonkel in Australië. Ze hoort niet zoveel van hen, omdat ze daar geen nood aan heeft of omdat de band niet meer zo hecht is als vroeger, wanneer ze nog allemaal in Syrië woonden.

I: Zou je ooit nog willen teruggaan naar Syrië?

*J: Ik mis Syrië. Ik mis IEDEREEN, **maar** België is HEEL GOED **en** VEEL BETER dan Syrië.*

Iedereen van onze familie is OOK WEG. Naar Canada, Zweden, Nederland, Australië. Overall.

I: En hebben jullie nog contact met hen?

*J: NEE. Ja, soms, **maar** WEINIG.*

I: En ken je veel mensen die een 'moeilijke' vlucht achter de rug hebben?

*J: Nee, **maar** wel vrienden van mijn ouders die de boot genomen hebben.*

*Ik weet er niet veel over, **want** we horen ze niet meer!*

Enkele vrienden van haar ouders zijn ook bootvluchtelingen, maar ze kent geen details over hun verhaal en haar ouders hebben ook geen contact meer met hen. In dit laatste fragment geeft ze aan dat er duidelijke kennisgrenzen zijn: ze geeft helder aan wat ze weet en wat ze niet weet, zonder duidelijk te argumenteren. Mede door haar leeftijd is ze niet altijd betrokken geweest bij hetgeen er in haar omgeving aan het gebeuren was. Haar ouders probeerden haar ook te beschermen en haar geen angst aan te jagen om te vertrekken uit Syrië.

Momenteel communiceert ze wel via Whatsapp met een vriendin uit Syrië, omdat ze haar en haar familie ook naar België wil brengen. Ze horen elkaar wekelijks, waardoor ze gedeeltelijk op de hoogte blijft van de situatie in Syrië. Op die manier weet ze dat er nog steeds geldnood is, maar de terroristische invallen zijn steeds meer onder controle.

I: En heb je nog contact met vrienden, vriendinnen of familieleden uit Syrië?

*J: JA. Ik heb EEN vriendin in Syrië **en** ik stuur haar dat ze ook naar België moet komen via Whatsapp. Ik hoor haar VAAK, **of** toch EEN KEER in de week.*

Nu weet ik dat België BETER is. Er is nog steeds geld te weinig.

Jessica heeft sinds januari 2019 een Syrisch vriendje dat al zes jaar in België in een restaurant in Louvain-la-Neuve werkt. Hij is ook een vluchteling, maar heeft net als Jessica een eerder gemakkelijke vlucht achter de rug. Hij nam net als Jessica's familie het vliegtuig richting België. Ze telefoneren elke dag in het Arabisch naar elkaar en hebben daarnaast contact via Whatsapp.

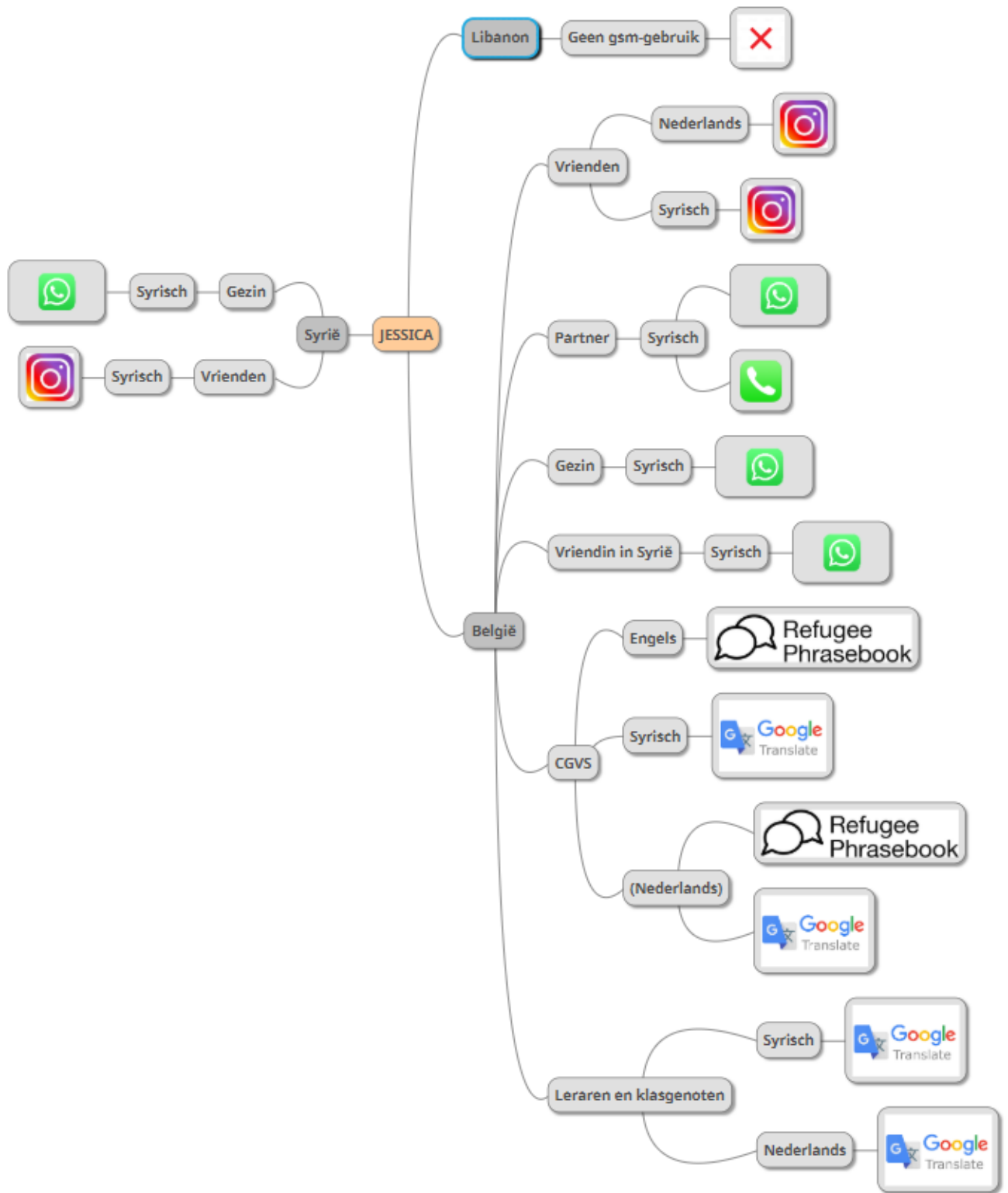
I: En ken je nog andere vluchtelingen? Niet per se mensen uit Syrië?

*J: Ja, **maar** mijn lief is Syrisch, **MAAR** hij woont al ZES jaar in Louvain-la-Neuve **en** is ober.*

I: En heeft hij moeilijkheden ervaren tijdens zijn vlucht?

*J: (lacht) Nee. Hij neemt **ook** de ((het)) vliegtuig.*

Afbeelding 10 stelt het communicatienetwerk en -patroon van Jessica voor.

Afbeelding 10: Visualisatie van Jessica's communicatienetwerk

4.3.3. Het communicatiepatroon van Mahdia

4.3.3.1. Communicatiemiddelen Mahdia

Aangezien Mahdia net vijftien jaar⁸ was toen ze op de vlucht sloeg, was het vooral haar oudere broer die de communicatie in handen had. Hij had contact met mensensmokkelaars voor de vlucht, op zee en ook wanneer ze al in België toegekomen waren, was hij de enige met een gsm. Ze hadden op dat moment geen geld om ook een gsm voor haar te kopen, maar haar broer kluste in de opvangcentra ook bij als poetsman en afwasser, om voor Mahdia een gsm te kunnen kopen.

Ze communiceert met haar zieke moeder, oudere zus, schoonbroer, nichtjes en neefjes vooral via Viber en Imo. Ze spreken en schrijven hier dan vooral in Dari. Ze sturen af en toe spraakberichten en video's naar elkaar.

I: Heb je nog contact met familieleden, vrienden en kennissen uit Afghanistan?

M: Ja.

I: Met wie dan?

*M: Met mijn mama. Ze is ZIEK. Zij woont samen met mijn oudere zus, haar man **EN** haar kinderen.*

I: En hoe contacteren jullie elkaar dan?

*M: Mijn MAMA heeft wel {een} gsm, **maar** heeft GEEN sociale media zoals Facebook of Whatsapp ofzo.*

Ik bel naar mijn zus via Imo of Viber, omdat dat zo een beetje makkelijker is om te praten {via} Whatsapp en Imo.

I: Sturen jullie dan berichten of hoe moet ik mij dat voorstellen?

*M: Wij sturen berichten, **maar** ook met STEM en video.*

*Mijn zus heeft kindjes **en** heeft GEEN TIJD om te chatten altijd **en** ik bel {haar dan} om te praten {in plaats van chat}.*

*{Wij sturen een} bericht soms, {**maar**} niet ALTIJD.*

I: Spraakberichten?

M: Ja, dat zocht ik.

---

⁸ Deze leeftijd is twijfelachtig volgens het CGVS

I: Hoe vaak bellen of sturen jullie zoal naar elkaar?

M: Bijna ELKE dag. In het begin elke dag **of** twee keer per dag. Nu ben ik altijd bezig {met andere zaken} **en** mijn ZUS ook

maar NIE{T} elke dag {bellen we} wel: een dag WEL, een dag nie{t}.

I: Gebruikte je die apps ((Whatsapp en Imo)) ook al voor je vlucht?

M: Ja, met nichten, klasgenoten, MEESTAL met mijn klasgenoten.

In Afghanistan mogen we ons gsm nie{t} meebrengen naar school.

Toen ik dertien, nee VEERTIEN, nee DERTIEN -ik weet het nie{t} zo goed- had ik een gsm.

I: Hoe ben je deze apps dan beginnen gebruiken?

M: Omdat eigenlijk in AFGHANISTAN als je zo 4G gebruikt, is dat voor bepaalde apps, NIE{T} voor ALLES. Enkel voor Facebook en Viber had ik dat.

Ik wou gewoon alles gebruiken, **want** dat was tof. NU nie{t} meer, **want** nu weet ik dat het ongeveer HETZELFDE is allemaal.

Mahdia heeft ook een Facebook- en Snapchatprofiel dat ze gebruikt om in contact te komen met haar vriendinnen uit Afghanistan. Ze heeft eind 2018 ook een tweede Instagram account aangemaakt omdat ze op die manier een soort privéaccount heeft om te communiceren met bepaalde mensen.

Zoals hierboven al werd aangetoond, zijn NICT's voor elke respondent tijdens en na de vlucht onmisbaar. Virtualiteit is voor de migrant een belangrijke ontwikkeling (Nardi, 2015). Online informatiebronnen zijn zo'n noodzaak geworden voor vluchtelingen, omdat de traditionele offline informatiebronnen uit de vorige eeuw (brief en fax) alsmear meer vervangen worden door virtuele informatie (Thulin & Vilhelmson, 2014).

4.3.3.2. Contacten Mahdia

Het is duidelijk dat Mahdia kennis heeft over het gebruik van diverse media. Op haar openbaar account gebruikt ze bijvoorbeeld haar eigen naam, maar haar profiel blijft moeilijk vindbaar, omdat ze aan haar naam accenten heeft toegevoegd. Op haar privéaccount heeft ze allerlei instellingen aangepast, die ervoor zorgen dat het account niet aan haar gelinkt kan worden. Zo draagt de naam van het account niet haar geboortenaam, maar wel een aaneenschakeling van letters. Haar privéaccount was haar eerste Instagram account, maar ze heeft al haar volgers verwijderd en ze heeft haar naam ook veranderd in een soort pseudoniem met haar geboortedatum, dag en maand zonder jaartal eraan. We kunnen dus

spreken van een 'Fake Instagram' of kortom Finsta. Dit is een fenomeen waarbij mensen een account op het sociale medium aanmaken om ervoor te zorgen dat de echte identiteit van de accounteigenaar niet achterhaald kan worden. Dit is het tegengestelde van een 'Real Instagram' of een Rinsta (RTL, 2018). Mahdia heeft dus beide. Het getuigt van veel kennis van sociale media. Mensen maken gebruik van zo'n extra account, wanneer ze streven naar onzichtbaarheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige Finstaprofielen na een tijd verwijderd worden, wanneer ze merken dat andere mensen doorhebben wie er achter het profiel schuilt. Dat wil niet zeggen dat het slechts bij een officieel account blijft, want er is ook op het internet sprake van 'migratie'. Dit wil zeggen dat er onder een andere gebruikersnaam een nieuw profiel gemaakt wordt.

I: Ik kreeg onlangs een voorstel op Instagram om jou te volgen. Dat vond ik raar, omdat ik jou al volgde. Heb je twee accounts dan?

*M: Ja, **maar** ik snap het niet echt.*

*Een paar mensen VOLGEN mij **en** ik ook, **maar** ik post NIET{s daarop},*

***en** {ik heb} gewoon profielfoto {op dat account}.*

*{Ik heb ook} enkele bekende mensen en pagina's gevolgd **en** meestal praat ik met mijn LIEF daar.*

I: Op Instagram krijg je soms vriendschapsvoorstellen in je nieuwsoverzicht te zien, die gebaseerd zijn op contacten. Hier stond jij bij, omdat je in mijn contacten staat. Waarom heb je twee accounts?

*M: Ik heb er een voor mijn VRIENDEN **en** ik heb OOK een VRIEND.*

We zijn nog niet zo lang samen.

I: Dus op je tweede account, dat in privémodus staat, kan enkel je vriend de inhoud zien?

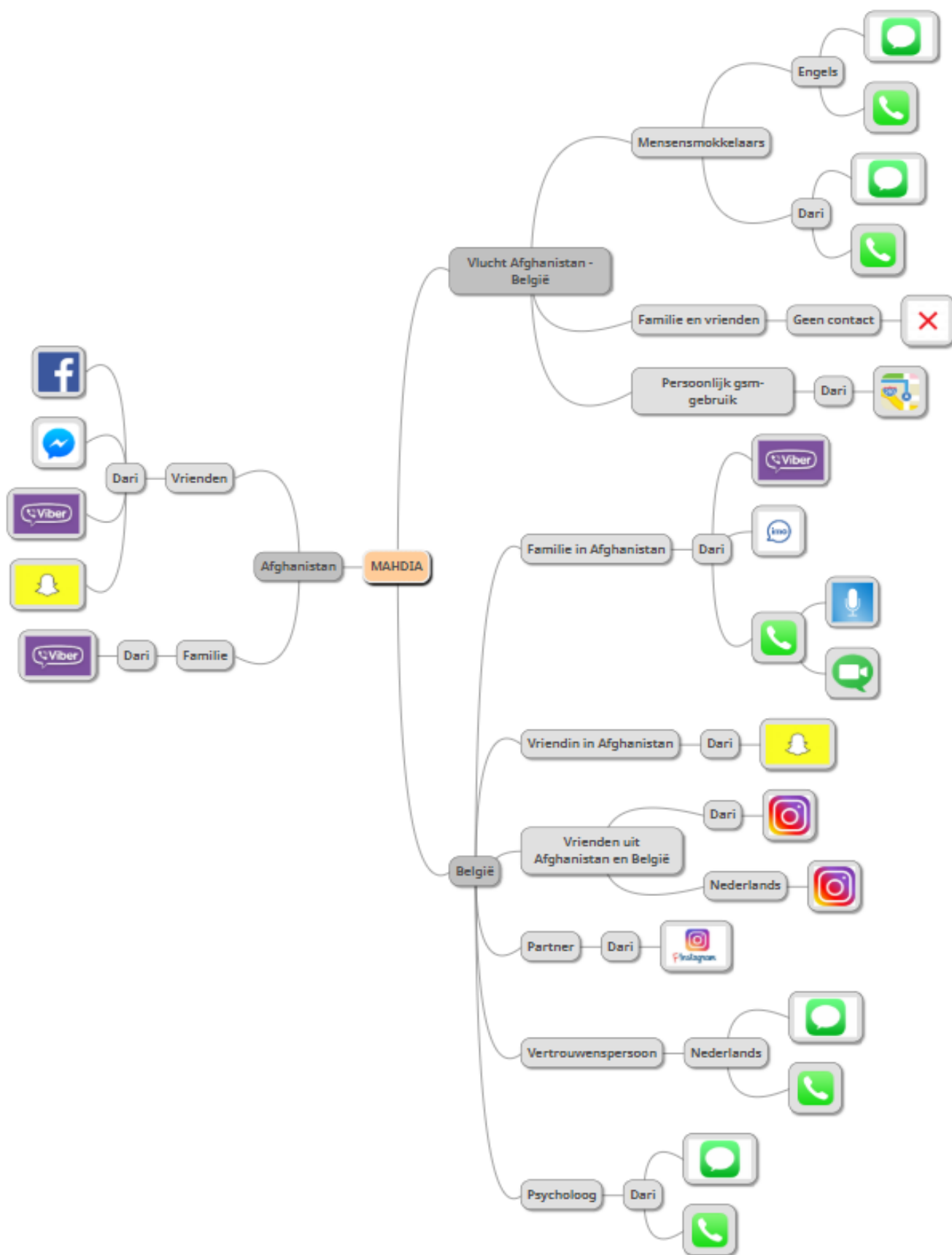
*M: Ja, **maar** dit was eigenlijk mijn EERSTE account.*

*Ik heb het {aan}gemaakt en daarna verwijderd, **maar** {ik heb het} terug ACTIEF gemaakt **om** met HEM te chatten.*

I: Dus je gebruikt dit account enkel om berichten met elkaar te versturen?

M: Ook{voor} foto's via Instagram.

Afbeelding 11 stelt het communicatienetwerk en -patroon van Mahdia voor.

Afbeelding 11: Visualisatie van Mahdia's communicatienetwerk

4.3.4. Het communicatiepatroon van Pasha

Tijdens de vlucht heeft deze respondent nooit een gsm of smartphone bij zich gehad. Het was voor hem niet veilig om eender waar opgespoord te kunnen worden en hij ging ervan uit dat hij onderweg wel middelen zou kunnen vinden om zijn familie te kunnen contacteren.

4.3.4.1. Communicatiemiddelen Pasha

Hij heeft geen profiel op Facebook, Snapchat, Skype of andere sociale media zoals Whatsapp. Hij gebruikt enkel Outlook om mails te ontvangen die over zijn asielprocedure gaan of over zijn werk. Hij heeft amper contact met zijn familie: in het eerste jaar in België had hij zelfs geen contact met zijn familie door problemen met zijn gsm. Deze werkte niet goed en het bereik in Afghanistan is heel slecht. De enige persoon met wie hij contact had was de vriend van zijn vader, omdat deze persoon contact had met Amerikanen in de luchthaven. Deze mensen waren goed en probeerden vluchtelingen te helpen. De Taliban zijn vijandig tegenover Amerikanen omdat ze het gezag ondermijnen. Ook zijn vader werkte samen met Amerikanen, en dat heeft ervoor gezorgd dat zijn familie in gevaar was. Dichte familie van hem werkte samen met de Taliban en er werd dus geklikt.

I: Heb je een account op Facebook?

P: Nee.

I: Waarom heb je geen Facebookprofiel?

*P: Ik heb ook GEEN Whatsapp, Skype **of** iets anders van sociale media. ENKEL Outlook.*

I: En hoor je je familie nog?

P: Bijna niet. In het EERSTE jaar in België heb ik mijn familie NIET gehoord.

*Mijn gsm werkte nie{t} **of** ik had PROBLEMEN met mijn gsm. Het bereik met mijn gsm is ook moeilijk in Afghanistan.*

Het is ook GEVAARLIJK.

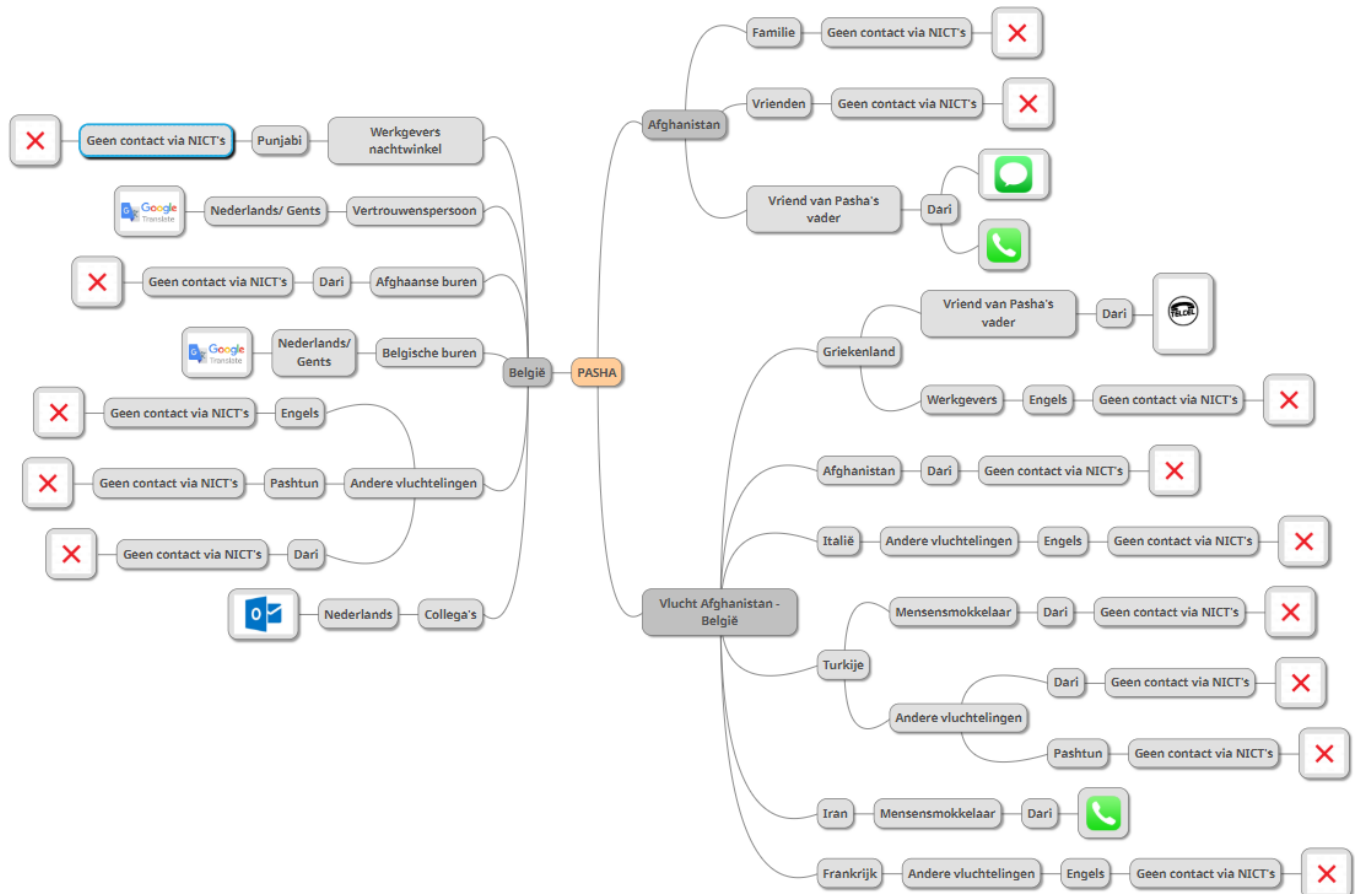
*Ik belde na een JAAR in België naar mijn vader zijne vriend, die samen met AMERIKANEN werkt in de vlieghaven. Die Amerikanen zijn GOED, **want** zij helpen vluchtelingen.*

*DAAROM haat de Taliban de Amerikanen. De Taliban zorgt dat mijn familie in GEVAAR LEEFT, **want** ik heb dichte familie en die KENT de Taliban **en** zij geven tips, **dus** {dankzij die familieleden weten} wij {dat wij} zijn NIET VEILIG.*

4.3.4.2. Contacten Pasha

Tijdens zijn vlucht deed Pasha vooral een beroep op de vriend van zijn vader. Hij had geen contact met familieleden en onderweg praatte hij ook amper met andere vluchtelingen.

Afbeelding 12 stelt het communicatienetwerk en -patroon van Pasha voor.

Afbeelding 12: Visualisatie van Pasha's communicatienetwerk

4.4. Taalgebruik van vluchtelingen

4.4.1. Taalgebruik van Jessica

Om haar Engels te verbeteren staat haar Instagram in het Engels, maar het toetsenbord blijft in het Arabisch ingesteld.

I: In welke taal staan je Instagram en Whatsapp ingesteld?

J: Mijn Instagram is in Engels, **maar** mijn toetsen zijn in het Arabisch.

Ze vermeldt dat ze in alledaagse omgevingen zonder haar gezin of vriend in het Nederlands spreekt, maar daarbuiten spreekt ze altijd in het Syrisch voor haar eigen gemak.

I: In welke taal spreken jullie ((Jessica met haar vriend)) met elkaar als hij hier al zes jaar woont?

J: Arabisch. De TAAL van Syrië met Whatsapp.

Wij sturen veel. Wij praten over ALLES.

Vluchtelingen worden amper in hun eigen taal geïnterviewd, wat in deze studie dus ook het geval was. Hun verklaringen zitten dan ook vol met grammaticale en lexicale fouten en hebben vaak niet genoeg kennis van de taal waarin ze geïnterviewd worden om hun uitspraken te nuanceren. Ondanks deze ‘storingen’, zien we wel dat de antwoorden gestructureerde gehelen vormen, hoewel ze nog niet het niveau bereiken van de coherentie van een moedertaalspreker (Blommaert, 2000, pp.30).

Aangezien ze uit Aleppo komt, spreekt ze zowel Syrisch als een Arabisch dialect (wat ze niet bij naam vernoemt). Ze wonen pas sinds 2017 in België en dat is duidelijk merkbaar aan haar Nederlandse uitspraak. Ze volgde gedurende vijf maand lessen in een Okanschool en nam zelf het initiatief om animatrice te zijn bij Speelpleinwerk om de Nederlandstalige theorie uit die lessen in de praktijk om te zetten.

Haar ouders spreken niet zo vlot Nederlands, waardoor ze vaak als intermediair ingezet wordt om te vertalen van het Syrisch naar het Nederlands. Jessica’s ouders gaan momenteel naar de Okanschool om Nederlands te leren, waardoor Jessica eigenlijk nog steeds uitdrukkingen uit het Syrisch moet vertalen naar het Nederlands en zo haar Nederlands constant bijstaaft. Ze geeft wel aan dat het een moeilijke taal is om aan te leren, omdat het helemaal niet strookt met de Syrische woordvolgorde en klanken.

Naast het Syrisch en het Nederlands kan ze zich ook in zowel het Frans als het Engels uitdrukken. De basis leerde ze op school in Aleppo.

I: Wat is je moedertaal?

*J: Syrisch, **MAAR** ik kan ook dialectklanken in het Syrisch uitspreken.*

I: En spreek je nog vaak Syrisch?

J: ELKE dag.

*Mijn mama en mijn papa kunnen niet goed Nederlands. Ik moet {**dus**} ALTIJD zeggen in het Syrisch dat wat andere mensen tegen mijn mama en papa zeggen.*

I: Hoe was het om Nederlands te leren?

J: MOEILIJK. HEEL moeilijk.

*Ik leer Nederlands bij de Okan, **MAAR** ook bij Speelpleinwerk.*

I: Hoe kwam je daar terecht? Of waarom wou je per se daar monitrice zijn?

*J: Op Okan zegden ze mij: OEFEN Nederlands **en** zij zeiden ook Speelpleinwerk.*

I: Kan je nog andere talen spreken?

*J: JA, ik kan Frans en Engels, **maar** gewoon. NIET GOED. Gewoon basic. In Syrië leren we die taal.*

4.4.1.1. Knowledge in het Nederlands: een analyse van de inhoud en de grammaticale structuren.

Aangezien ze nog maar twee jaar in België verblijft is haar kennis van het Nederlands nog niet uitmuntend. Ze kan zich uitdrukken in de taal, maar is nog niet in staat om vlot volzinnen te gebruiken zonder te aarzelen. Het is ook moeilijk om onder- en nevenschikte woorden te gebruiken in combinatie met een lange volzin. Dat is allemaal het gevolg van de geringe tijd die ze gehad heeft om Nederlands aan te leren. Het valt op dat deze respondent in het algemeen geen gebruik maakt van een moeilijke zinsbouw. Ze gebruikt enkelvoudige zinnen en er komen sporadisch onder- en nevenschikte voegwoorden in haar discours voor. Blommaert (2000) zegt: "Stories told in 'simple' language aren't necessarily 'simple' stories" (pp.13). Dat geldt ook voor Mahdia.

4.4.2. Taalgebruik van Mahdia

Mahdia heeft de taal in het Nederlands ingesteld, maar ziet af en toe nog Engelstalige berichten en posts in het Dari van Facebookpagina's voorbijkomen op haar nieuwsoverzicht. Er is dus sprake van linguïstische pluraliteit op sociale media. De gesprekken met haar vriendinnen verlopen wel in het Dari. Ze praten over dagelijkse gebeurtenissen en verhalen, maar over het onderwerp 'vluchteling' wordt niet gepraat.

Eens aangekomen in België leerde ze op negen maand tijd Nederlands in een Okanschool. Ze spreekt echter nog steeds Dari met haar broer, maar ze voegt hieraan toe dat de kwaliteit van haar moedertaal sterk gedaald is sinds ze in België woont en hier ook naar school gaat. Dari is een officiële taal in zowel Afghanistan als Iran. Daar wordt het doorgaans Farsi genoemd. Ze kent ook geen andere vluchtelingen uit Afghanistan die in haar buurt wonen, waardoor de mogelijkheid om Dari te spreken veel kleiner is. De prioriteit ligt nu bij het Nederlands.

I: Ik vind ook dat je heel goed Nederlands praat. Waar heb je dat geleerd?

*M: NEE. Nie{t} zeggen [lacht]. Ik ben negen maand naar de Okanschool (KTA) geweest in Dendermonde **en** daar moest ik Nederlands leren.*

Ja, ik voel me goe bij Ines ((vertrouwenspersoon)).

*Ik spreek ALTIJD Nederlands {met haar} **en dat** heeft OOK effect,*

De ((Dat is het)) voordeel dat ik bij HAAR blijf.

I: Dat merk je duidelijk. Kan ik hieruit dan besluiten dat je nog weinig in je moedertaal, Dari, spreekt?

M: Ja{wel}. Ik spreek het nog met mijn broer.

I: Je gezinsleden kennen geen Nederlands waarschijnlijk. In welke taal communiceren jullie dan?

M: In het DARI of Perzisch, da's hetzelfde.

*Zo spraken we thuis OOK altijd, **maar** sinds ik in BELGIË ben, is mijn {vlotheid in het} Dari slechter geworden.*

I: Hoe komt dat?

M: Ik ga hier naar school. Ik praat met Belgen in het Nederlands {en} da's normaal.

Wel ken ik Afghaanse mensen. Ik ga elk weekend naar mijn vriendinnen in Antwerpen {en} daar spreek ik Perzisch. Da's hetzelfde als Dari.

I: En ken je nog ander Afghanen of andere mensen met wie je Dari zou kunnen praten? Bijvoorbeeld mensen die je ontmoet hebt in de opvangcentra?

M: In OOSTAKKER woont er GEEN Afghaan.

In Koksijde en Dendermonde sprak ik met WEINIG mensen.

Daar zaten WEL Afghanen. VEEL {Afghanen} in opvangcentra.

*Mijn Nederlands was toen niet goed, {**maar**} nu wel. OFJA, toch BETER.*

Zoals eerder vermeld leerde ze Nederlands op de Okanschool. Nederlands lijkt qua klank goed op het Engels en ze had een goede Engelse basis meegekregen vanuit de middelbare school in Afghanistan. Nederlands op zich vormt in het algemeen geen probleem, maar wel de Nederlandse geletterdheid. Daar komt nog bovenop dat het taalgebruik op sociale media tussen mensen onderling vaak geen standaardtaal is, wat de integratie om de taal zowel mondeling als schriftelijk te beheersen alleen nog maar moeilijker maakt.

Ze kreeg extra bijlessen over grammatica en moest regelmatig huiswerk over werkwoordvervoeging indienen. Ze kreeg ook de opdracht om te oefenen in het openbaar, maar heeft het moeilijk om met mannen contact te leggen. Ze kende amper meisjes omdat ze schuchter is, en ze praatte enkel Pashtun met andere Afghanen in de Okanschool, omdat ze zich niet goed konden uitdrukken in het Nederlands.

I: Vond je het moeilijk om Nederlands te leren?

M: De uitspraak wel, **maar** het lijkt goed op ENGELS.

I: Kon je dan al goed Engels?

M: In Afghanistan krijg ik een Engelse BASIC in het middelbaar.

Maar ik versta ook Nederlands GOED. SCHRIJVEN is {daarentegen} moeilijk.

I: Op jouw Facebookaccount schrijf je Mahdia met accenten, namelijk zo: (ik toon Mâhdiä).

Waarom doe je dat precies?

M: Dat is voor de versiering (lacht).

I: In welke taal heb je deze sociale media eigenlijk ingesteld?

M: Nederlands, **maar** ik zie OOK berichten in Perzisch ((Dari)) **en** in het ENGELS.

Want ik heb ook pagina's geliket {die posts maken in deze talen}.

I: En in welke taal worden die berichten dan gestuurd?

M: In DARI, **of** ja Perzisch dus.

I: Wat vind je dan precies zo moeilijk aan het Nederlandse schrift?

M: ALLES. **Maar** op Okan krijg ik extra les over grammatica **en** {krijg ik} ook HUISWERK met werkwoorden.

Okan zei dat ik vaak moet spreken.

I: En lukt dat wat?

M: Ja, **maar** ik wil nie{t} met MANNEN spreken.

I: En in de Okanschool waren er vooral mannen?

M: Ja, **maar** zij kunnen ook geen Nederlands, **dus** ik moest Pashtun met hen praten.

I: Jij spreekt zelf Dari, toch? Waar heb je Pashtun geleerd?

M: Ik kan dat nie{t}, {**want**} we leerden dat nie{t} zo goed op school. Ik KAN het NIE{T} zo goed.

I: Ervaar(de) je soms verschillen tussen jouw taal, het Dari, en die van de andere Afghanen, het Pashtun?

M: Ik kan het nie{t} goed. Dus ik spreek het NIE.

In het algemeen valt het op dat ze haar verhaal heel sterk ophangt aan plaatsen. Zo is iedere stopplaats voor haar een passage in haar vluchtverhaal, waar ze ook verschillende communicatienoden had. Op sommige plaatsen, vooral in de eindfase van de vlucht, werden haar meer kansen aangeboden om te communiceren.

4.4.3. Taalgebruik van Pasha

Pasha heeft een ruim talenpallet en is enorm talig aangelegd: hij spreekt zowel Dari als Pashtun, Engels, Nederlands en Punjabi. Zelf geeft hij aan dat hij die talenkennis verworven heeft omdat hij heel leergierig is en een talenknobbel heeft. Maar het valt ook niet te ontkennen dat hij die talenkennis nodig had om verder te geraken in zijn leven en tijdens de vlucht. Hij gebruikte namelijk geen gsm om vertalingen op te zoeken, maar wou kunnen communiceren met de (weinige) kennis die hij had. Voor hem was dat ook de manier om te integreren in een ander land.

Zijn moedertaal is Afghaans en hij spreekt in het bijzonder het Pashtun. Hij spreekt deze taal enkel met andere Afghanen, maar in de buurt van het UZ Gent zijn er weinig landgenoten, dus de mogelijkheid leent er zich amper toe om Pashtun te praten. Hij bezit ook enkele boeken in het Pashtun. Deze taal spreekt hij enkel met andere Afghanen die deze taal beheersen en het was de voertaal in zijn thuisland. Hij woont momenteel in een sociale woning in de buurt van het UZ, waar veel buitenlanders zitten. Hij doet zijn best om altijd Nederlands te praten en dat lukt verrassend goed. Hij heeft op acht jaar tijd Gentse klanken en uitspraken onder de knie en kan zich ook goed uiten door bijvoorbeeld hoofd- en bijzinnen te gebruiken waarbij hij gebruik maakt van neven- en onderschikkende voegwoorden.

Hij is een verstandig man met een duidelijke talenknobbel. Pasha woont nu al eventjes in België en dat is duidelijk. Hij doet momenteel een poging om het Gentse dialect onder de knie te krijgen door enkele Gentse woorden in zijn taal frequent te gebruiken. Voorbeelden hiervan zijn 'doar', 'vree', 'wijs', 'otoo' en 'weeral'. Hij laat ook vaak de eind -t van woorden zoals 'dat', 'niet', 'wat', ... vallen. In het algemeen verstaat hij elk Vlaams dialect goed en hij is ook enorm leergierig.

I: Beheers je ook nog andere talen?

P: JA. Ik heb een TALENBULT (lacht).

Ik kan Gèngs (spreekt het uit in het Gents). Ik ga vaak op straat en dan praat ik met Gèngse mensen.

Ik kan al VEEL woorden. KIIK: 'doar', 'da's ne vree wijze otoo' en OOK 'weeral'.

Ik kan VEEL talen. Ik VERSTA ook VEEL.

Ik weet wanneer {iets} Limburgs, Brussels, Gèngs, West-Vlaams {is} en ik WIL da{t} binnenkort ook kunnen.

I: Dus je spreekt Pashtun en Nederlands. Geen Engels of Frans?

P: JAWEL. Ik kan Pashtun, Gèngs, Engels, Dari en Punjabi.

Frans nie.

I: Hoe heb je deze talen allemaal geleerd?

P: Dari spreekt elke Afghaan bijna. Da's de taal op school en bij de overheid.

*Ik spreek da{t} met Afghanen, **ma{ar}** in Irak spreken ze da{t} ook.*

***Ma{ar}** daar spreken ze} ook Pashtun. **en** da's makkelijk: da's hetzelfde geschrijft ((geschrift)).*

Wanneer hij een woord niet verstaat zoekt hij het op met behulp van Google, hoewel een fout in de schrijfwijze van zulke woorden hem vaak geen duidelijk antwoord biedt. Hij vindt wel dat het heel moeilijk is om als 'buitenlander' in contact te komen met Vlamingen aangezien zij vaak vol vooroordelen zitten.

P: En bij Nederlands is schrijven moeilijk.

Ik wil soms een {Nederlandstalig} woord opzoeken op Google,

***ma{ar}** ik vind de vertaling dan nie, **omda{t}** ik nie{t} weet hoe te schrijven.*

*Ik wil dan Nederlands leren praten, **ma{ar}** da's OOK MOEILIK.*

Hier in Vlamingen zijn ALLEMAAL BANG van mij, BANG van vluchtelingen.

Ze denken da{t} wij gevaarlijk zijn.

***Ma{ar}** ik moet buitenkomen om Nederlands te leren.*

En ik gebruik Google Translate voor nieuwe woorden uit Dari naar Nederlands.

*Ik schrijf da{t} dan drie keer **en** dan kan ik da{t} voor ALTIJD.*

Vervolgens spreekt hij ook Dari, de grootste taal in Afghanistan. Dit is de standaardtaal in officiële instanties zoals de overheid en de scholen. Een voordeel van het Dari en het Pashtun is gemeenschappelijke schrift tussen beide.

Nederlands kreeg hij dan weer onder de knie in het Fedasil en aan het volwassenenonderwijs CVO Bargiekaai in Gent. Hij bekent dat het een moeilijke taal is om te leren en te spreken, maar niet zo moeilijk om te verstaan. Zijn doorzettingsvermogen heeft hem al heel wat verder geholpen: zo kende hij bijvoorbeeld geen schaamte om Nederlands te praten en te oefenen in dagelijkse situaties. Hij leerde veel meer bij door zijn basiskennis toe te passen en door fouten te maken. Hij keek ook naar Nederlandstalige komedies, maar heeft vooral veel bijgeleerd door te spreken met Vlamingen. Hij maakt nog steeds fouten en heeft een duidelijk accent, maar wil levenslang bijleren. Zo gebruikt hij Google Translate om de vertalingen van Afghaanse woorden op te zoeken. Deze vertalingen schrijft hij drie keer over om zich ook schriftelijk te ontwikkelen in het Nederlands.

P: Ik leerde da{t} in het Fedasil en aan CVO Bargiekaai met volwassenen.

***Ma{ar}** ik moet oefenen **en** ik ben nie{t} bang om te oefenen.*

Ik ga naar buiten en praat Nederlands {en} dan maak ik FOUTEN,

***ma{ar}** dan leer ik ook.*

*Ik maak nu OOK FOUTEN, **ma{ar}** ik leer.*

*Ik kijk ook naar comedy, **ma{ar}** da's nie{t} zo goe{d} als buiten.*

Daarnaast leerde hij Engels op de middelbare school in Afghanistan, maar die kennis volstond volgens hem niet om ergens te geraken in het leven en daarom volgde hij na het middelbaar ook nog Engelse lessen in een language center. Zijn Engelse kennis kwam goed van pas tijdens zijn vlucht. Toen hij in Brussel toekwam, sprak hij mensen aan in het Engels. Op deze manier kon hij hulp zoeken. Hij benadrukt wel dat Engels praten eerder een gemakkelijke en tijdelijke oplossing was. De wil om Nederlands te kunnen verstaan en te spreken was sterk aanwezig. Hierdoor is zijn vlotheid in het Engels ook wat afgezwakt: het is lang geleden dat hij nog Engels heeft moeten praten. Hij merkt op dat er vaak Nederlandstalige woorden in zijn Engelse discours opduiken. Pasha heeft hier zelf een verklaring voor gevonden: Nederlands en Engels liggen dicht bij elkaar qua grammaticale structuur en woordvolgorde.

P: Ik kan ook Engels van in Afghanistan, {want} da{t} was verplicht op school.

***Ma{ar}** ik ging naar een language center voor extra lessen,*

***Omda{t}** ik da{t} belangrijk vind en niet{t} genoeg kon.*

En nu ben ik BLIJ, want dan kan ik uitleggen aan het Commissariaat.

Als mensen niet{t} antwoorden op mijn vragen, praat ik Engels.

Ook in BRUSSEL.

Ma{ar} ik WIL, ik MOEST Nederlands kunnen om hier te wonen,

{want} Engels is NIE{T} GENOEG.

Nu praat ik da{t} NOOIT meer, **dus** kan ik da{t} ook nie{t} goe meer.

Want ik kan Engels MET NEDERLANDS (lacht).

Ma{ar} da's normaal: Engels en Nederlands zijn 'tzelfde, ,

{want} de zinnen zijn 'tzelfde **en** de woorden in de zin zijn 'tzelfde.

Tot slot heeft hij in Gent ook Punjabi aangeleerd in een nachtwinkel in de Gentse Brusselsepoortstraat. Deze winkel werd door drie Indiërs uitgebaat en om met hen beter te communiceren leerde hij enkele basiswoorden en basisuitdrukkingen. Hij werkt hier ondertussen al vijf jaar niet meer, maar gaat af en toe wel nog eens langs om zijn vorige bazen te bezoeken. Hij spreekt de taal niet meer zo vlot als toen, maar beseft wel dat elke taal belangrijk is om te communiceren en dat met communicatie heel veel bereikt kan worden.

I: Je zei dat je ook Punjabi kan? Hoe heb je dat geleerd en waar heb je dat leren spreken?

P: In Gent heb ik een job nodig gehad, **dus** ik werkte in de nachtwinkel in de Brusselsepoortstraat, **ma{ar}** die is van mensen uit Indië.

Zij spreken Punjabi {en} ik wou da{t} ook leren **om** met mijn bazen te kunnen babbelen.

Ma{ar} da's nu moeilijker, **omda{t}** ik daar nie{t} meer werk.

Ik kon hen wel verstaan en kon zelf iets zeggen, **MA{AR}** NIE{T} VEEL HE.

Nu zie ik ze weinig en kan ik het nie{t} goed meer.

Hier heb ik geleerd da{t} taal belangrijk is om iets te DOEN in je leven.

Ik heb GELEERD zo, VEEL GELEERD.

Deze casestudy toont dan ook duidelijk aan dat vluchtelingen die voor de grote vluchtelingen crisis in 2015 naar hier gekomen zijn, minder een beroep deden op NICT's. Bijgevolg voelen ze meer de noodzaak aan om verschillende talen onder de knie te krijgen met als ultieme doel te kunnen integreren in een voor hen nieuwe maatschappij.

5. Besluit

Het doel van dit onderzoek was om de communicatiemiddelen, -problemen en -noden van vluchtelingen aan de oppervlakte te brengen. We zochten antwoorden op de volgende vragen:

1. Welke middelen gebruiken vluchtelingen om te communiceren voor, tijdens en na hun vlucht?
2. Welke communicatieproblemen ondervinden vluchtelingen tijdens en na hun vlucht?
  - a. Hoe pakken vluchtelingen hun communicatieproblemen aan?
3. Welke rol spelen nieuwe media in het communicatiegedrag van vluchtelingen?
  - a. Welke media vallen uit de boot?

In de literatuur zijn er slechts enkele studies over communicatiemiddelen terug te vinden, bijvoorbeeld dat van Tall (2004) over NICT's. Daarnaast onderzochten Meeus et al. (2019) de veranderende stedelijke infrastructuur als gevolg van de grote migratiestromen. Bij hen ontbrak echter de link tussen contacten, communicatiemiddelen en de vluchtroute. Daarnaast vond geen enkel van de bovenstaande onderzoeken in België plaats, wat ook een lacune is. Hieronder worden de onderzoeksbevindingen voorgesteld.

Het gebruik van communicatiemiddelen verschilt van vluchteling tot vluchteling. Het valt wel op dat het netwerk van vluchtelingen uitgebreider wordt, naarmate ze verder vluchten. Spinuzzi (2014, pp.155-156) vermeldde al dat de ontwikkeling van nieuwe technologieën ervoor gezorgd heeft dat het mogelijk is om steeds grotere hoeveelheden informatie over de geografische grenzen met elkaar te delen, waardoor sociale netwerken nu ook hele continenten overspannen (Nardi, 2015, pp.21). Uit dit onderzoek bleek daarnaast ook dat vluchtelingen tijdens de vlucht amper contact hebben met het thuisfront.

De jongere generatie (Jessica en Mahdia) werd door een volwassen gezinslid begeleid en daarom hadden zij tijdens het vluchtproces weinig contact met smokkelaars, vrienden en familie, omdat hun oudere familieleden de vlucht regelden. Ze voelen ook niet de constante behoefte aan sociaal virtueel contact, omdat de vlucht op zich al heel wat energie opeist en ze veel aan hun hoofd hebben. Het sporadische gsm-gebruik valt ook te verklaren aan de hand van het emotionele luik. Migranten beleven op korte tijd zoveel traumatische ervaringen, dat ze die dikwijls niet willen bovenhalen en daarom vermijden ze ook contact met degenen die het dichtst bij hen staan.

Toch is de gsm en/of smartphone het middel bij uitstek om contacten te onderhouden. Dankzij de komst van sociale media is het mogelijk om wereldwijd in real time met elkaar in contact te komen. Nadat ze zich eenmaal in België gesetteld hebben (in opvangcentra), beginnen ze opnieuw sociale contacten uit

te bouwen met familieleden en vrienden die nog in hun land van herkomst verblijven. Toch worden de beschikbare middelen niet door iedere vluchteling gebruikt. Sommige sociale media blijven onder de radar en de communicatie-infrastructuur kan nog geoptimaliseerd worden. Verder neemt het ook tijd in om de werking van applicaties die speciaal voor hen ontwikkeld zijn (Refugee Phrasebook en RefugeeBuddy) onder de knie te krijgen. De traditionele offline informatiebronnen zoals brief en fax worden niet meer gebruikt (Thulin & Vilhelmson, 2014), maar door gebrek aan een werkende gsm kunnen ze af en toe niet anders dan terugvallen op de traditionele middelen zoals een telefooncel.

Jessica was in Syrië even actief op sociale media als in België. In haar thuisland maakte ze gebruik van sociale media zoals Whatsapp en Instagram om met haar gezin en vrienden in contact te komen. Deze communicatie verliep uitsluitend in haar moedertaal wat na aankomst in België niet meer het geval is. Haar netwerk is uitgebreider geworden en ze communiceert nu ook met Belgische klasgenoten en vrienden in het Nederlands via het medium Instagram. Toch gebruikt ze ook nog Syrisch op school, omdat haar talenkennis van het Nederlands nog niet op punt staat. Daarom doet ze af en toe een beroep op Google Translate om zich verstaanbaar te maken tegenover haar Belgische klasgenoten. Tijdens haar vlucht voelde ze zelf niet de nood om te communiceren met vrienden en familie, omdat ze samen met haar gezin vertrokken is. Verder gebruikte ze in de eerste maanden in België de applicatie Refugee Phrasebook om een basis Nederlands te leren, naast de lessen bij Okan. Deze applicatie staat echter nog niet op punt en in de toekomst zouden Syrische en Nederlandstalige vrijwilligers de woordenlijsten van de applicatie moeten updaten om efficiënt gebruik van de applicatie te garanderen voor Syrische vluchtelingen. Momenteel is er nog geen een-op-eenvertaling vanuit het Syrisch naar het Nederlands, waardoor ze moeten terugvallen op de Engelse basiskennis op school om toch tot een Nederlandse vertaling te komen. Vertalende hulpmiddelen zoals Google Translate en Refugee Phrasebook zijn een handig medium voor migranten. Vertaalsites en -applicaties zijn dus een heel goede aanzet tot betere communicatie, maar er is zeker nog ruimte voor verbetering en uitbreiding van de talige input (meer vertalingen en groter talenaanbod), zodat die communicatiemiddelen voor vluchtelingen nog toegankelijker worden.

Mahdia maakte in Afghanistan wel al gebruik van diverse sociale media zoals Facebook (Messenger), Viber en Snapchat om te communiceren met vrienden en familie in het Dari. Ook bij haar zien we een toename van het gebruik van verschillende sociale media in België, omdat ze ook meer contacten heeft. In België gebruikt zij, net als Jessica, nog heel vaak haar moedertaal, wanneer ze anderen wil contacteren. Mahdia gebruikt enkel Nederlands wanneer haar gesprekspartner geen Dari verstaat. Toch bestaat haar netwerk vooral uit mensen die haar moedertaal spreken. Tijdens de vlucht voelde ze net als Jessica niet de nood om te communiceren met haar familie en vrienden in Afghanistan. Zij bezat dan

ook geen gsm, omdat haar broer instond voor de communicatie met mensensmokkelaars. Hij gebruikte ofwel Dari ofwel Engels om met hen af te spreken via bericht of telefoon. De gsm werd bij Mahdia en haar broer amper bovengehaald, omdat ze er ook geen tijd voor hadden, merkte Mahdia op.

Het UNHCR (2015) gaf aan dat het aandeel minderjarige vluchtelingen aan een opmars is begonnen sinds het laatste decennium. In dit onderzoek valt het op dat minderjarige vluchtelingen meer kennis hebben van NICT's (Tall, 2004) dan de oudere vluchtelingen. Zo weet Mahdia perfect hoe ze zich onvindbaar kan maken voor anderen op sociale media, om in het geheim via een Finsta-account haar vriend in Antwerpen te contacteren. Minderjarigen hebben meer kennis van nieuwe sociale media en kunnen dus meer bereiken, waardoor vluchtelingen ook tot de "connected people" behoren en het ook als een normaliteit beschouwd moet worden dat ze een gsm of smartphone bezitten. Vluchtelingen maken gretig gebruik van sociale media zoals Viber, Imo en Facebook om met anderen te communiceren. Ook de media Snapchat en Whatsapp zijn handige tools om te praten en foto's uit te wisselen met kennissen uit het thuis- én gastland.

Op basis van de resultaten bleek dat het gebruik van nieuwe media vooral afhangt van de leeftijd van de vluchteling, de vluchtperiode, de vluchtduur en het gevaar dat hij/zij loopt wanneer hij/zij contact opneemt. Het is opvallend dat de applicatie Facebook Messenger amper gebruikt wordt door de respondenten van deze studie. Daarnaast merken we wel op dat vluchtelingen amper de taal van het gastland gebruiken op sociale media, wat ervoor zorgt dat hun schriftelijke talenkennis vaak beperkt blijft tot die van het thuisland. De eerste vereiste die instituties stellen aan vluchtelingen is vaak de (mondelijke) kennis van het Nederlands, maar uit het onderzoek is gebleken dat de schriftelijke kennis van de taal vaak te wensen overlaat, waardoor ze bepaalde hulp- en vertaalmiddelen vanuit het Nederlands naar hun moedertaal niet kunnen gebruiken. Vluchtelingen kunnen dus wel klinken herkennen, maar in de toekomst moet de nadruk meer liggen op de kennis van het Nederlandstalige schrift.

Het valt op dat elke vluchteling zelf een manier zoekt om zijn/haar communicatieprobleem op te lossen. Er is dus geen vaste methode om hun communicatieproblemen tijdens en na de vlucht aan te pakken. De methodes hangen af van de periode waarin de vluchteling zijn/haar thuisland verliet, de omstandigheden zoals het gevaar dat de migrant loopt wanneer hij/zij communiceert via een gsm of smartphone, maar ook de communicatiebehoeften van de vluchteling en de kennissenkring bepalen de manier waarop een vluchteling communiceert en zijn/haar problemen oplost.

Vluchten is geen evidentie: het heeft financieel een grote impact op het verdere leven van een vluchteling en juist daarom beslissen gezinnen vaak om slechts een gezinslid de mogelijkheid te bieden om te vluchten (Fedasil, z.d.). Omdat vluchten al duur is en men zo weinig mogelijk mag meenemen, beslissen vluchtelingen soms om hun gsm thuis te laten. Dat was bij Mahdia het geval. Daarnaast ervaren vluchtelingen, over de landgrenzen heen, af en toe problemen met het bereik naar het thuisland, waardoor communicatie met familieleden onmogelijk wordt. Pasha had tijdens zijn vlucht wel de nood om te communiceren met zijn familie, maar hij had de mogelijkheden gewoon niet om contact met hen op te nemen. Deze casestudy toont dan ook duidelijk aan dat vluchtelingen die voor de grote vluchtelingencrisis in 2015 naar hier gekomen zijn, minder een beroep deden op NICT's. Bijgevolg voelen ze meer de noodzaak om verschillende talen onder de knie te krijgen met als ultieme doel te kunnen integreren in een voor hen nieuwe maatschappij. Portes et al. (1999) vermeldden al dat vluchtelingen aan plaatsen gelinkt kunnen worden aan de hand van hun repertoire. Deze case heeft dan ook aangetoond dat "transnationalisme" (Meeus, Van Heur, & Arnaut, 2019, pp.5) wel degelijk bestaat.

Er moet wel opgemerkt worden dat Pasha in een periode gevlucht is waarin NICT's nog niet zo ontwikkeld waren als ze in 2019 zijn. Aan de hand van de interviews met Mahdia en Jessica zien we dat de situatie van vandaag veranderd is en dat de vluchtelingen die later gevlucht zijn wel een beroep konden doen op verschillende communicatiemogelijkheden. Het is dan ook opvallend dat zij een beperktere talenkennis hebben, mede omdat ze meer mogelijkheden hebben om online in hun moedertaal te communiceren. Vluchtelingen die minder gebruik maken van nieuwe sociale media kunnen zich beter uitdrukken in de taal van het gastland en kunnen langere zinnen vormen. Ze hebben ook meer aandacht voor de uitspraak en zijn gemotiveerder om nieuwe talen aan te leren, terwijl de migranten, die een smartphone bij zich hebben, vaker een beroep doen op vertaaltools.

Toch werd ook aangetoond dat taal niet helemaal correct moet zijn om efficiënt te zijn. Vluchtelingen kunnen hun verhaal vertellen, weliswaar zonder heel gevarieerde woordenschat, maar ze slagen er wel in om hun gesprekspartner informatie mee te delen. Ze bezitten een bijzonder en ongewoon linguïstisch repertoire, omdat ze overal kleine stukjes taal meenemen. Die uitgebreide talenkennis wordt te weinig geapprecieerd en ze worden in asielprocedures hard afgerekend op hun kennis van het Nederlands. Het Commissariaat stelt hun specifieke vragen over het thuisland en de vlucht om de geloofwaardigheid van hun traject na te gaan, maar hun linguïstisch repertoire is een betere weerspiegeling van hun biografie en hun traject.

Castles en Miller (2003) gaven aan dat de inheemse bevolking en nieuwe bevolkingsgroepen een migratieproces kunnen vergemakkelijken, maar ook kunnen bemoeilijken. Dat zien we ook bij de Afghaanse vluchteling Mahdia: zij vindt het lastig om zich in België, of zelfs in Europa te settelen, omdat

ze het gevoel heeft dat ze niet volledig zichzelf kan zijn. Zo zijn er veel vooroordelen tegenover vluchtelingen, waardoor ze ingetogener worden dan voor de vlucht, om die vooroordelen niet onbewust te bevestigen. Dat verklaart ook het gebrek aan een goede kennis van het Nederlands, want ze hebben angst om te spreken, omdat ze zich enerzijds niet vlot en bondig kunnen uitdrukken, maar omdat ze zich anderzijds minderwaardig voelen tegenover de inheemse bewoners van het gastland.

Facebook Messenger, Skype, QQ Mobile, WeChat, Line en Outlook worden minder gebruikt dan verwacht. Dat kan verklaard worden door de verschillende doelen van deze media, die niet per se op communicatie gericht zijn. Nochtans is het hoofddoel van Facebook Messenger wel communicatie, maar vluchtelingen verkiezen Whatsapp, Viber en Imo. Ook Facebookgroepen waarin heel wat informatie over vluchtroutes en contacten terug te vinden zijn, worden niet benut door de respondenten. Burrell (2008) gaf aan dat migranten het internet gebruiken om informatie te krijgen over vluchtmanieren, - routes en -middelen maar ook om de verhalen en tips van andere vluchtelingen te volgen. Uit deze studie blijkt dat migranten geen hulp zoeken op het internet, maar rekenen op hun eigen sociaal netwerk (vrienden of familieleden die mensensmokkelaars kennen) om verder te geraken.

Uit het onderzoek zijn naast de antwoorden op de onderzoeksvragen ook nog andere resultaten naar voren gekomen. De goedkeuring van een asielaanvraag hangt bijvoorbeeld zodanig af van de kennis van details en van de manier waarop de asielaanvrager zijn/haar verhaal vertelt. Ze zijn vaak de taal van het gastland niet meester en kunnen dan ook niet altijd overbrengen wat ze wensen te zeggen. Hoewel vluchtelingen ervoor kunnen kiezen om de interviews in hun moedertaal af te leggen, is er nog steeds geen een-op-eenvertaling van de beschikbare tolken. Ze kunnen dus niet altijd informatie overbrengen, die ze wel kennen en wensen te zeggen. In plaats van te focussen op details in het vluchtverhaal, kunnen officiële instanties ook hun linguïstisch repertoire analyseren. Ook moeten de grote instanties zich bewust worden van het communicatiepatroon van vluchtelingen, omdat begeleide (minderjarige) vluchtelingen dikwijls niet instaan voor de communicatie, waardoor ze ook niet alle details kennen.

5.1. Discussie

De communicatienoden van vluchtelingen voor, tijdens en na de vlucht variëren sterk. Hun verhaal en hun talenkennis spelen dan ook een belangrijke rol in de mate waarin communicatie mogelijk is. Deze studie was slechts een indicatief onderzoek, wat betekent dat er altijd opvolgonderzoek mogelijk is.

Dit onderzoek bracht de ervaringen van enkele vluchtelingen in beeld, maar er is zeker en vast nog ruimte voor verder onderzoek om hun communicatiepatroon en netwerk beter in beeld te brengen. Toekomstige onderzoekers kunnen een vergelijkende studie maken van de communicatienoden en -problemen van vluchtelingen die voor en na 2010 naar België zijn gekomen. Er is ook nog ruimte voor onderzoek naar het gebruik van nieuwe sociale media door mensensmokkelaars en onderzoek waarbij men focust op het gebruik van sociale media door vluchtelingen met dezelfde nationaliteit.

6. Bibliografie

Amnesty International. (n.d.). *Definitie en internationale bescherming*. Geraadpleegd op 26 oktober 2019 via <https://www.amnesty-international.be/subthema/definitie-en-internationale-bescherming/815>

Bainbridge, W. (2009). *Online Worlds: Convergence of the Real and the Virtual*. Heidelberg, Ger.: Springer

Bernal, V. (2005). Eritrea on-line: diaspora, cyberspace, and the public sphere. *Am. Ethnol.* 32(4):660–75.

Bishop, R., & Purcell, E. (2013). The value of an allotment group for refugees. *British Journal of Occupational Therapy*, 76(6), 264-269.

Blommaert, J. (1999). Investigating narrative inequality: 'Home narratives' of African asylum seekers in Belgium. *Working Papers on Language, Power and Identity*, 1. URL: [vhttp://bank.rug.ac.be/lpiw](http://bank.rug.ac.be/lpiw).

Blommaert, J. (2000). Analysing African asylum seekers' stories: Scratching the surface.

Blommaert, J. (2008). Bernstein and poetics revisited: voice, globalization and education. *Discourse & Society*, 19(4), 425–451.

Blommaert, J., (2009). Language, asylum, and the national order. *Current Anthropology*

Blommaert, J.; Dong J. (2010). Etnographic Fieldwork A beginner's guide. *Multilingual Matters*

Blommaert, J., & Rampton, B. (2011). Language and Superdiversity, 13(2), 1–21.

Blommaert, J. (2014). "Infrastructures of Superdiversity: Conviviality and Language in an Antwerp Neighborhood." *European Journal of Cultural Studies* 17 (1), 1-14

Brieau, J., Jury, K. S., & L. M. (2017). Hoe ervaren vluchtelingen die in België gesetteld zijn de rol van media en mediaberichtgevingen in hun integratieproces ?

Briggs, C. L. (2005). Communicability , Racial Discourse , and Disease. Retrieved from <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.34.081804.120618>

Burrell, J. (2008) Problematic Empowerment: West African Internet Scams as Strategic Misrepresentation. *Information Technology and International Development*, 4(4):15-30

Burrell, J., Anderson, K. (2008). I have great desires to look beyond my world: trajectories of information and communication technology use among Ghanaians living abroad. *New Media Society* 10(2): 203–224.

Carpignano P. (1999). The shape of the sphere: the public sphere and the materiality of communication. *Constellations* 6(2):177–89

Castles, S., & Miller, M. J. (2003). The migratory process and the formation of ethnic minorities. In *The Age of Migration* (3rd ed., pp.21–49). New York: *Guilford Press*.
<http://doi.org/10.1080/10803920500434037>

Coessens, Laurens, & Verté, D. (2016). Hoe ervaren hervestigde vluchtelingen het leven , de hulp- en dienstverlening in verschillende Vlaamse landelijke en stedelijke gemeenten vertrekkende vanuit hun culturele achtergrond ?

Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen. (2019). *cijfers @ www.cgvs.be*. Geraadpleegd op 4 februari 2019 via from <https://www.cgvs.be/nl/cijfers>

Danet, B., Herring, S. (Eds.), (2007). *The Multilingual Internet*. *Oxford University Press*, Oxford.

Davis, M.M. & Mosdell, N. (2006). *Practical Research Methods For Media And Cultural Studies. Making People Count*. Edinburgh: *Edinburgh University Press Ltd*.

Dekker, R., Engbersen, G., & Faber, M. (2016). The Use of Online Media in Migration Networks. *Population, Space and Place*, 22(6), 539–551. <https://doi.org/10.1002/psp.1938>

Dekker, R., Engbersen, G., Klaver, J., & Vonk, H. (2018). Smart Refugees: How Syrian Asylum Migrants Use Social Media Information in Migration Decision-Making. *Social Media + Society*.

Derluyn, I., & Delodder, T. (2016). Hoe ervaren vluchtelingen het gehele proces van resettlement?

De Swaan, A., (2001). *Words of the World. Polity*, Cambridge.

Due, C., Riggs, D.W., & Augoustinos, M. (2016). Experiences of School Belonging for Young Children with Refugee Backgrounds. *The Educational and Developmental Psychologist*, 33(1), 33-53

Eades, D., Arends, J. (Eds.), (2004). Int. J. Speech Lang. *Law* 11 (2) (special issue on language analysis in asylum hearings)

Earl J, Kimport K. (2011). *Digitally Enabled Social Change*. Cambridge, MA: MIT Press

Elfenbein T. (2014). Cultural anthropology and the infrastructure of publishing. *Cult. Anthropol.* 29(2):288–303

Europol. (2016). Migrant smuggling in the EU, (February).

Fedasil. (z.d.). op de vlucht. Geraadpleegd op 3 december 2018 via https://www.fedasil.be/sites/default/files/op_de_vlucht_leerkrachten_fiches_nl_0.pdf

Geldof, D. (2013). Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert. Retrieved from http://www.dirkgeldof.be/superdiversiteit_hoe_migratie_onze_samenleving_verandert

Gillespie, M., Osseiran, S., & Cheesman, M. (2018). Syrian Refugees and the Digital *Passage to Europe: Smartphone Infrastructures and Affordances*. *Social Media + Society*.

Glick Schiller, Nina, Linda Basch, and Cristina Blanc - Szanton. (1992). "Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration." *Annals of the New York Academy of Sciences* 645 (1): 1–24.

Het Nieuwsblad mvdr. (2019). Nieuwe site moet Palestijnen en Marokkanen afraden naar België te komen. Geraadpleegd op 4 mei 2019 via https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190417_04336321

- Jacquemet, M. (2014). Language & Communication Asylum and superdiversity : The search for denotational accuracy during asylum hearings. *Language Sciences*, 1–10.
<https://doi.org/10.1016/j.langcom.2014.10.016>
- Jumbert, M. G., Bellanova, R., & Gellert, R. (2018). Smart Phones for Refugees: Tools for Survival, or Surveillance?, 0–3. Retrieved from www.prio.org
- Kallinikos J, Ekbia H, Nardi B. (2015). Regimes of information and the paradox of embeddedness: an introduction. *Inf. Soc.* 31:101–5
- Karpf D. (2012). Social science research methods in Internet time. *Inf. Commun. Soc.* 15(5):639–61
- Kundera M. (1981). *The Book of Laughter and Forgetting*. Harmondsworth, UK: Penguin
- Kelepouris, S. K. (2017). Sociale media: de speeltuin van mensenhandelaars, loverboys en mensensmokkelaars. Geraadpleegd op 28 september 2018 via <https://www.knack.be/nieuws/belgie/sociale-media-de-speeltuin-van-mensenhandelaars-loverboys-en-mensensmokkelaars/article-longread-912913.html>
- Latonero, M. (2015, December 27). For refugees, a digital passage to Europe. *Thomas Reuters News*. Gedownload van <http://news.trust.org/item/20151227124555-blem7/>
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration on JSTOR. *Demography*, 3(1), 47–57. Retrieved from http://www.jstor.org/stable/2060063?seq=1#page_scan_tab_contents
- Leestmans, D. (2018). 3.000.000.000: dat verdienen mensensmokkelaars jaarlijks. Hoe doen ze dat?. Geraadpleegd op 24 december 2018 via https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/10/19/mensensmokkel-een-schoolvoorbeeld-van-georganiseerde-criminalit/?fbclid=IwAR0osr2UPLYlVjelG_GaXZGBruyxgDM6RqDZOxdh-Ax_hS3RCroBa2NHaW0
- Leurs, K. (2017). Communication rights from the margins: politicising young refugees' smartphone pocket archives. *International Communication Gazette*, 79(6–7), 674–698.
- Manning P. (2009). Can the avatar speak? *J. Linguist. Anthropol.* 19(2):310–25

Maryns, K., Blommaert, J., (2001). Stylistic and thematic shifting as a narrative resource: assessing asylum seekers' repertoires. *Multilingua* 20 (1), 61–84.

Mauthner, M., Birch, M., Jessop, J. & Miller, T. (2002). *Ethics in Qualitative Research*. London: Sage Publications Ltd.

Meeus, Bruno. (2017). "Challenging the Figure of the 'Migrant Entrepreneur'". Place-based Solidarity in the Romanian Arrival Infrastructure in Brussels." *In Place, Diversity and Solidarity*, edited by S. Oosterlynck, M. Loopmans, and N. Schuermans, 91–108. London and New York: Routledge

Meeus B., van Heur B., Arnaut K. (2019) Migration and the Infrastructural Politics of Urban Arrival. *In: Meeus B., Arnaut K., van Heur B. (2019) Arrival Infrastructures*. Palgrave Macmillan, Cham

Minten, D. (2018). Hoe meer contacten in je gsm, hoe meer je waard bent. *De Standaard*.

Geraadpleegd op 19 februari 2019 via http://www.standaard.be/cnt/dmf20180123_03317649

Nardi, B. (2015). *Virtuality*, 1–21. Retrieved from <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102214-014226>

Oh, S.A. (2012). Photofriend: creating visual ethnography with refugee children. *Area*, 44(3), 282-288.

Ortega-Alcazar, I. & Dyck, I. (2011). Migrant narratives of health and well-being: Challenging "othering" processes through photo-elicitation interviews". *Critical Social Policy*, 32(1), 106-125.

Pennycook, A., (2007). *Global Englishes and Transcultural Flows*. Routledge, London

Petryna, A., & Follis, K. (2015). Risks of citizenship and fault lines of survival. *Annual Review of Anthropology*, 44, 401–417

Pollabauer, S., (2004). Interpreting in asylum hearings: issues of role, responsibility and power. *Interpreting* 6 (2), 143–180.

Portes, Alejandro, Luis E. Guarnizo, and Patricia Landolt. (1999). "The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field." *Ethnic and Racial Studies* 22 (2): 217–237.

Poveda, D. (1965). Quico ' s story : An ethnopoetic analysis of a Gypsy boy ' s narratives at school.

Rampton, B., & Blommaert, J. (2015). *Urban Language & Literacies*, 2015, 1–13.

Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative Research Practice. A Guide for Social Science Students and Researchers. London: Sage Publications Ltd.*

SF De Morgen. (2015). Nee, we moeten niet vreemd opkijken naar vluchtelingen met smartphones: ze zijn cruciaal. Geraadpleegd op 23 oktober 2018 via <https://www.demorgen.be/nieuws/nee-we-moeten-niet-vreemd-opkijken-naar-vluchtelingen-met-smartphones-ze-zijn-cruciaal~b00bd2a8/>

Siddiquee, A., & Kagan, C. (2006). The Internet, Empowerment, and Identity: An Exploration of Participation by Refugee Women in a Community Internet Project (CIP) in the United Kingdom (UK). *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16(3), 189-206.

Spinuzzi C. (2014). *All Edge: Inside the New Workplace Networks*. Chicago: *Univ. Chicago Press*

Tall, S. (2004). Senegalese émigrés: New information and communication technologies. *Review of African Political Economy*. 99:31-48.

The UN Refugee Agency. (2018). cijfers. Geraadpleegd op 13 februari 2019 via <https://www.unhcr.org/be/nl/nieuws-media/cijfers>

Thulin, E. and Vilhelmson, B. (2014), Virtual Practices and Migration Plans: a Qualitative Study of Urban Young Adults. *Popul. Space Place*

United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). *Global trends forced displacement in 2015*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/576408cd7>

UNHCR. (n.d.). *UNHCR About Us*. Geraadpleegd op 12 februari 2019 via <http://www.unhcr.org/>

Van Dale. (2019). Mensensmokkel *Van Dale*. Geraadpleegd op 8 oktober 2018 via <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/Mensensmokkel#.XNW75ugzZPY>

Van Grunsven, J. (2016). *asylum-seeker-apps @ www.diggitmagazine.com*. Geraadpleegd op 7 februari

2019 via <https://www.diggitmagazine.com/articles/asylum-seeker-apps>

Van Hauwermeiren, A. (2015). Dit is waarom zoveel vluchtelingen een smartphone hebben. *HLN*. Geraadpleegd op 18 maart 2019 via <https://www.hln.be/nieuws/buitenland/vluchtelingencrisis/dit-is-waarom-zoveel-vluchtelingen-een-smartphone-hebben~aac0434b/>

Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies* 30/6: 1024-1054

Vertovec, S. (2010). Towards post-multiculturalism? Changing communities, contexts and conditions of diversity. *International Social Science Journal* 199: 83-95.

VRT TAAL. (n.d.). *Vluchteling-Migrant-Asielzoeker*. Geraadpleegd op 13 maart, 2019 via <https://vrttaal.net/taaladvies-taalkwestie/vluchteling-migrant-asielzoeker>

Wahl, H. (2014). Negotiating representation in Israel and Palestine. *Visual Studies*, 29(1), 1-12.

Wall, M., Otis Campbell, M., & Janbek, D. (2015). Syrian refugees and information precarity. *New media & society*, 3.

Yin, R. K. (2011). *Qualitative Research from Start to Finish*. New York: The Guilford Press.

7. Bijlage

Appendix 1: Semigestructureerde interviewvragen

1. Hoe heet je? (Dit is niet echt van belang, aangezien het anoniem is)
2. Van waar ben je afkomstig?
3. Hoe lang ben je in België?
4. Wat is je moedertaal?
5. Spreek je nog frequent in je moedertaal?
6. Kan je ook dialecten of spreek je eerder tussen- of standaardtaal?
7. Welke talen beheers je allemaal? (Kleine zinnen tellen ook mee)
8. Hoe heb je deze talen aangeleerd?
9. Met wie sprak je deze talen?
10. Heb je nog contact met mensen in je land van herkomst?
11. Hoe contacteer je die mensen? (Brief, sociale media+ soort sociale media)
12. Heb je familie in België wonen?
13. Waarom ben je naar België gekomen?
14. Is er een reden waarom je België gekozen hebt of berust dat op louter toeval?
15. Hoe ben je in België beland? (Vlucht: welke landen heb je doorkruist?)
16. Waarom ben je gevlucht?
17. Toen je hier aankwam, verbleef je dan in een open of gesloten asielcentrum. Waar en hoe lang?
18. Had je hier wifi-voorziening? Waren er bepaalde momenten ingelast om op het internet te gaan?
19. Heb je rechtshulp gekregen? Zo ja, hoe geraakte je in contact met je advocaat?
20. Hoe zocht je Nederlandse woorden op als je de vertaling niet kende?
21. Hoe verliepen de eerste interviews met de vluchteling-instanties?
22. Wat vroegen ze daar?
23. Moest je verklaren welke talen je beheerste?
24. Wat heb je gedaan om het Nederlands onder de knie te krijgen?
25. Wou je eerst je Engels op punt zetten omdat dat een internationale taal is, of wou je direct Nederlands aanleren?
26. Waar heb je Nederlands aangeleerd? (Lessen, contacten, online, sociale media...)
27. Wat doe je in je vrije tijd?
28. Hoe heb je de eerste maanden in België doorgebracht?
29. Had je problemen om de grens met de EU over te gaan?

Appendix 2: Informed consent (blanco)

INFORMED CONSENT FORM

I, the undersigned _____ (the participant)

Have been informed by _____ (the researcher)

About the following points:

1. The researcher has contacts with the participant in the context of officially sanctioned research done in the context of an academic program organized by Ghent University. The title of the research is _____
2. The researcher has explained the goals of the research and has clearly specified the nature of the participant's role in the project.
3. The researcher has confirmed that the identity of the participant will under no condition be made public, unless with the express agreement of the participant.
4. The researcher will also ensure that no indirect inferences about the participants identity can be made from, for instance, the nature of the data. All materials will be adapted to criteria of non- recognizability of the participant.
5. The researcher will not undertake any action that might endanger or incriminate the participant, or may be otherwise harmful to the interests of the participant.
6. The researcher has confirmed that the materials gathered in the context of the research activities will exclusively be used for scientific purposes, i.e. publication as a report, thesis, article, book or electronic publication, academic discussions and conference presentations. Such use is conditioned by the preceding clauses. The participant's signature expresses agreement with the uses specified in this clause.
7. The researcher has confirmed that any conflict or misunderstanding shall be addressed with the interests of the participant as the prime criterion.

Consent is expressed by the signatures of both parties.

Two copies of this form shall be signed, one kept by the researcher, the other by the participant.

Done at _____

I CONSENT

The participant _____

The researcher _____